

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DEĞERLER DÜNYASI AÇISINDAN NAMIK KEMAL'İN TİYATROLARI ÜZERİNE
BİR İNCELEME

Gülsüm DURMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2024

©2024-Gülsüm DURMUŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DEĞERLER DÜNYASI AÇISINDAN NAMIK KEMAL'İN
TİYATROLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

A REVIEW ON NAMIK KEMAL'S THEATERS IN TERMS
OF THE WORLD OF VALUES

Hazırlayan
Gülsüm DURMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. İbrahim KAVAZ

KIRŞEHİR-2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Gülsüm DURMUŞ tarafından hazırlanan “*Değerler Dünyası Açısından Namık Kemal’in Tiyatroları Üzerine Bir İnceleme*” adlı tez çalışması 30/10/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman (İmza)

Prof. Dr. İbrahim KAVAZ

Üye (İmza)

Prof. Dr. Beyhan KANTER

Üye (İmza)

Doç. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

30/10/2024

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

30/10/2024

Gülsüm DURMUŞ

ÖZET

DEĞERLER DÜNYASI AÇISINDAN NAMIK KEMAL'İN TİYATROLARI ÜZERİNE BİR İNELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Gülsüm DURMUŞ

Danış man: Prof. Dr. İbrahim KAVAZ

2024-(XII-112)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. İbrahim KAVAZ

Prof. Dr. Beyhan KANTER

DoçDr. Maksut YİĞİTBAŞ

Toplumlar, kültürlerini kendi tarihlerinin içindeki değer yargıları ve nesilden nesile aktarılan evrensel değerler sayesinde oluşturur. Kültürü oluşturan maddi ve manevi değerler, yaşam tarzımızı belirleyerek davranışlarımız ve kararlarımıza yön vermektedir. İnsanın doğum ve ölüm arasındaki hayatı belli değerler üzerine kuruludur ve kişi bu şekilde hayatı anlamlandırmaya çalışır. Aradığımız anlam duygusunu değerler sayesinde bularak köklü değişiklikler meydana getirebiliriz. Namık Kemal, Türk edebiyatında özgün kimliği ile yer edinerek edebiyat aracılığı ile topluma yön vermek isteyen Tanzimat dönemi yazarlarımızdandır. Tanzimat dönemi Türk edebiyatında tiyatro, roman, gazete yazarlığı gibi birçok türde eserler vermiştir. Özellikle tiyatroları ile toplumun problemlerini ele almış usta bir sanatçısıdır.

Namık Kemal'in tiyatroları, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan siyasi çalkantılar ve toplumsal değişimler üzerine kuruludur. Değerlerin toplumlar üzerinde değiştirici etkisi bulunmaktadır. Tiyatro eserlerini amacına ulaşabilmek için kullanan Namık Kemal'in eğlenceli bir okul olarak ifade ettiği tiyatro oyunlarında, değerler dünyası üzerine araştırmaya konu olan veriler Namık Kemal'in piyesleri üzerinden sağlanmaktadır.

Geleneklerine bağlı olan Namık Kemal'in piyeslerinde tarihten izler bularak Türk toplumunun olumlu özelliklerine rastlarız. Namık Kemal genellikle tiyatrolarında tarihi ve sosyal olayları ele alarak okura mesajlar vermeyi, okuru düşünmeye yöneltme ve bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Namık Kemal, nasıl bir dünya istediğini piyesleri üzerinden okuyucuya aktarır. Tiyatroları daha çok milli değerlere dikkat çekmektedir. Araştırmanın amacı, Namık Kemal'in tiyatro eserlerini değerlere duyarlık bağlamında incelemektir.

Vatan yahut Silistre, Zavallı çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah ve Kara Bela adında altı tiyatro eseri bulunan Namık Kemal, mektuplarında en sevdiği türün tiyatro olduğunu vurgular. Tiyatroları daha çok dram türündedir. Namık Kemal'in piyeslerinde idealize ettiği oyun kahramanları vatanını milletini seven, hür, adil, çalışkan, dürüst, fedakâr, kahraman insanlardır.

Piyeslerinde toplumsal eleştiryi güçlü bir Şekilde yaparken döneminin gerĕeklerini de yansıtmiştır. Namık Kemal olumlu insan tiplerini ile milli birlik ve beraberliği sağlamak istemiş oyun kahramanlarını aşk, sevgi, vatanseverlik, kahramanlık, fedakârlık, adalet, insan hakları gibi değerler etrafında birleştirerek bu değerleri yüceltmiştir. Yazar, olumsuz insan tiplerini ile de insanların değerlerini yitirmesi sonucunda toplumda oluşabilecek tahribata dikkat ĕekmiřtir.

Anahtar Kelimeler: Namık Kemal, Değer, Tiyatro, Oyun Kahramanı.

ABSTRACT

A REVIEW ON NAMIK KEMAL'S THEATERS IN TERMS OF THE WORLD OF VALUES

Preparer: Gülsüm DURMUŞ

Advisor : Prof. Dr. İbrahim KAVAZ

2024- (XII-112)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury

Prof. Dr. İbrahim KAVAZ

Prof. Dr. Beyhan KANTER

Assoc. Prof. Dr. Maksut YİĞİTBAŞ

Societies form their cultures through the value judgments within their own history and universal values passed down from generation to generation. Material and spiritual values that constitute culture determine our lifestyles and guide our behaviors and decisions. A person's life between birth and death is based on certain values, and a person tries to make sense of life in this way. We can create radical changes by finding the sense of meaning we are looking for through values. Namık Kemal is one of our Tanzimat period writers who took his place in Turkish literature with his unique identity and wanted to guide society through literature. He produced works in many genres such as theater, novel, and newspaper writing in Tanzimat period Turkish literature. He is a master artist who addressed the problems of society, especially with his theater plays.

Namık Kemal's theaters are based on the political upheavals and social changes experienced in the Ottoman Empire. Values have a transformative effect on societies. Namık Kemal, who uses theater works to achieve his goal, expresses them as an entertaining school, and the data that is the subject of research on the world of values is provided through Namık Kemal's plays.

In Namık Kemal's plays, which are committed to traditions, we find traces of history and come across the positive characteristics of Turkish society. Namık Kemal generally aims to convey messages to the reader by addressing historical and social events in his plays, to direct the reader to think and to raise awareness. Namık Kemal conveys to the reader what kind of world he wants through his plays. His plays mostly draw attention to national values. The purpose of the research is to examine Namık Kemal's plays in the context of sensitivity to values.

Namık Kemal, who has six plays named Vatan Yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah and Kara Bela, emphasizes in his letters that his favourite genre is theatre. His plays are mostly in the drama genre. The characters that Namık Kemal idealized in his plays are people who love their country and nation, are free, fair, hardworking, honest, self-sacrificing and heroic. While he made a strong social criticism in his plays, he also reflected the realities of his time. Namık Kemal wanted to ensure national unity and solidarity with positive human characters and

glorified these values by uniting the characters of his plays around values such as love, affection, patriotism, heroism, self-sacrifice, justice and human rights. The author also drew attention to the destruction that could occur in society as a result of people losing their values with negative human characters.

Keywords: Namık Kemal, Value, Theater, Play Hero.

ÖN SÖZ

Toplumların birliği ve bütünlüğünün sağlanması için değerler en önemli unsurların başında gelmektedir. Çünkü değerler, ilk olarak kişilerin karakter gelişimini şekillendirerek sağlıklı bir birey olmasını sağlar. Aynı zamanda toplumsal ve ahlaki görevlerin verimli bir şekilde yerine getirilmesinde de etkili olmaktadır.

Yaşanılabilir bir dünya için değerlere ihtiyaç vardır. Toplum içinde değerlerin görevini yerine getirdiği yerde adil olma, kişilerin birbirlerinin hakkına saygı duyma ve tüm farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma vardır. Kişilerin değerleri önemseydiği takdirde kendine ve çevresine saygı duyan, kişi hak ve özgürlüklerini gözetken, anlayış sahibi bireyler karşımıza çıkar. Değer yargılarının arka plana atılması sonucunda ise toplumların refah seviyesi azalarak saygısızlık, adaletsizlik, şiddet, ailenin zedelenmesi ve merhametsizlik gibi birtakım bozukluklar ortaya çıkar. Bu yönden bakıldığında zaman değerler dünyasının sadece makale ve diğer çalışmalarda yer alması yeterli olmayacaktır. Bu konu, ilk önce aileden başlayarak okul ve hayatın içinde yer alırsa ancak hedefine ulaşacaktır.

Değerler dünyası açısından tiyatro eserlerini incelemeye ve düşünce haritasını çizmeye çalıştığımız Namık Kemal, tiyatro üzerine düşünen; Türk tiyatro geleneğinin önde gelen temsilcilerinden olması bakımından önemli bir isimdir. Namık Kemal 19. yüzyıl Tanzimat dönemi Türk edebiyatında şiir, roman, tiyatro, eleştiri, makale, gazete yazısı vb. türlerde eserler verir. Konularını tarihten seçmesi ve toplumu milli şuur ile bilinçlendirmesi; eserlerinde klasisizm ve romantizmin etkisi altında olduğunu göstermektedir.

Namık Kemal'in piyesleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki çalkantılı siyasi ortamı, halkın mücadelesini, savaşları, toplumsal adaletsizlikleri, kölelik kurumunu ve çıkar çatışmalarını detaylı bir şekilde işlerken aynı zamanda insanın evrensel değerlerine ne derece sahip çıktığını da göstermektedir. Bu yönden tiyatrolardaki toplumsal dinamiklerin etkisi altındaki gelişmeler, okuyucuya hem dönemin Osmanlı toplumunu hem de insan doğasının karmaşıklığını anlama fırsatı sunar. Ayrıca eserler, toplumsal ve insani mesajlar da taşımaktadır.

Osmanlı aydını olarak yazdığı piyeslerde dönemin modernleşme ve değişim sürecinde yaşadığı olayları anlatan yazar, toplumun geleneksel değerlerine bağlılığını da karşımıza çıkarır. Olaylar, yazarın derinlikli anlatımı ve toplumsal eleştirileri üzerine yorumlanabilir. Onun ustalikle işlediği bu eserler, günümüzde de edebi değeri ile birlikte önemini korumakta ve Türk edebiyatının önemli yapıtlarından kabul edilmektedir.

Tiyatro eserleri, nitel araştırma ve değerlendirme verileri ile incelenerek, bu oyunlardaki maddi ve manevi değerler edebiyat dünyası bağlamında ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Namık Kemal, sevgi, adalet, özgürlük ve insan hakları gibi evrensel değerlerden yola çıkarak tiyatro eserleri aracılığıyla halkı bilinçlendirmek istemiştir. Tiyatrolar, bu anlam çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yazarın pek çok bilgiyi ustalıkla harmanladığı eserlerinde, gelecek kuşaklara olumlu davranış değişikliklerini geliştirmek ve idealist insanlar yetiştirmek adına bu değerlere başvurduğu görülmüştür. Kendinden sonraki yazarlara da yön verecek bir tiyatro anlayışına sahip olan Namık Kemal'in tiyatroları onun ölümsüz eserleri arasında yer alarak Türk edebiyatının en değerli miraslarından olmuştur. Piyesler, değerlerin aktarılması konusunda bir araç görevi görürler. Kemal'in tiyatroyu eğlencelerin en faydalısı olarak görmesi onun döneminin değerlerini aktarırken topluma da yön vermektedir. Bu sebeple *'Namık Kemal'in Tiyatrolarında Değerler Dünyası'* araştırma konumuzu oluşturmaktadır. Onun eserlerinde değer unsurlarının edebi kurguda nasıl kullanıldığı ve piyeslerin değerler dünyası açısından önemi incelenmiştir.

Çalışmaya ilk olarak amaç belirlenerek ve literatür taraması yapılarak başlanılmıştır. Amacımız doğrultusunda daha önce yapılan çalışmalar derinlemesine araştırılarak kaynaklara İmkânlar doğrultusunda ulaşılmıştır. Çalışmamız araştırma yöntemlerinden tarama modeli doğrultusunda incelenmiştir. Ulaşılan veriler, betimsel analiz kullanılarak yorumlanır.

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, değerler dünyası nedir ne değildir buna değinilerek kavramsal açıklamaya yer verilir. Namık Kemal'in değerlere ilişkin görüşleri incelenir. İkinci bölümde ise Namık Kemal'in tiyatrolarının incelenmesi ve tiyatroların değerler bakımından değerlendirilmesi yer almaktadır.

Bu tezde bireyin hayatında büyük bir öneme sahip olan değerlerin göstermeye dayalı metinlerden tiyatro yolu ile bireylere katkısı araştırılmıştır. Namık Kemal'in eserlerinden Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey ve Gülnihal'in 2009 yılı basımı, Kara Bela'nın 1989 yılı basımı, Celaleddin Harzemşah'ın ise 2022 yılının basımı incelenmiştir. Çalışmanın içinde Namık Kemal'in tiyatro eserlerinin kısaltmaları kullanılmaktadır. Çalışmanın sonunda kaynakça yer alarak araştırma tamamlanmaktadır. Çalışmanın alanda faydalı olmasını dilerim.

Bu çalışmanın başladığı günden bittiği güne kadar benden desteğini, sabrını ve hoşgörüsünü esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Kavaz' a, lisans eğitimim sırasında derslerini alma şansına sahip olduğum, bilgi ve önerileriyle tez çalışmamda

katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Maksut Yiğitbaş'a, cesaret veren yönlendirmeleri ve bana olan güven duygusundan ötürü arkadaşım Ebru Sak'a, hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmam süresince de destek ve duasını benden esirgemeyen annem Fatma Kartalmış'a, bu çalışmada ihtiyaç duyduğum kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan dayım şahin Kartal'a, bu zorlu yolculukta maddi, manevi her türlü bana destek veren ve beni daima anlayışla karşılayan sevgili eşim Yahya Durmuş'a, değerlerimizin geleceğe taşıyıcıları olmasını dilediğim değerlilerim, canım kızlarım Serra Elisa ve Melek Feyza'ya ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Kırşehir-2024

Gülsüm DURMUş

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	7
1. DEĞERLER DÜNYASI	7
1. 1. Değerler ve Değer Kavramı	7
1.2. Değerlerin Önemi ve İşlevi	8
1.3. Namık Kemal'in Değerler Dünyasına Genel Bir Bakış	10
2. BÖLÜM	34
2. 1. NAMIK KEMAL'İN TİYATROLARI	34
2. 1. 1 Vatan Yahut Silistre (1290-1873)	34
2.1. 2. Zavallı Çocuk (1290 Ocak-1873)	35
2.1. 3. Akif Bey (1290 Mayıs-1874)	37
2. 1. 4. Gülnihal (1292-1875)	38
2. 1. 5. Celaleddin Harzemşah (1292-1875)	41
2. 1. 6 Kara Bela (1328-1908)	43
2. 2. Namık Kemal'in Tiyatrolarında Değerler	44
2. 2. 1. Aşk	44
2. 2. 2. Vatanseverlik	64
2. 2. 3. Sevgi	71
2. 2. 4. Özgürlük	79
2. 2. 5. Fedakârlık	86
2. 2. 6. Adalet	92
2. 2. 7. Kahramanlık	98
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	108

NAMIK KEMAL'İN TEZDE İNCELENEN ESERLERİNİN KAYNAKÇASI.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	112

KISALTMALAR

A.B.: Akif Bey

C.H.: Celaleddin Harzemşah

K.B.: Kara Bela

V.Y.S.: Vatan Yahut Silistre

Z.Ç.: Zavallı Çocuk

bkz.: bakınız

vb.: ve benzeri

Çev.: Çeviren

GİRİŞ

Toplumları bir arada tutan değerler, insanın organları gibi işlemektedir. Nasıl ki insan vücudunun organları birbirine görünmez bir iple bağlı ve birlikte işlevlerini yerine getiriyorlarsa aynı şekilde değer unsurları da ulusların sağlıklı bir şekilde ayakta kalmasını sağlar. Ayrıca kültürlerin yaşatılması ve aktarılmasında da değerler önemli bir yere sahiptir.

Değerler dünyasının gelecek nesillere aktarılması ise yalnızca bir istek değil gerekliliktir. Çünkü değerler, toplumun ana yapısını oluştururken bir topluluğun devamı içinde sosyal ve kültürel açıdan gerekli olan unsurlardır. Bu anlamda değerleri doğru şekilde aktarmak ve yaşatmak için değer unsurları eğitim ile entegre edilmelidir. Ancak, değerler eğitiminin de bir parçası olduğunda toplumsal düzen, sağlam temellere oturacaktır.

Edebiyat metninin yalnızca zihinsel ve fantezilerden ibaret bir ürün olduğu yanılması günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bu yanılmadan kaynaklanan düşünce ile birçok örnek de yanlış okunmaktadır. Edebi bir şekilde dile getirilen metinler, değer yargılarından uzak değildir hatta değerlerin doğrudan ve dolaylı yoldan aktarılmasına imkân vermektedir. Edebiyatın değerleri içselleştirebilme gücü bulunmaktadır.

Namık Kemal, daima kendini var eden değerleri anımsatarak kökleri geçmişte yüzünü geleceğe dönmüş, kudretli ve kararlı bir nesil inşa etme çabasında olan aydın bir yazarımızdır. Bu sebeple de topluma değerler dünyası ile ilgili etkili olacak mesajlar da vermektan kendini alıkoyamaz.

1839 yılında Tanzimat Fermanı ile aynı ismi taşıyan yeni bir dönem görülür. Bu dönemin adı Tanzimat dönemidir. Tanzimat'a kadar yaygın olan tür şiir olup Tanzimat dönemi ile tiyatro, roman gibi edebi türler de görülmeye başlanmıştır. Tanzimat dönemi ile birlikte sosyal yaşamdaki değerler konusunda da değişimler başlamıştır. Tanzimat döneminde çeşitlenmeye başlayan tercüme faaliyetlerinin artmasıyla birlikte Türk edebiyatı Batı edebiyatından etkilenmiştir. Yaşanan bu modernleşme ile birlikte toplumun akla, bilime verdiği önem artmaktadır. Batı'nın soyut kavramları Osmanlı'nın yaşadığı hayatı birdenbire değiştiremez ancak yeni düşüncelerin dolaşmasına fırsat veren gazetelerin çoğalması ile birlikte Osmanlı'nın bu değerlere bakışı da hızlanan bir şekilde değişmeye başlamaktadır. Tanzimat'ın ilk dönem yazarları Avrupa karşısında çöken Osmanlı'nın kurtuluşu için batıyı takip etmenin gerekliliğine inanırlar. Bunu sağlamanın yolunu da tiyatrodan görmektedirler. (Karataş ve Tavukçu, 2011: 237)

Yaşanılan devir, Osmanlı'nın isyan ya da ayaklanmalarla uğraştığı ve giderek artan dış müdahalelerin ortaya çıktığı bir devirdir. Bu da yazarların dönem edebiyatında bireysellikten çok toplumdaki meselelerle ilgilenmek zorunda kalmasını sağlar. Namık Kemal'in de edebiyat anlayışında içinde bulunan sosyal şartlar tayin edici bir rol oynamıştır. (Yetiş, 1998: 189) O, tiyatrolarında hürriyet, adalet, vatanseverlik, hak gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşır. Bu bakımdan tiyatrolarında verdiği sosyal mesajlar edebiyatımız için kıymetlidir.

Namık Kemal, Batılılaşmanın öncüleri arasındadır. Namık Kemal Şinasi ile tanışır. Şinasi'nin yol göstericiliğiyle Türk edebiyatının Batı edebiyatından etkilenecek yenileşmesi ve değişmesinde ise Namık Kemal dönüm noktası olmuştur. Batı tarzı bir edebiyatın gelişmesi için de gayret göstermiştir. Namık Kemal'in sanatını, Şinasi ile tanışması ve Avrupa'ya görmesi büyük ölçüde etkilemiştir. Ali Ekrem, Namık Kemal'in hayatına dair anlamlar sunarken onun Şinasi ile tanışmasını ve Kemal'i etkilemesini şöyle aktarır: “*Şinasi, N. Kemal'i ilk gördüğü gün genç şairin müstesna kabiliyetini anlamış ve kendisine hemen o gün Fransızca çalışmasını tavsiye etmiştir. Üstat ile tilmiz arasında bir saat devam eden sohbet Namık Kemal'in bütün hayatına hâkim olmuştur.*” (Ali Ekrem, 1998: 11)

Kemal, kendinden sonra gelen kuşaklara yol gösterici olarak Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosunun gelişmesine katkı sağlar. O, tarihi kişiler ve olaylar vasıtası ile milletini milli şuurla bilinçlendirmeye çalışır. “*Batılı edebi türlerden tiyatro üzerine yoğunlaşmış hatta sahne meseleleri ile ilgilenmiş. Gedikpaşa tiyatrosunun edebi heyetinde yerini almış bir sanatçı olarak bu yoldan hareket ederek Victor Hugo'yu izlemiş ve romantizmin öncüsü olmuştur. Tiyatro türünün bizde tanınmasında emeği büyüktür. Tanzimat döneminin yetiştirdiği fikir ve edebiyat adamlarından önde gelenidir ancak o estetik kaygıdan çok düşüncüyü ve mücadeleyi ön plana çıkaran bir sanatçıdır. Halka hizmette ve düşüncelerini ona iletmede inandığı yolda tek başına olsa da yürümede örnek mücadeleler vermiş ömrünü vatanına ve milletine adamıştır. Yazdıklarından çok düşünceleri ile geniş yankı uyandırmış hem kendi döneminde hem de kendinden sonra yetişen kuşaklara önderlik etmiştir.*” (Şehsuvaroğlu, 2003: 45)

Namık Kemal, bireyin iyilik ve güzellik adına birtakım davranışlara sahip olmasını ve davranışsal dönüşümünü de sağlayan değerlerin üzerinde ehemmiyetle durur ve bu değerlerin toplumu bilinçlendirip şekillendirmesine izin verir. O, vatanını milletini seven fedakâr oyun kahramanları üzerinden değer yargılarını ön plana çıkararak tüm insanlığa seslenir. Vatan sevgisini edebiyatımızda en geniş ve sistemli bir biçimde işleyen ilk sanatçı da Namık Kemal'dir. Bununla beraber hürriyet, adalet gibi değerler Namık Kemal'in gayreti ile ortaya

çıkmiştir. Vatan Yahut Silistre, Akif Bey vatan ve millet fikrinin; Celaleddin Harzemşah İslam Birliği fikrinin, Zavallı Çocuk aile fikrinin ürünü olarak karşımıza çıkar. Gülnihal'de ise hürriyet fikri dikkat çekmektedir. (Parlatır, 1998: 143-146) onun işlediği bu değerler, Namık Kemal'in sosyal meseleleri ne derece önemseydiğini açıkça göstermektedir. O, bu yönü ile fikir hayatımıza örnek teşkil etmiştir.

Namık Kemal'in tiyatro eserleri Türk edebiyatı için önemli olmasının yanında Türk siyasi hayatı ve edebiyatımızın modernleşmesi açısından da önemlidir. Tiyatroya büyük önem veren Namık Kemal tiyatroyla ilgili yazılar yazmıştır. Bu konuda İnci Enginün Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e isimli eserinde "*Namık Kemal'in tiyatroyu Avrupa'ya kaçırdığı yıllarda keşfettiği yakınlarına yazdığı mektuplardan anlaşılmaktadır.*" Sözü ile dile getirir. (Enginün, 1998: 83)

Fevziye Abdullah Tansel, 'Namık Kemal'in Mektupları' adlı eserinde Namık Kemal'in tiyatrolarına dair şu bilgileri aktarır: "*Tiyatronun ahlak kürsüsü ya da bir ahlak okulu olduğunu düşünen Namık Kemal'in oyunlarında vatan ile kadın, fedakârlık gibi ikilemler arasında tercih yapmak zorunda kalan kahramanlar görürüz. Aslında bu ikilem Namık Kemal'in yaşadığı doğu batı kültürünün bir yansımasıdır.*" (Tansel, 1967: 119)

Namık Kemal, yazılarında en sevdiği türün tiyatro olduğunu vurgulamaktadır. Onun hayatı hep bir mücadele etrafında geçtiği için tiyatroları daha çok dram türündedir. Belli bir tezin vurgulandığı, halkın eğitilebileceği tiyatro, ona göre insan hayatının iyi ve kötü yanlarını aksettiren bir aynadır. Ayrıca o, tiyatro vesilesi ile tehlike ve kötülüklerden uzak kaldığını dile getirir. Onun tiyatroları; edebi bir değere sahip olmakla kalmamakta aynı zamanda tarihsel belge niteliği de taşımaktadır. Bu yönü ile Namık Kemal, tiyatroyu ahlak ve lisan okulu olarak görmüştür. "*Namık Kemal Paris'te iken babası Mustafa Asım'a yazdığı mektupların birinde tiyatronun hem ahlak hem de lisan için en büyük mektep olduğunu belirtir.*" (Tansel, 1967: 120)

Tiyatroyu eğlence fakat eğlencelerin de en faydalısı olarak kabul ettiğini söylediği Kemal'in 'Tiyatro' adlı makalesinde tiyatronun bir takım durumu taklit yoluyla göz önüne seren faydalı bir sanat dalı olduğu vurgulanmaktadır:

-*"Tiyatro nedir?*

-*Adeta taklid*

-*Neyi taklid ediyor?*

-Ahval-i beşerî!" (Göçgün, 2009: 24)

Namık Kemal, Celaleddin Harzemşah tiyatrosunun ön sözünde halkı tiyatro hakkında bilgilendirerek oyunların toplum üzerinde değiştirici etkisi olduğunu vurgular ve Avrupa medeniyetinde görülen inkılaplar ile toplumdaki ilerlemede tiyatronun etkisi bulunduğunu söyler. O, tiyatrodan bahsederken, onu aşka benzetir. Tiyatronun insanı hüznülendiren fakat verdiği eziyette başka bir lezzetin bulunduğuna değinir.

Namık Kemal'e göre tiyatro "*Avrupa'da medeniyetin en büyük eserlerinden sayılmış Avrupa'da inkılapların ortaya çıkmasında büyük önem arz eden tiyatronun insana, dile büyük katkıları olmuştur. Tiyatro yazarlarının eserlerine Türk oyuncularının oynaması gerektiği üzerinde duran Namık Kemal, tiyatronun Türkçeyi de geliştireceğine dikkat çekmektedir. Celal Mukaddimesinde tiyatro hakkında geniş bilgilere yer veren Namık Kemal tiyatro türünü detaylı bir şekilde ele almış ve edebiyatın büyük bir kısmı diye nitelendirmiştir. Tiyatroları, millete vermek istediği mesaj yönünden diğer edebi türlerden daha üstün tutmaktadır.*" (Göçgün, 2009: 23-27)

Ona göre, edebiyatın ve milletin söz söyleme kudretinin en canlı ifadesi tiyatrodur. Yeni Osmanlılar olarak Paris'te yaşadığı devrede tiyatro seyreden ve çok etkilenen Namık Kemal bu sanatı milli şuuru ayağa kaldırmak için kullanır. (Şehsuvaroğlu, 2003: 65)

Namık Kemal'in piyeslerinin çoğu bir dava tiyatrosu gibidir. O, millî ruhun ön plana çıktığı tiyatrolarını vatan sevgisi ve milliyetçilik süslemeleri ile canlandırır. Tiyatrolardaki kahramanlar, her zaman kendi mutluluklarını vatan gayesi uğruna feda eder. Onun piyeslerindeki temel anlatı çizgisini daha çok sosyal değerler oluşturur. Hürriyet ve vatan mücadelesi yolundaki ilk sürgünlüğünü Kıbrıs'ta yaşayan Kemal, tiyatrolarının çoğunu Magosa sürgününde yazmıştır. Onun hayatı sürgün ve mücadelelerle geçmiştir. O, kendisinin zorda olduğu bir dönem edebiyatımıza vatan sevgisini güçlendirecek eserler kazandırmıştır.

Yazar, tiyatronun edebiyatın gerçeğine uyan dönemin şartlarına ve insanlarına hitap edecek nitelikte, faydalı ve eğitici olmasını arzular. Önder Göçgün, Namık Kemal'in tiyatroya bakış açısını şu şekilde açıklar: "*Ahlak bakımından tiyatronun hizmeti gazetelerden, kitaplardan daha fazladır. Tiyatro o kadar faydalıdır ki Avrupa'da medeniyetin eserlerinin en büyüklerinden sayılmıştır.*" (Göçgün, 2009: 33) Tiyatro eserleri, döneminin siyasi ve toplumsal atmosferini yansıtarak okuyucusuna seslenen evrensel mesajlar sunar. Namık Kemal her bir eserinde farklı değerler işlenirken, insanın evrensel duyguları, çatışmaları ve

arayışları da göz önüne serilir. Kemal Osmanlı toplumunu, kültürünü ve yaşam tarzını detaylı bir şekilde piyeslerinde işleyerek gelecek kuşaklara sağlam bir miras bırakmıştır.

Namık Kemal, Tanzimat sonrası Türk edebiyatı döneminde ‘modern vatanseverlik idealizminin ’ilk öğrenen ve öğretene olmuştur. (Sütçü, 2004: 20) Namık Kemal okuma yazma bilmeyen edebî türleri okuma imkânı bulamamış insanlar için önemli eğitim aracı olarak tiyatroyu görür. O, vatanseverlik duygusunu aşılamanın gayreti içerisinde. Bir makalesinde Namık Kemal’den söz eden Ahmet Hamdi Tanpınar yazarın coşkulu üslubu ile tiyatroya ilişkisini "*Namık Kemal'in bütün heyecanlarında daima biraz tiyatroya hatta en orta zevkten tiyatroya bulmak mümkündür.*" sözleri ile açıklar. (Tanpınar, 2006: 45)

Namık Kemal, tiyatrolarında bireyler üzerinden toplumu ifade etmeyi hedeflemiştir. İlk defa Vatan ve millet terimlerini kullanan Namık Kemal tiyatrolarını halkı bilinçlendirmek için bir araç olarak görür. Namık Kemal'in tiyatroları, ideal insan tipini canlandırması bakımından önemlidir. Eserler, kendinden sonra gelen nesiller tarafından örnek alınarak dönemine ve sonraki çağlara da damgasını vurur. Kemal hem bir devlet adamı hem de edebiyat tarihimizin en çok üzerinde durulan yazarlarından biridir. O, ‘vatan şairi’ adı ile anılmıştır. Şiir başta olmak üzere roman, tiyatroya, makale, edebî mektup, tenkit gibi edebî türde eserler vermiştir. Veysel Şahin’in Namık Kemal üzerine yaptığı araştırmada Kutlu’ya göre; "*Tanzimat dönemi edebiyatçıları içinde, edebiyatın çeşitli türlerinde, Namık Kemal kadar çok değişik eser veren başka birisi yoktur. Denilebilir ki, edebiyat ve basın alanında akla gelen ne kadar çeşit ve konu varsa Namık Kemal bunların hemen hepsinde kalem oynatmıştır.*" (Şahin, 2010: 3)

Tanzimat Dönemi Edebiyatının kurucularından olan yazarımız Namık Kemal’in bu çalışmaya örneklem oluşturan ‘Vatan yahut Silistre., Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah, Kara Bela’ adında altı piyesi bulunmaktadır. Piyeler, sayfa sayısına bağlı kalınarak araştırmaya konu edilmiştir. Onun tiyatroları ve bu bağlamda incelenen diğer kaynak eserler çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Araştırmada Namık Kemal'in eserlerinde verilmek istenen duyarlılıklar nelerdir? sorusundan yola çıkılarak bu soruya cevap aranmıştır. Bu çalışma edebî metinlerden biri olan tiyatroya eserlerinin değerler açısından bireyler üzerindeki etkilerini Namık Kemal’in de değerlere verdiği önem yönüyle tanıtmak, tiyatroya eserlerine ilgi uyandırmak ve Namık Kemal hakkında bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Betimsel analiz tekniği ile çözümlenen veriler, doküman incelemesi kullanılarak

ortaya konmuştur. Çalışma kapsamında incelenen tiyatrolarda vatanseverlik, aşk, sevgi, kahramanlık, fedakârlık, özgürlük, dürüstlük, saygı, adalet, merhamet, şehitlik gibi değerlere duyarlılık tespit edilmiştir.

1.BÖLÜM

1. DEĞERLER DÜNYASI

1. 1. Değerler ve Değer Kavramı

İnsan, topluluk halinde yaşayan, sosyal bir canlıdır. İnsan topluluklarının benimsediği, önem verdiği ve inandığı kural ve prensiplerin tümü değerleri oluşturur. Topluluklar, ortak bir değer çerçevesinde anlamlı hale gelir ve uyumlu bir şekle bürünür.

Değer kavramı, kutsal ve saygın bir kavramdır. Değerler, kişisel ve toplumsal değerler olmak üzere incelenebilir. İnsanların temel davranışlarını ve bu davranışlarının nedenlerini anlamak için bireyin kendisi ile olan ilişkisi kadar toplumsal ilişkilerine de bakmak gerekir. Çünkü değerler, toplumsal ilişkiler bakımından çok önemlidir.

Nurullah Çetin Değerler Eğitimi adlı kitabında değer tanımını şöyle ifade eder:

"Millet dediğimiz toplumsal yapıyı ayakta tutacak, devam ettirecek, güçlendirerek güvenlik içinde varlığını koruyacak olan bireyler arası kaynaştırıcı ve birleştirici unsurlara değer denir."(Çetin, 2021:26)

Değerler dünyası ahlaki, sosyal ve kültürel olguları kapsamaktadır. Değerler hem bireyin kendi yaşam formuna hem de sosyal hayatın devamı için yaşama anlam katan ve bireyin tercihlerini belirleyen normlardır. Bu normlar, bireylerin istedikleri ya da istemedikleri şeyler veya arzu ettikleri ya da arzu etmedikleri şeyler olarak da karşımıza çıkmaktadır.

"Türk Dil Kurumu'nun bu sözcük için izahı şu şekildedir: "Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet". Aynı kaynak değerler sosyal ilişkiler bağlamındaki yeri için, "Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü", ifadesini kullanır. Aynı ırksal özellikleri taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın bir insanın, ait olduğu topluma millet olma hususiyeti kazandıran dinî, sosyal, kültürel ve iktisadî geçmişe sahip değerleri yaşatması ve gelecekte de yaşatmaya dair bir niyet ortaya koyması önemlidir." (Yiğitbaş, 2018: 58)

Aşk, sevgi, özgürlük, adalet, fedakârlık gibi değerler, karşılıklı ilişkilerde bireyin tepkileri ile belirerek kişinin kendini tanıtmasının da bir göstergesidir. Böylece değerler toplumsallaşma sürecinin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal değerler bize ahlaklı ve kaliteli bir toplumda yaşama imkânı sunar. Kişisel değerler, insanın kendi yaşamı için

motive sağlar ve hayata anlam katar. Ayrıca bireyin başkasıyla kurduğu ilişkilerdeki tepkiyi ve kendini gösterme biçimini de içermektedir.

Kişisel ve toplumsal değerler olmazsa topluluklar, karşısına çıkacak fiziksel ve psikolojik bir tehlike durumunda varlığını koruyamayarak dağılır ve yok olur. Bu yüzden değerler ve değer kavramları yaşam biçimimizi etkilediği için hukuk yoluyla düzenlenmekte ve korunmaktadır. Anayasalarda kişisel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması da bu açıdan çok önemlidir.

Hayati tecrübenin bir ifadesi olan değerler, toplumun desteğini arkasına alırsa güçlenir ve kendine yer bulabilir. Fakat toplumun desteği zayıflarsa değerler gittikçe yozlaşarak unutulmaya müsait hale gelir. Kendine yer bulamayan değerler kabul edilmemeye başlar. Değişen ve gelişen yaşam standartları doğrultusunda da yok olurlar.

Değerler, herkesin coşku ve heyecanla sahip çıkması ve özveride bulunması gerektiği unsurlardır. Değerlerin toplumu yeniden inşa edebileceğinin farkına varılması zorunluluktur. Bu bakımdan toplumun temel değerleri, örfleri, ahlaki ve vicdani teamüllerinin bireylere doğru bir şekilde aktarılması gerekmektedir.

Değerlerimiz, yalnızca eğitim ile korunarak aktarılabilir. Değerlerin yeni nesillere aktarılması konusunda herkes üzerine düşen görevi yerine getirmek durumundadır. Kişilerin değerlere saygısı ise bu değerleri benimseyip yaşaması ve yaşatmasından anlaşılır. Değerlerin her zaman değişime açık olduğunun farkında olup değişim süreçlerinin de iyi yönetilmesi gerekir.

1.2. Değerlerin Önemi ve İşlevi

Toplumların kendisine özgü bir can damarı bulunmaktadır. Milletler bu damarı edebiyat, sanat ve kültür donanımıyla kendi geçmişini de baz alarak geleceğe doğru yönlendirmek durumundadır. Böylece değerler işlerlik kazanır. Değerler, bireyin karakterine doğru yönde etki ederek toplumların iyiliğine katkı sağlamayı hedefler.

“Değerin çeşitli görev ve fonksiyonları vardır. Nesnelere maddi kıymetleri ölçüsünde ve sosyal ilişkilerde farklı anlamlar yükler. Değerler, bir milletin sosyo-kültür yapısının şekillenmesinde önemli işleve sahiptir. Toplumların bir bütün olarak sosyalleşmesi, birbirleri ile olan ilişkilerinin biçimlenmesi, ortak payda oluşturma, sosyal ve ekonomik düzenin sağlanması gibi birtakım işlevleri bulunur.” (Polat, 2019: 7)

Toplumdaki insanların iyi ve kötü davranışları arasında ayırım yapmasına imkân sağlayan değerler, toplum içinde yaşayan bireyler vasıtası ile gün yüzüne çıkar ve kuşaktan kuşağa aktarılırlar. Değerler, bireyin çocuk yaşlardan itibaren toplumsal ve ahlaki yönde gelişimine katkıda bulunmaktadır.

“Bireye özgü olan ahlaki değerler, ancak davranışlarla ortaya konulan, yazılı olmayan erdemlerdir. Sözün ve özün doğru olması, merhametli olma, iffet, vatana ve millete sadakatle hizmet etme azmi ahlaki değerlerin fiillere aksetmesidir. Bu erdemlere sahip olan kişi, toplumun ahlak normlarıyla bütünlük sağlar ve ruhsal yönden sağlıklı bir yaşam sürer. Aksi bir durumda, ahlaki değerlerden yoksun biri ilkin kendiyle sonra da toplumla çatışma içinde olur. Böylece hem ruhsal açıdan huzursuz hem de mesuliyet bilincinden uzak yaşar.” (Yiğitbaş, 2018: 59)

Değerler, insan için bir gerekliliktir. Gözümüz, kulağımız, beş duyu organımız kadar önemlidir. Çünkü bireyin organları onu nasıl ayakta tutuyorsa; aynı derecede değerler de toplumları aynı şekilde ayakta tutarak toplumun kusursuz işleyişini ve devamını sağlamaktadır. Bu yönüyle değerlerin en önemli işlevinin toplumsal huzuru ve toplumsal dayanışmayı sağlamak olduğunu görürüz. Bu yüzden sahip olduğumuz değerlerin işlevi, toplumsal çözülme ve bunalımın yaşandığı anlarda daha da belirgin hale gelir. Bu durumlarda fedakarlığın, sevginin, dayanışmanın vb. değerlerin ne kadar önemli olduklarını hissederiz. Sahip olduğumuz değerler, toplumsal hayatta birlik içinde yaşamayı anlamlı hale getirir.

Ayrıca kişilerin yaşamlarını değiştirerek davranışlarını kontrol altına almasına da yardımcı olur. İnsanların refahı, mutluluğu ve varlığının devamı değerlerle korunur. Bireysel menfaatlerin ön planda olmadığı diğer kişilerle ortak hareket etme toplumsal hayatı sürdürülebilir hale getirir. Değerlerini kaybeden bir toplumda ise fertlerin beraberlik içinde hareket etme isteği olmaz. Bu yüzden toplumsal hayatın sürdürülebilirliği sekteye uğrar. O halde kişilerin bireysel ya da toplumsal olarak varlığını koruması değerlerine sahip çıkma ve onları koruyup gözetmesi ile sağlanır. Değerlerin bireyin değerli olmasını sağladığını da düşünürsek değerlerine bağlı olmayan toplumların manevi cezayla da karşı karşıya kalabileceği söylenilmektedir.

Edebî eserin değerleri yansıtan önemli araçlardan olduğu görülür. Tiyatro eserleri değerlerin hayata geçiriliş doğrultusunda birer yol göstericidir. Eserler, anlattığı değerlerin hayata geçirilmesi doğrultusunda da iyi birer yol göstericidir. *“Geleneksel değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında güçlü bir araç olan edebiyatın, yazar açısından ele alınışını, yazarın birey oluşundan hareketle psikolojik tabanının varsayımını ve*

okuyucu noktasındaki işlevini göz önünde bulundurur. Edebi ürünler her zaman toplumun kültürlerini, inançlarını, haz dünyalarını, duygu ve düşünce biçimlerini ortaya çıkarır.” (Yıldırım, 2019: 242)

Birçok yazar ve eserin değerleri aktarma ve öğretmede etkili olduğu görülür. Bu yönden değerler konusu edebiyat içinde önemini kaybetmeden varlığını koruyan; okuru etkileyen önemli bir unsur olmaktadır.

“Edebiyatın değerlerle ilişkisine Türk yazınında birçok eserde değinilir. Değerler, insan yaşamında yönlendirici bir etkiye sahiptir. Eser sahipleri eserlerinde değerlerden bahsederken insanı ve toplumu ele alırlar. İnsanın farklı yönlerini, toplumun ortak yönleri ile karşılaştırarak ortak bir yol bulmaya çalışırlar.” (Polat, 2019:33)

Bireylerin davranışlarını etkileyen ve yönlendiren değerler hususu esasen çok kapsamlı bir konudur. Bu çalışmamızda var olan değerler, Türk edebiyatına bakan yönden ele almaya çalışılmıştır. Bu bağlamda edebi eserlerin hem toplumdan esinlenip hem de topluma yön vermesi ele almış bulunmaktadır. Çalışma, Namık Kemal'in tiyatro eserleri üzerinden onun önem verdiği değer kalıpları çerçevesinde incelenmiştir. Kemal'in üzerinde durduğu ve göz önüne serdiği insan tiplerini değerler dünyası bağlamında incelemek ve bu değerleri tespit etmek bundan sonraki yapılacak çalışmalara da örnek teşkil ederek günümüz edebiyatına ışık tutmamız açısından önemlidir.

1.3. Namık Kemal'in Değerler Dünyasına Genel Bir Bakış

Bir toplumu millet yapan en önemli unsurlardan birisi de o milleti oluşturan insanların kendi geleceklerini düşünüp ona göre hareket etmeleridir. İnsanlar ancak birlik ve dayanışma içinde yaşayarak vatanını severlerse toplumda millet bilinci oluşur. Namık Kemal toplumu bir arada tutan temel değerleri önemsemiştir. Ona göre millet, islami değerlerinden uzaklaşırsa yozlaşacaktır. Bu yozlaşma da fertleri girdaba çekecektir. Onları daha da duyarsız bir hale getirecektir. Buna karşı koymak için milletin vatanseverlik gibi asli değerlerini önemsemesi gerekir.

Namık Kemal'in değerler dünyasını Tanzimat dönemiyle ilişkilendirmeden anlamamız mümkün değildir. Ferman ile başlayan bu dönem, modernleşmenin yoğunlaştığı ve yönümüzün batıya dönük olduğu bir devirdir. *“Tanzimat'ın hemen sonrasında dünyaya gelen Namık Kemal, o ruhun yaratmış olduğu siyasi fikri ve edebi atmosfer içinde yetişerek ve gerçek kimliğine bu ruh içinde kavuşmuştur.”* (Parlatır, 1998: 141) Namık Kemal'in tiyatro eserlerinde de bu ruhun izlerini görürüz.

Tiyatro türünün topluma faydasını gözeten Namık Kemal, devletinin olumsuz sosyal yapısını ve bireyde hoşla gitmeyen tüm durumları tiyatroları üzerinden değerler eşliğinde aktarır. Âdeta tiyatroyu sosyal bir çözümleme aracı gibi kullanır. *"Namık Kemal bütün oyunlarında makalelerini sahneye uyarlar. Okuma yazma bilenlerin az olduğu bir toplumda tiyatro, bir çeşit öğretim kurumudur. Namık Kemal tiyatrolarında sözlerini kahramanlarından birine emanet ederek, daima kürsüdedir."* (Enginün, 1998: 87) Ayrıyeten İnci Enginün, yaptığı çalışmada Namık Kemal'in tarihi sevdiğini söylemektedir. Yazar, tiyatrolarda değerleri aktarırken tarihe yönelerek okuyucunun vatan sevgisi ve milli şuur bilgisini güçlendirmek ister. *"Romantizmin öne çıkardığı şuur ve tarih sevgisi, dönemi içinde siyasi mücadelenin en temel dayanağını oluşturur. Edebiyat aracılığı ile okuyucusunun tarih ve siyaset alanında bilgilenmesini sağlamıştır."* (Enginün, 2006: 242)

Hikmet Celkan, *"Tanzimat Maarifi ve Namık Kemal"* isimli makalesinde Namık Kemal'in tiyatro ile ilgili görüşlerini şöyle değerlendirmiştir. *"Namık Kemal, tiyatroyu toplumsal olayların taklidi diye tarif etmiş ve boş zamanlarda değerlendirilecek en iyi vasıta olarak düşünmüştür. Buna göre tiyatrodaki başka milletin kültür unsurundan ziyade kendi kültürümüzü tarihi zenginliğimizi yansıtan eserlere öncelik verilmelidir."*(Celkan, 1988: 8) Böylece Namık Kemal'in de üzerinde durduğu nokta kendi değerlerimizdir. Tiyatroyu birkaç saatlik eğlenceden ibaret görmez. Tiyatroyu düşüncenin yaygınlaştırılmasına araç olarak görür. Tanzimat tiyatrosu, bireysel değerlerden çok sosyal değerlerin taşımıcılığını yapmaktadır. Birey, Tanzimat tiyatrosunda yer almaz. Vatan vardır vatan yoksa aile birliği vardır her ikisinin de olmadığı zaman da vatan haini, hafif meşrep kişiler ya da zalim oyun kahramanları görülür.

Namık Kemal, Batı medeniyetinin temel değerlerini öğrenerek bu medeniyete hayran olmuştur. Fakat Batı medeniyetinin yaşama biçimi, tüm kurumları ile kabul edilebilecek değerler bütünü değildir. Bu yüzden Doğu ve Batı'nın ahlaki değerlerini karşılaştıran Namık Kemal, İslam ahlakını tercih ettiğini pek çok makalesinde dile getirir. (Karataş ve Tavukçu, 2011: 505)¹

Kemal, tiyatro vasıtası ile gerçek hayatta karşımıza çıkan olayların perde arkasını sahneleme ile göz önüne sermiştir. *"Namık Kemal'in oyunlarındaki merkezî kişiler, belli kavram ve değerleri (aşk-vatan gibi) için ölen veya eylemleri, düşünce ve arzuları söz konusu kavramlar ve değerler arasında sıkışan insanlardır. Onların bu noktada buldukları çıkış da*

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Karataş, T, Tavukçu, O.K. (2011). Namık Kemal. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

hem kendilerini hem de çektikleri sıkıntıyı aşmalarını sağlar. Bireyler çoğu kez kendi hayatlarını, taşıdıkları sorumluluk düşüncesinin etkisiyle topluluk için feda ederler. Bazı durumda bir başka birey için de bunu yaparlar.” (Engin, 2014: 360)

Yazarın kahramanların başından geçen olaylar aracılığı ile değerler dünyasına girebilecek mesajları görülür. Bunu eserlerine yansıtan yazarımız, oyunlarında birçok manevi değere yer verir. Eserlerinde aşk, vatan sevgisi, fedakârlık, kahramanlık, gibi ahlaki ve insani değerleri öne çıkaran Namık Kemal, toplumun inançlarını, duygu ve düşüncelerini etkileyerek davranışların belirlenmesinde önemli bir rol oynar.

Namık Kemal’in tiyatrolarında oyun kahramanlarının dünyasına girdiğimizde kişilik yapılarının daha çok vatansız, tutsaklığa başkaldıran, özverili, sorumluluk sahibi, aşklarına sahip çıkan, sevgi dolu ve şuurlu olduğunu görürüz.

Namık Kemal'e göre kendimize ait bir vatan ve bağımsızlık düşüncesi kendi arzumuzla, seve seve hayatımızdan vazgeçmeyi emreder. Tanpınar bu isteği sağlayan şeyin ne olduğu sorusunu sormaktadır. Verdiği cevap ise 'değerlere' çıkar. *“Değerler ve onun kuvvetini veren ahlak ve ahlakın aynası olan vicdan böylece Namık Kemal'in düşüncesi ferde ve onun iç dünyasına varır. Namık Kemal bir ahlakçı değildir. Bununla beraber muhtelif yazılarında ahlaka temas etmiştir. Edebi eserlerinde ise daima değerler üzerinde durur. Bu itibarla onun ahlak telakkisini yani kıymetler alemini kolaylıkla çıkarabiliriz.”* (Tanpınar, 2006: 386)

Bu fikirden yola çıkarak Namık Kemal’in değerler bütününlü islami ve milli değerlerin oluşturduğunu söyleriz. Batının bazı fikirlerini kabul eden Kemal tamamıyla değerlerini benimsemeyerek kendi özünden bir şey kaybetmeden Avrupa’nın kültürünü almak yerine ilmini örnek alır. Vatan ve hürriyet kavramını birbiri ile ilişkilendirir.

Kendinden sonraki Türk aydınlarını etkileyen Namık kemal, Osmanlıcılık ve İslam birliği düşüncesini savunmaktadır. Tiyatrolarda genellikle yaşadığı dönemin sosyal meselelerine (töre, gelenek, aile yapısındaki bozukluklar, toplumunun geçirdiği savaş ve dönüşümler) değinmiştir. Kemal, siyasi ve sosyal fikirlerini iletmek amacı için tiyatroyu araç olarak kullanmıştır. (Parlatır, 1998: 146)

Tiyatroyu eğlendirirken eğitime olarak gören Namık Kemal’in tiyatrolarında karşıtlık üzerine kurulu aile ortamları da görülür. Aile, bireyin özgürleşmesini desteklemek için varken bunun tam tersi olan aile bireyleri de karşımıza çıkmaktadır. Oyun kahramanı olan anne, baba kişinin özgür ve bilinçli bir şekilde davranmasını engellemektedir.

Namık Kemal, bir toplumun sahip olduğu değerlere yeniden işlev kazandırarak eserlerinde bu değerleri işlemiştir. O, Şinasi ile tanıştıktan sonra ülkenin de karışıklığı sebebiyle eski şiir geleneğinden ayrılarak hak, hukuk, hürriyet gibi kavramlara yönelmiştir. O, düşüncelerini hareket haline getirir.

Bu konuda Lütfü Şehsuvaroğlu şu ifadeleri sarfeder: “*Namık Kemal'in hayatı, düşüncelerinin bir tatbikidir. Türk düşüncesine tesir etmesinin de sırrı buradadır. Aslında çok derin olmayan bu fikirler, gücünü onun hayatından alır. Namık Kemal ideallerine, varlığının sıcaklığını geçirir. Bundan dolayı biz ona modern bir mistik nazarıyla bakarız. Duygu, aşk onda mücerret fikirlere galebe çalar. O, hürriyeti sadece felsefi bir fikir olarak değil kendisine âşık olan bir sevgili olarak yüceltir. Onun sesini, vatan, millet ve hürriyetten bahseden fakat yaşamayan bir sürü yazarınkinden ayıran ve zamanımıza kadar yaşatan sır, işte budur.*” (Şehsuvaroğlu, 2003: 60)

Namık Kemal için vatan, milletin kendi sınırları içindeki değerleri ve geçmişini bir diğer tabirle tarihini ifade etmektedir. Ondaki vatan sevgisi ise fedakârcadır. O, kendisini vatanına adayan halka hizmet yolunda çok acılar çeken kendinden çok fedakarlıklar veren bir aydındır. Ömrünü sürgünlerde tüketmesi onun uğruna baş koyduğu vatan için fedakârlık yapma arzusuna bağlıdır. Onun için vatan sevgisi her şeyden önce gelen yüce bir değerdir. Bu değer ancak vatan ve millet bilinci olan yeni nesillerin yetiştirilmesi ile devamlılığını sürdürür.

Namık Kemal tiyatrolarında işlediği vatanseverlik, aşk, kahramanlık, fedakârlık, sevgi, özgürlük, adalet gibi değerleri uğruna canımızı feda edebileceğimiz idealler olarak görmekte ve oyunlarında göstermektedir. Bu nedenle her bir değer için oyun kahramanlarının ayrı ayrı fedakarlıklarını sergiler. Bize bu değerler için oyun kahramanlarının ölümü dahi göze alabileceği izlenimini verir.

Bu anlamda Namık Kemal'in kendisi hürriyet, vatanseverlik, adalet vb. değerler yolunda her türlü belayı, sürgünü, zindanı kabul eden cesarete sahip ve fedakârane davranışlar göstermiştir. Sadece kendi dönemine değil kendinden sonra gelen Türk milletine de vatansever anlayışı ile örnek teşkil etmektedir.

Her dönemde vatana yüklenen ideolojik ve toplumsal çerçeve Namık Kemal ile birlikte farklılaşırken Türk milliyetçiliğinin de temelini oluşturur. Namık Kemal vatan üzerine yazılar kaleme alarak topluma vatan değerinin kutsallığını aşlamaya çalışmaktadır. Namık Kemal vatanını severken asla hiçbir beklentiye girmemiştir. Tiyatrolarından da gördüğümüz

üzere o, varlığını milletin yoluna; hayatını da iyilik ve fedakârlık düşüncesine adar. Onun vücudu yok olsa da tutsaklığa asla düşmeyeceğini zulmün daima karşısında olacağını dile getirir.

Namık Kemal'in tiyatrolarında aşk değeri ölüm, intihar, aldatma ve vuslat gibi birçok hal ile karşımıza çıkmaktadır. Toplumun nabzını tutan Namık Kemal tiyatrolarında dünyanın acı çekilen bir yer olduğunu ve aşıkların da bu mücadelenin sonunda bazen kavuştuğunu, bazen de sonu ölümle biten ayrılıklarla karşılaştığını gösterir.

Aşkın kaynağında kültür, ahlak ve din gibi toplumun sosyal ve kültürel yapısını etkileyen birçok unsur vardır. Bu da aşkın tanımını genişletmektedir. Aşk, Psikolojiden felsefeye sosyolojiden başka dallara kadar değişik bakış açılarına göre değerlendirilmiştir.

Aşk psikoanalitik yöntemle klinik araştırmalar tarafından da incelenmiştir. Türk edebiyatında aşk konusunu değerlendiren Recai Özcan *"Tıbbın beyindeki salgının değişmesi olarak nitelendirdiği, felsefenin ruhların birliğine ulaşmasındaki süreç olarak gördüğü aşk, sanatçının dünyasında da görüntü oluşturmaktadır. Edebi metinlerde işlenen aşkın niteliği bu duygunun gerçeklikle ilgisi ve ifade biçimleri üzerine merakları, bu duygunun edebi metinlerdeki varlığı üzerine çalışmaları da beraberinde getirir."* (Özcan,2014:12) yorumunu yapmaktadır.

Bu görüntü, Namık Kemal tarafından Türk tiyatrolarına da yansır. Romantizm, aşk için olmazsa olmazdır. Birbirini seven iki aşğın kavuşması ya da intiharı da romantizmle ortaya çıkmış olabilir. Namık Kemal, romantizm akımından etkilenen bir yazardır. Bu sebeple hemen hemen onun her tiyatrosunda aşk değeri kavuşma ya da intihara sebep olarak ortaya çıkar. Tiyatrolarda aşk değeri, bireysel bir duygu yoğunluğu olduğu kadar toplumsal bir durum olarak da görülür.

Aşk, insanın doğumundan itibaren fitrat gereği kişiye verilen yüce bir duygudur. Namık Kemal'in tiyatrolarında aşk, bir duygu olmaktan çıkmış bir değer olarak görülmüştür. *"Aşk, bireysel bir duygu olması nedeniyle psikolojik; iki kişiyi ilgilendirmesi nedeniyle sosyolojik, insanı birey olarak ve toplumsal bir varlık olarak ilgilendirmesi ve geleneksel sürece sahip olması nedeniyle kültürel; biyolojik olarak ve bilimlerin yöntemleriyle açıklanamadığı için felsefi, şiirde ve romanda önde gelen bir konu olması nedeniyle de edebi özellikleri olan ya da bu açılardan değerlendirilmesi mümkün olan bir olgudur."* (Özcan, 2014: 12)

Aşk, bölünen iki ruhun birbirini tamamlamaya çalışmasıdır. Karmaşık bir tabloya benzer. *"Aşk, her insanda aynı biçimde görülmez. Farklı görünüşleri ve yoğunluk dereceleri ile aşkın kendine özgü isimleri vardır. Arapçada aşkı tanımlamak için birkaç kelimenin kullanıldığını görürüz. Aşk bu kelimelerin en çok kullanılan ve anlamı karmaşık olandır. Aşk kelimesi metinlerde genellikle diğer kelimelerle kinayeli kullanılır. Bu kelimenin yerine daha çok muhabbet kelimesi tercih edilir."* (Cevziyye, 2004: 24-26)

Yazarların aşka dair farklı yorumlamaları bulunur fakat hepsinin ortak bir noktası vardır. O da aşkın akıl ve mantıkla açıklanamayacağı, hayranlıkla başladığı ve subjektif olduğudur. *"Aşk, bu yönüyle bir içtenlik alanıdır. Aşk yaşanır ve somut olarak hayatın içinde varlığını hissettirir ancak sıra aşkı tanımlamaya geldiği zaman onun belli sınırlar içine sıkıştırılamayacağı görülür. Kişi karşısındaki kişiye kendisine yararı olduğu için âşık olmaz."* (Afşar, 2005: 86- 87)

Aşk bazı düşünürlere göre cinsellikle bağlantılı olarak algılanırken bazılarında göre de ilahi bir yönü olan ve asla cinsellikle bir arada düşünülemezken duygu şeklinde de tanımlanmaktadır. Oyunlarda kahramanın sevgilisini hayal ettiği ve duygusal itiraf yaptığı anda fiziksel güzelliğin övülmesine karşılık cinsellik akla gelmemektedir. Aşk değerinin söz konusu olduğu yerde cinselliğe yer yoktur. Namık Kemal'e göre aşk yüce bir değerdir iki âşık birbirine şehvi duygular beslemez. Daha çok aşkının uğrunda kendini feda etmesi ve sevgilisi ile vuslatı talep etmesi gibi süreçler ön plandadır. Namık Kemal'in tiyatrolarında aşk değeri, iffet ve sadakat gibi kavramlarla birlikte kullanılır. *"Namık Kemal'in tiyatro eserlerinde genellikle aşka bedene yer verilmediğini ifade edebiliriz."* (Çamurdan, 2015: 52)

Aşkın tarihi üzerine derleme çalışması yapan Simonnet aşkı şöyle ifade eder: *"Günümüzde bahsedildiği gibi hormonlarımızın bir ürünü olsa bile, aşk uzak geçmişimizle bağlantılı, istesek de istemesek de uzun hikâye hala içimizde yaşıyor aşka ilişkin davranışlarımızın temelinde sadece anne babamızın değil onlardan önceki sayısız kuşağın da ağır mirası yatar. Gönümüzde uyuklayan ve zaman zaman ipleri ele geçiren don Juanlar yatar. Biz de bilmeden eski ahlak anlayışından geçmiş özlemlerimizden ve gizli arzularımızdan besleniyoruz. Evet aşkın bir tarihi var ve hepimiz onun mirasçısıyız."* (Simonnet, 2003:11)

Psikoanalitik araştırmalar ile Aşkın tarifine yönelik çalışmalar yapan Teodor Reik: *"Aşkın belirtisi ile ilgili şu ifadeleri söylemektedir: "Kişi âşık olduğu zaman kendini dünyanın tepesinde hisseder, sanki başına hiçbir kötülük gelmeyeceğini düşünür. Âşık olduğunda"*

İnsanın içinde sanki gizli bir ışık yanar, bu yalnızca tutkunun ateşi değildir. Aşık, amansız yazgısının okları karşısında kendini dokunulmaz hisseder. Yerinde duramaz, bu dolu dolu yaşadığının kanıtıdır. Hayat dolu olmakla kalmaz, kendini yeniden doğmuş gibi hisseder; yeni yaşamı öylesine sevinçli ve güç doludur ki, yürümez adeta havalara Uçar. Aşık, yoğun duygularla sevdiğini kuşatır.” Hayranlığı, Teodor Reik bu hususta aşkın olmazsa olmazı gibi nitelendirir.”(Reik, 2006: 87)

Aşk bir beklentidir. Yaşamı daha güzel kılabilmek için, bir sevgiliye kavuşabilmek için beklentidir aşk. Bu beklenti, yalnızlıktan kaçış ve sevgiliye sığınmadır. Yaratılıştan gelen bir duyum olan aşk, içimizdeki yalnızlık duygusunu bastırarak bize huzur vermektedir. Eric Fromm ‘Sevme Sanatı’ adlı eserinde yalnızlık duygusunun bilinçte belirmesini huzursuzluk kaynağı olarak görmektedir. Yalnız olmak Fromm’a göre İnsanın çaresiz olmasını, onun her şeyden kopmasını ve gücünü kullanamadığını gösterir. Bu durumda dünya insanın üzerine çullanarak kişiyi aşırı huzursuz yapar. (Fromm, 1979: 16) Yalnızlık duygusunun sağaltımı ise ancak aşk sayesinde gerçekleşir.

Bu bağlamda Namık Kemal’in tiyatrolarında bulunan aşk değerini tespit etmeye çalışmak hayata oyun kahramanlarının gözünden bakmak anlamına gelir. Tiyatrolarda idealize edilen aşk, daha çok romantiktir. Namık Kemal aşkı tiyatrolarından anladığımız kadarıyla cinsel ilişkiler ve sadece şehvetle bir arada düşünülebilecek kadar aşağılık görmez. Kadının cinselliği asla ön planda değildir. Kadın ve erkeğin asıl amacı aşkın ruhsal durumuna ulaşmaktır. Tiyatrolarda kadın oyun kahramanının meleğe benzetilmesi yönünden aşk değerinin kutsal olduğu düşünülür. Melek, saf aşkın temsilcisidir. Bu yüzden Namık Kemal aşka kutsallık atfeder.

Namık Kemal’in tiyatrolarında aşk değeri oldukça büyük bir yer tutmaktadır. Onun piyeslerinde aşk üzerine yoğunlaşmasının sebebi yoğun olarak yaşadığı duygu ve düşüncesini dışarı yansıtmasından kaynaklanmaktadır.

Aşk, hayranlıkla başlayan duygusal yoğunlaşmadır. Bu yoğunlaşma, sevgilinin istediğimiz gibi görülmesi ile devam eder. Aşık bulunduğu ruh halinden dolayı at gözlüğü ile görmeye başlar ve taktığı gözlük onun zihninde oluşturduğu sevgili imajını kusursuz bir güzellik olarak gösterir.

Yazar, tiyatrolarda özellikle bireylerin karşılıklı hislerine yer vermiştir. Bu karşılıklı hisler bazen sadece bakışmaya bazen evliliğe, bazen de gençlerin evlilik isteklerini yerine getiremeden kavuşamamaya ya da aşkların ölümle sonuçlanmasına neden olmaktadır. Aşkın

halleri ile ilgili olarak Cevziyye'nin aşkı tasnif ve tahlil çalışmaları tiyatrolardaki aşk değerini anlamamız yönünde önemli bilgiler içerir. Cevziyye'ye göre "Göz, kalbin kapısı olduğundan aşığın sevgilisini seyretmesi Aşkın hallerindedir. Aşık, sevgilisine bakarken ona olan saygısı nedeniyle gözlerini kaçırmaktadır. Sıradan bir kişi hükümdarla konuşurken nasıl onun gözünün içine bakamıyorsa aşık da kalbinin hükümdarı olan sevdiğine dik bakamaz." (Cevziyye, 2004: 276)

Aşk, yalnızlıktan bir kaçış olarak da algılanabilir. Aşk, kadınların kahraman olarak gördüğü erkeğine kendini adamasıyla vücut bulur. Onların yüceliği yanında kendileri acizdir. Namık Kemal'in tiyatrolarının erkek kahramanlarına hayranlık duyan kadın oyun kahramanları bağlılık ve sadakatle savaş alanlarında da erkekleri yalnız bırakmamaktadır. Aşıklar, kendi iç dünyalarında büyük dalgalanmalar yaşar. Onların ayrılığına dayanamayacaklarından savaşa gitmesini engellemeye çalışsalar da aşkları uğruna boyun eğeceklerdir.

Namık Kemal'in tiyatrolarında aşık, sevgilinin dünyasının merkezindedir. Onunla ilgili olmayan tüm meşguliyetler, aşığın gözünde anlamını yitirmiştir. Onu görmek onunla devamlı konuşmak için çabalar.

Aşığın aşk değerini sağlıklı yaşayabilmesi ve tamamlanması için temiz bir duygu dünyasına sahip olması gerekmektedir. Aşkın verdiği mutluluğun farkına varan sevgililer, aşk değerini kalbinde ebedileştirmek için ölümü tercih etmektedir.

Tiyatrolarda sadakat ve fedakârlık etrafında şekillenen gerçek aşkı görürüz. Namık Kemal, sadakati oyun kahramanları aracılığı ile göstermek istemiştir. Sadakat, aşkı yaşayan tüm insanlarda olması gereken bir özelliktir. Gerçek aşkı yaşayan bütün oyun kahramanlarında da sadakat görülür. Çünkü sevgilinin âşık olduğu kişi varken gözü ondan başka hiç kimseyi görmez. Hiç kimse onun sevgilisinden daha kıymetli değildir.

Bu değer tüm tiyatrolarında gerek sevgili gerek vatan aşkı ile ön plana çıkmıştır. Tiyatrolarda kadın oyun kahramanları aşklarının bedelini canı ile öderken erkek oyun kahramanları vatan aşkı sebebiyle şehitlik mertebesine kadar çıkabilirler. "Namık Kemal'in tiyatrolarında erkek oyun kahramanları vatan aşkına kadınlar da erkeklerin aşkına ölüme gider. Vatan kavramı erkekle kadın da sevgiliyle özdeşleşir. Erkekler vatan için vardır kadınlar da erkek için." (Çamurdan, 2015: 52)

Namık Kemal'in tiyatrolarında aşk değerini kadın ve erkek yönlendirir. Oyun kahramanları, genellikle genç yaşlardadır. Yazarın kurguladığı aşk ilişkilerinde erkek kahramanlar, yaş olarak kadın kahramanlardan daha büyüktür. Namık Kemal aşkın genç yaşta yaşanmasını genellikle gençlerin özgürlüğüne düşkün olması, cesur olması gibi özellikler ile örtüşmesinden kaynaklandırmış olabilir.

Erkek ve kadın kahramanlar, duygusal bakımdan birbirine benzer özellikler taşırlar. Erkek kahraman olan aşıklar, maddi ve manevi anlamda olumlu özelliklere sahiptir. Namık Kemal'in erkek oyun kahramanları kadın oyun kahramanları için sevgili olduğu gibi yüce bir güce sahip olan varlıktan oluşmaktadır. Güçlüdür, kahramandır, vatanperverdir; iyi ahlaklı, yakışıklı, okumuş birer komutandır. Kadın oyun kahramanları ise meleğe benzetilir. Melek, saf aşkın temsilcisidir. Bu yüzden aşk değerinin kutsal olduğu düşünülür. Kadının cinselliği asla ön planda değildir. Kadın ve erkeğin asıl amacı aşkın ruhsal durumuna ulaşmaktır.

Aşık bazen sevdiğini ailesine ya da sevdiğine söyleyememektedir. Bu da onun karşısına aşk engeli olarak çıkar. Fakat aşkını etkileyen engeller karşısında durmalı ve güçlü olmalıdır. O, gücünü de aşkından alır. Böylece engeller, aşkın karşısında değil aşkın yanında ve aşkın varoluşuna yardımcı olur.

Erkek ve kadın kahramanların aşk konusunda eşitliği vardır ve duygusal değişimleri üzerinde aşk değerine bağlı olarak ayrıntılı biçimde durulur. Tiyatrolarda erkek kahramanlar aşk örgüsünde daha etkindir. En çok mücadeleyi onlar yapar. Sanki bütün engeller onlar için yapılmıştır. Erkek oyun kahramanları, eylem halindeyken kadın kahramanlar ise genellikle mücadelecisi değil bekleyen konumdadır.

İncelediğimiz tiyatrolarda aşıklardaki hayranlığın ortak bir durum olarak var olduğu görülür. Erkek oyun kahramanı sevgilisinin güzelliği, kültürü, kendini her bakımdan yetiştirme gibi birçok özelliğine hayran olur. Kadın oyun kahramanı ise sevdiğinin gücüne, kahramanlığına fedakarlığına ve aşk dolu bakışına hayrandır. Fiziksel güzelliğe hayranlıkla başlayan aşk zamanla sevgilinin ruh güzelliğini de kapsar. Aşkın gözüne sevgilisi dünyanın en güzel insanı olarak görünür. Âşık olan oyun kahramanı, sevgilisinin kusurlarını göremez. Aşık, hayran olduğu varlığa bütün varlıkların da hayran olduğunu düşünür. Çünkü sevgilisi mükemmel bir varlıktır. Stendhal aşk türlerini sınıflandırırken *“Tutku ile aşık biri yeryüzünde var olan bütün mükemmelliği sevdiğinde görür sevgilisi hakkında geçici bir yanılsamaya girebilir onun gördüğü ile gerçekler arasında büyük fark vardır.”* der (Stendhal, 2004: 51)

Aşk bir içgüdüdür. Ortaya çıkmak için vesile arar. Bu vesile, tiyatrolarda oyun kahramanlarının birbirlerinden uzaklaşmaları olabilir. Sevgiliden uzaklaşan aşığın kalbinde sevgilisine olan aşkı büyür ve sevenin sevdiğini daha da yüceltmesine yardımcı olur.

Namık Kemal'in tiyatrolarında aşkın sevgiliye iletilebilmesi için araçlar önemlidir. Sevenler arasında aşk belirginleştiği zaman aracının görevi başlar. Aracı, becerikli ve işleri yoluna koyabilen maharetli biri olmalıdır. Çünkü onun olumlu davranışları aşkın daha da gelişmesine yardımcı olurken olumsuz davranışları ise aşkın tamamen ortadan kalkmasına sebep olmaktadır.

Recai Özcan 19. yüzyıl Osmanlı toplumunu yansıtan eserlerde aşıklar arasındaki duygu alışverişinin sağlanması için evin içinde sevgili ile haberleşmeyi sağlayan halayık, kalfa, dadı gibi tiplerin kullanıldığından bahsetmektedir. Namık Kemal'in tiyatrolarında daha çok dadı ve halayık üzerinde durulur. Genellikle aşık sevdiğine dadı vasıtasıyla mektuplar gönderir. Aşk ilişkisi tehlikeye girdiği anda yazar tarafından adeta gönderilen, daha çok dadı olmak üzere gönderilen oyun kahramanları, sadakat ve fedakarlıklarıyla önemli görevler yüklenir. Bu oyun kahramanları aşkın oluşmasını olumlu yönde etkilemek için yol yordam gösterirler. (Özcan, 2014: 152)

Aşk, derin ve duygusal bir yolculuktur. İki kişinin birbirini daha iyi anlaması için yapılan bu yolculuk bazen her iki taraf içinde zor olmaktadır. Aşıkların arasında çok büyük engeller vardır. Namık Kemal, tiyatrolarında kavuşamayan aşıkları karşımıza çıkarmaktadır. Yaşamda kavuşamayan aşıkları ölüm ile birbirlerine kavuşturur. Genellikle oyunların sonunda ölümü düğün olarak kutlarken; kefeni gelinlik yapar. Oyun kahramanlarının bedeninde ve ruhunda meydana gelen değişimler ve arzular piyeslerde yansıtılmaya çalışılır. Onun eserlerinde aşk tutkuya dönüştürülerek bu dünyada kavuşamayan sevgililerin öte dünyadaki beraberliği de vurgulanmaktadır.

Namık Kemal'in tiyatrolarının sonunda aşk, sevdiğine kavuşamama ya da verem gibi çaresi çok zor olan hastalıklarında nedenidir. Hastalık kapıldıktan sonra ortaya çıkardığı zararın kaybolması için aşığın isteğinin olması gerekmektedir. Sevgilisi ile beraber olmaktır. Yazar, oyun kahramanlarının ruhunda yaptığı hatalarının hayatlarında büyük trajediye sebep olacağı düşüncesini okuyucuya vermek ister.

Genellikle aşk üçgeni içinde bulunan eserlerde birbirini seven iki genç aşığı ayırmaya çalışan bazı oyun kahramanları görülür. Bazen de intiharla sonuçlanan ya da sevdiği

uğruna birbirini öldürme ile sonuçlanan aşklar görürüz. Mutsuz son sahnesi, birçok tiyatrosunda karşımıza çıkmaktadır.

Büyük aşklardan söz edilince Namık Kemal'in aklını kaçıрма, vereme düşme gibi söylemlerine rastlarız. Fakat sadece aşkın kederinden değil sevincinden ölmeye de tiyatrolarında yer vermiştir. Tiyatrolarda maddi çıkarlar, hazlar ve sıradan birliktelikler aşk değerinin ilgi alanına girmez. Romantik âşık olan oyun kahramanının arzusu, eksikliğini yaşadığı duygu dünyasının tamamlanmasıdır. Aşık, mükemmelin peşindedir. Böylece onun trajedisi başlar. Çünkü duygusal olarak mükemmellik imkansızdır.

Namık Kemal'in önem verdiği değerlerden biri, belki de en önemlisi vatanseverliktir. Osmanlı bilincinin yaşaması ve birliğinin devam edebilmesi için bu milli şuur gereklidir. İnci Enginün, Namık Kemal'in vatan sevgisinin ön planda olduğu eserlerinde kişilerin çekilen ceza ile kahramanları yücelttiğini belirtir. (Enginün, 2006: 668-673)

Osmanlı devleti büyük bir devlet olarak yıllarca varlığını korumuş fakat batıdaki gelişmeler karşısında Fransız İhtilali'nin de etkisiyle dağılma süreci içerisine girmiştir. Çok uluslu yapı, farklı yöntemler ile korunmaya çalışılsa da çöküşü durdurulamamıştır. *“Ulus devlete doğru dönüşümü zorunlu hale gelmiştir. Bu sürecin sonunda oluşmaya başlayan vatan kavramı, İmparatorluktan ulus devlete doğru sürüklenen dramatik bir içeriği de kapsamaktadır. Dağılma döneminin sonucunda oluşmaya başlayan vatan Toprağın herkesin ortak aidiyet zemini olduğu fikrini yaygınlaştırırken mekânı hükümdarın malı olmaktan çıkarıp 'uğruna ölünecek aşkın bir değer' haline getirmiştir.”* (Durgun, 2011: 86-90)

Vatan, doğum veya yerleşim yeri anlamına gelen bir kelime olmasına rağmen içinde manevi değerler taşıyan bir sözcüktür. Vatan kelimesi ile eş anlamlı olarak yurt, memleket, ülke gibi kavramlar da kullanılır. Vatan bir milletin içinde hür bir şekilde yaşadığı toprak parçasıdır. Vatan sadece bir toprak olmayıp ana kuzularını sevdiklerine; sevdiklerini de vatana emanet ettiği bize atalarımızdan kalma bir yadigardır. Namık Kemal'e vatan şairi denmesinin en önemli sebebi eserlerinde ve yazılarında toplumun sıkıntılarına değinmesi, vatan ve millet gibi kavramları ön plana çıkarmış olmasındandır.

Temel değerlerimizden biri olan vatanseverlik vatanını sevmek, korumak ve yüceltmektir. Vatanını savunurken namusuna sahip çıkmaktır. Vatan sevgisi, Namık Kemal ile edebiyatımıza girmiştir. O, ilk defa bu kavramı dile getiren ve bu değer üzerine milleti bilinçlendirmeyi hedefleyen bir yazardır. Vatan sevgisini ve vatandan ileri gelen birlik ve beraberlik ruhunu neredeyse tüm eserlerinde ve makalelerinde işlemektedir. Onun için vatan

sevgisi, tüm sevgilerin üzerinde ve hepsini kapsamaktadır Namık Kemal toprağı toprak olmaktan çıkarıp ona kutsallık atfetmiştir. Çünkü Namık Kemal'e göre toplumsal ve bireysel kimliğimiz bu değerde saklıdır. Namık Kemal'in vatana atfettiğı kutsallık anlayışı, ondan sonraki dönemleri ve yazıları da etkilemiştir.

Kemal'in Vatan makalesinde bahsettiğı vatan "*Bir galibin kılıcı veya kâtibin kalemi ile çizilmiş bir çizgiden ibaret değildir. Vatan milliyet gibi hürriyet gibi kardeşlik gibi ecdat saygısı ve aile sevgisi gibi birçok yüce duyguların birleşmesinden meydana gelmiş mukaddes bir fikirdir.*" (Göçgün, 2009: 122) Ayrıca vatan makalesinde vatanseverliğin haklı gerekçelerini açıklar. İnsanın vatanını sevmesinin menfaatine olduğunu savunur. Namık Kemal insanı vatan toprağı ile birleştirir ve onu toprağın çocuğı olarak imgeler. Vatan makalesi Namık Kemal'in tüm mutluluğunun vatanın mutluluğı üzerine kurulu olduğunu gösterir. Onun için vatan sevgisinden ileri gelen şehadet büyük bir zevktir. Bu düşünce tiyatrolarına bir hayli yansımış tüm tiyatro eserlerinde vatan yolunda ölmek yaşamakla eş değer olmuştur.

Namık Kemal vatan sevgisi bilinci olmayan devletlerin uzun süre ayakta kalamayacağını düşünür. Ancak vatansever ruha sahip milletler bölünemez. Onun oyun kahramanları her ne pahasına olursa olsun önce vatan diyerek sevdiklerinden de vatan için rahatlıkla ayrılabilen kişilerdir. Ayrıca ülkü değer vatan için can vermeyi şeref olarak görürler. Vatanın içinde gizlediğı anlamı Sezgi Durgun şöyle değerlendirir: "*Sadece doğulan ve ikamet edilen coğrafya anlamıyla sınırlı olmayan vatan kelimesi fiziksel, tarihsel ve siyasal bir içeriğe de sahiptir. Fiziki olarak üzerinde yaşanan coğrafyayı, tarihsel olarak atalardan kalan mirasımızı siyasal olarak da egemenlik, sınırlar ve kültürel kimliğı kapsamaktadır.*" (Durgun, 2011: 13)

Vatan için yılmadan yıkılmadan çalışan vatansever yiğitlerin yürek dağlayan manzaralarını görsek de 'vatan sağ olsun' dediğimiz uğruna canlar feda edilen bu toprak, şehitlerimizin kanı ile sulanmış kutsal bir varlıktır. Bu yiğitler, milleti geleceğe umutla baksın diye bu vatan için canını seve seve verirler. Kişisel menfaatleri asla vatanın menfaatlerinin önüne geçmez.

Namık Kemal'in tiyatroları, ortak bir tarih bilinci oluşturmaya çabalar. "*Namık Kemal'in vatan konusundaki fikirlerini tehlike altındaki bir devletin öncelikli görevinin vatani korumak olduğu gerçeğinden yola çıkarak daha iyi algılayabiliriz. Ona göre vatan, toprak ortak bir tarih, menfaat ve gelecek kurgusu içerir. Bireylerin hak ve özgürlüğü sadece*

bağımsız bir vatan içinde güvence altına alınabilir. Bu vesile ile insanın refahı ve vatanın sürekliliği sağlanabilir. Namık Kemal'in oyunlarında padişah ilahtan sonra gelmekte ona övgüler yağdırılmakta daha sonra da onu devlet ve millet izlemektedir. Yazarın vatan ile ilgili düşüncelerinden birisi de padişahlığın babadan oğula geçmemesi gerektiğidir” (Çamurdan, 2015: 66). Bu düşünce piyeslerde memleketin çiftlik olmadığına dair ifadelerle vurgulanır.

Kemal, vatani bir aile ortamı gibi nitelendirir. Bir aile çocuğu için ne denli emek harcıyorsa bütün vatan çocukları da aynı şekilde vatan için emek vermelidir. İşte bunun adı vatanseverliktir. Vatan sevgisi, ruh romantizm, gerçek aşk, kutsallık, adanmışlık ve insanlık şerefi gibi kavramları da içinde barındırır.

Namık Kemal, vatanseverliği ve kahramanlığı vatana hizmete, fedakarlığı da vatan için kendini feda etmeye indirgemıştır. Sürekli vatan sevgisini içtenlikle dile getirmiş olmasına rağmen vatan sevgisi ile ilgili söylediklerinin de bedelini ağır ödemiştir. Ali Ekrem 'Namık Kemal' isimli eserinde onun vatan sevgisine dair şu sözleri ifade eder:

"Vatanperverliğinin derecesi tarifi tasvir edilemez. Onun kalbi daima vatan aşkıyla çarpardı. Ben babamın bir gün vatani yad etmediğini, bir gün vatan için ağlamadığını bilmiyorum. En umulmadık anda bir eğlence meclisinde, bir mesirede sözü mutlaka vatana intikal ettirir, gittikçe coşar, herkesi de coşturur, nihayet ağlar, herkesi de ağlatırdı. Vatan, her zaman vatan, her yerde vatan. Namus, şeref, hamiyet, insaniyet, irfan, vicdan hasılı bütün mukaddes ulvi meziyetler vatan kelimesinde toplanmış. Vatan Yolunda hayatın, ailenin, namın şöhretin, hiçbir mevcudiyetin zerre kadar hüküm ve ehemmiyeti yoktu. Kemal vatanın en küçük hayrı için her şeyini birden fedaya daima hazır idi." (Ali Ekrem, 1998: 106)

Tiyatrolarda vatan, namus ile özdeşleştirilir. Savaşlarda şehit olma ön plana çıkarılır. Vatan için dökülen kan kutsaldır. *"Tiyatrolardaki vatanseverler, vatan benim ben vatanım düşüncesi ile hareket ederek vatan için canla başla mücadele ederler. Vatan için ölümüne savaşıma düşüncesi merkezdedir. Osmanlılık bilinci ile İslam(iman) bir ana kaynakları oluştururken amaç vatani (Osmanlı toprağını) düşmandan kurtarmak ve sınırları genişletmektir."* (Çamurdan, 2015: 62) Ayrıca ailenin başı olan baba, devletin başı olan kahraman, vatansever ve koruyucu olması bakımından padişah ile benzerlik gösterir.

Tiyatrolarda vatan sevgisi somutlaştırılmıştır. Özgür olmak vatan sevgisi için ön koşuldur. Vatan sevgisi kişinin hürriyeti olmadan ortaya çıkarılamaz. Örneğin çocuklar da vatan için hür bir ortamda doğurulup büyütülmektedir.

“Vatan sevgisi doğuştan; anne, baba, evlat sevgisi gibi insanda fitrat gereği oluşan bir sevgidir. Namık Kemal'in Vatan makalesinde kendi bedeninde vatanın bir parçası olduğunu söyler. Hürriyeti, hakları, rahatı ve menfaati vatan sayesinde. Namık Kemal'e göre Vatan toprak parçası olmasına rağmen sadece toprak parçası gibi sıradan değil kimliklendirilmiş Bir topraktır.” (Nalçaoğlu, 2003: 306)

Tiyatrolarda idealleri doğrultusunda maddi ve manevi her türlü fedakarlığı göze alan oyun kahramanı en çok vatanseverlik değeri üzerinden hareket etmektedir. Namık Kemal'in oyun kahramanları, varoluşuna anlam katacak destansı bir eylemin peşindedirler. Kahramanlık, onlarda asil bir duruştur. Vazife aşkı hayranlık bırakacak derecededir. Bu uğurda hayatını feda edecek kadar serden geçmişlerdir. Namık Kemal'e göre vatan için can vermek vatanseverlik değerinin en önemli göstergesindedir. Onun çoğu zaman oyun kahramanı vatan için can verirken hiçbir şüpheye düşmemiştir. Gözünü kırpmadan seve seve vatan için ölüme giderler. Tiyatrolardaki kahramanlar; ölümden korkmayan, taşıdığı kanın atalarının kanı olduğunu bilen, can verip ün kazanan, vatan kurtaran yüce kahramanlardır.

Tanpınar, Namık Kemal'deki vatanperverliğin onun hem gücü hem de zayıflığı olduğu görüşündedir. *“Vatanperver ve hürriyet aşığı olan bir insan için idealinden başka hiçbir şey olamaz. Vatan sevgisinin başladığı yerde bütün zaafılar durur. Bu yönüyle Namık Kemal keskin sınırlar çizmiştir. Vatan sevgisinin başladığı yerde bütün diğer zaafılar durur. Bu görüş vatansever Namık Kemal'in gücü sanatkarın zayıflığıdır.”* (Tanpınar, 2006: 232)

Toplumlar, milli ruh ve şuurla yetiştirilmezse ortak değerlerde buluşamazlar ve uyumlu bir millet olamazlar. Ayrıca vatan için her türlü fedakarlığı göze alacak vatansever de olamazlar. Emanet edilen bu sancağı canı pahasına koruyan yiğitlere ülkenin her zaman ihtiyacı vardır. Bu yiğitlerin güvendiği tek şey yüreklerindeki vatan sevgisidir. Bu toprağın geleceğini de emin ellerde görmek ülkenin tarihini şekillendiren kahramanların izinde olmaya bağlıdır. Adı saklı kahramanlar olmasaydı bu vatan hiçbir zaman kurulamazdı. Onlar var olduğu sürece Türkler üzerine oyun kurulan değil oyun kuranın kendisi olacaklardır. Albayrak gökyüzünde dalgalandıkça ne ülke bölünebilecek ne de yüreğimizdeki vatan sevgisini parçalamaya güç yetireceklerdir.

Bir gönül insanı olan Namık Kemal'in tiyatrolarında sevgi bazen dolaylı, bazen de doğrudan anlatılır. Sevgi, karşılık beklemeden sevilen kişiye karşı duyulan bağlıdır. Kişinin ihtiyaçlarına önem verme, onun mutluluğunu düşünmek anlamına gelir. Sevgi, karşılıklı bağlılık ve sadakatle ilişkilendirilebilir. Sevgi, insanın kişiler arası ilişkilerde yararlandığı

temel bir duygudur. Sahip olduğumuz değerler içinde ilk sıradadır, sevgi ilişkileri güçlendirir. Toplumların birlikteliğini sağlar. Ancak sevgi sayesinde bireyler, aile, arkadaş, ülke ve millet ile sağlıklı bir iletişim kurabilir. Sevgiyi hisseden birey kendini değerli bulur. Sevgi yaşamamızı daha anlamlı hale getirerek ruh sağlığımızı da korur. İnsanın doğasında sevgi vardır. Fıtrat gereği insan sevmeye, sevilmeye muhtaç bir varlıktır. Sevgiye olan ihtiyacımız azalmaz ya da başka duygularla telafi edilemez. Sevgi duyduğumuz kişi ya da nesnelere değişse de sevgi yaşam boyunca en temel gereksinimimiz olarak hayatımızdaki etkisini sürdürür.

Sevgi canlıların var oluşuna anlam katan enerji kaynağıdır. Sevgi, seveni de sevileni de beslemektedir. Sevgisizlik, insanın yaşam enerjisini azaltır. Bu nedenle insanlar arkadaş edinerek aile kurarak ya da bir tanrıya yönelerek yalnızlığa ve sevgisizliğe karşı önlem alırlar.

Sevgi anlaşılması zor, soyut bir kavramdır. Şefkat, dostluk, merhamet, anlayış gibi birçok anlamı içinde barındırır. İnsani olarak kalbin nesne ve şekillere karşı beslediği güçlü bir duygudan oluşur. Bu duygunun çeşitleri vardır. Kişi (dost, arkadaş, anne, baba, evlat, sevgili) ve nesne (doğa, vatan ve benzeri) gibi sevenin sevdiğine karşı duyduğu bağ bunun örnekleridir.

Sevgi fedakârlık gerektirir ve gayretsiz olmaz. Çünkü insanlar et ve kemikten ibaret değildir. Her insan özeldir. Duygusu ve inceliği vardır. Birini seversin, değer verirsin, iyi olsun istersin. Onun için dua edersin hatta onun haberi olmadan sırf kendini kötü hissetmesin diye gizlice fedakârlık yaparsın. Asıl sevgi bu değil midir?

İnsanlara hayat veren şey sevgidir. Rus yazar Tolstoy, ‘İnsan Ne ile Yaşar’ adlı kitabında insana sevginin egemen olduğunu söyler. İnsanların sadece kendileri adına değil, sevgi adına yaşadıklarını da ekler. Sevgiyi cennete, sevgisizliği de cehenneme benzetir. Sevgisiz yaşayanların ölümlerden farkı olmadığını, sevginin varoluş sebebi olduğunu dile getirir.

İnsanı özüne döndürebilecek en güçlü duygu sevgidir. Sevgi özündeki verme duygusu ile insana karşılıksız emek harcatır. Hem sevgisini veren hem de alan insanı mutlulukla doldurur. Böylece kendi içinde barışık olan kişi toplumun diğer üyeleri ile de uyum içinde olmak ister. Bu açıdan sevgi, huzurlu toplumların kurucu üyesi olan bir değerdir. Sevgi, kişiler üzerinde bir değişime yol açarak yenileme ortaya çıkarır. Kendini seven kişi ancak çevresine de değer verir ve karşısındakini gerçekten sevebilir. Sevgi, insan hayatının vazgeçilemez temel unsurlarından birisidir. Fromm’a göre “*Sevgi, etkinliktir. Edilgen bir olay değildir, bir*

şeyin içinde olmaktır, bir şeye kapılmak değildir. Gerçek sevgi ilgi, saygı, sorumluluk ve bilginin ifadesi olarak tanımlanmaktadır.” (Fromm, 1979: 29)

Sevgi insanı rutin yaşamdan çekip çıkararak, insanın duygusal gelişim sürecini tamamlamasına imkân veren bir ilişkidir. Çünkü duygusal gelişimini sağlayamayan bireylerin gerçek sevgiyi yaşaması imkânsız gibidir.

Birbirinden hiçbir zaman vazgeçemeyen, her zorluğu, sıkıntıyı, güçlüğü hep birlikte yaşayan anne baba ve evlattır. Bu küçük aile kurumu, medeniyetlerin korunmasında ve vatanın kalkınmasında da önemlidir. Namık Kemal aileyi eğitilmiş gelecek nesilleri yetiştirmek için aracı görür. Sevgi değerini de tiyatrolarında aile üzerinden ele almaktadır. Aile evlilik yoluyla oluşur. Evlilik, toplum yapısı için önemli bir unsurdur. *“Namık Kemal’in, üzerinde önemle durduğu sosyal müesseseler içinde ailenin ayrı bir yeri vardır. O, aileyi bir bütün olarak görür ve bu bütün içinde herkesin üzerine düşen her görevi, en mükemmel şekilde yapmasının gerektiğine inanır.” (Kara, 2011: 71)*

Aile, ciğerinin parçası olarak gördüğü evladını ne yaparsa yapsın sevmekten vazgeçmez. Bir evlat için de anne babası kıymetlidir. Çocuk için her türlü sıkıntı ve çocuğun dik başlığına rağmen sığınacağı son sığınak yine de ailesidir. Anne, baba evlat arasındaki şefkat, tarifi olmayan bir sevgidir. Bu ilişki karşılıksız bir ilişkidir. Namık Kemal’in tüm tiyatrolarında bu karşılıksız ilişki yer almaktadır.

Namık Kemal’in görüşü aile konusunda aile temelinin sağlam bir şekilde atılmasıdır. Ailelerin çocuklarının evliliğini onlar için ayarlamaması yönündedir. Kişilerin rızası olmadan yapılan evlilikler, görücü usulü evlilik olarak adlandırılmaktadır. Bu da mutsuz evliliklere yol açmaktadır. Gençler kendi istediği ve âşık olduğu kişiler ile evlendirilmelidir. Kemal’e göre maddi çıkarlar evliliğin arkasındaki sebep olmamalıdır. O, tiyatrolarında bu konuyu İki gencin birbirini sevmesi fakat ailelerin bazı sebeplerden ötürü gençlere engel çıkarması ile anlatmaktadır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, yazarın değindiği bu konuyu 19. asrın moda konularından bir tanesi olarak tanımlar. Tanpınar’a göre Namık Kemal’in bu mesajı Tanzimat edebiyatında daha sonra üretilen eserlerde de karşımıza çıkacaktır. Namık Kemal ibret gazetesinde aile başlıklı makalesinde aile kurma, çocuk yetiştirme gibi konularda görüşlerini açıklar ve oyunda eleştirdiği şekilde yapılmaması gerektiğini savunur. (Tanpınar, 2010: 345)

Tanzimat edebiyatında aydınların söylemlerinde fazlaca yer tutan özgürlük tiyatrolara da yansımıştır. Özgürlük bir diğer anlamıyla hürriyet, kişinin doğuştan sahip olduğu

haklardandır. *“Hürriyet hukuki bir terim olduğu için ilk önce özgürlük manasında kullanılmamıştır. ‘Serbestiyet’ şeklinde ifade edilen hürriyet, Farsça bir kelime olup; bağımlı olmayan, kısıtlanmamış demektir.”*(Karataş ve Tavukçu, 2011: 474)

Özgürlük, bireyin başka dış etkenlerden bağımsız olarak hür iradesiyle hareket edebilmesidir. Bireyin fiillerinde bağımsız olması da özgürlüğün temel taşıdır. İnsanın temel haklarını temsil eden evrensel değerlerdir. Kişi hak ve özgürlüğü bireyin onurlu bir yaşam sürmesi için vazgeçilmezdir. Özgürlük değeri, kişinin kendi kendini yönetme hakkıdır. Bu değer hem bireysel hem de toplumsal açıdan önem taşımaktadır. Kişi hak ve özgürlüğü anayasa ile güvence altına alınmıştır.

Namık Kemal, özgürlüklerin Osmanlı toplumuna yerleşmesi için mücadele verir. O Tiyatro eserlerinde özgürlüğü; kişi hakları, adalet gibi evrensel değerlerle iç içe geçirmiştir. Ona göre bir toplumda adalet olmadığı zaman özgürlükten de bahsetmenin anlamı yoktur. Vatanın hür olması için hayatını ortaya koyan Namık Kemal bu hasletini Hürriyet Kasidesi’nde açıkça dile getirir. *“Namık Kemal, hürriyet değerinin tanımını yaparken serbestiyet, İstiklal, istiklali zatiye, nefreti esaret gibi kavramları kullanmıştır. Nefreti esareti bağımsızlık anlamında kullanan Namık Kemal, bu kelimeyi özgürlüğün tamamlayıcısı olarak ele alır. İmparatorluk ve medeniyetler kuran milletlerin en önemli özellikleri bağımsızlıklarına olan düşkünlükleridir.”* (Mardin, 1996: 361)

İnsanın gayesi sadece yaşamak değil, hürriyetle yaşamaktır diyen Namık Kemal’ in özgürlük Sözcüğünü içeriğinden yalıtarak kullandığını eserlerinden anlarız. İnsan ancak ulus ve devletin varlığına bağlı kalarak ve bu doğrultuda coşumcu (romantik) bir duyarlılıkla özgürlüğünü doğal bir hak olarak kullanabilir. Bu kullanım, tanrısal ve ahlaksaldır. (Baki, 1993: 41)

Özgürlüğün tezadı olan esaretin kabul edildiği uygulama olan kölelik kurumu ise milletin maruz bırakıldığı bir durumdur. Osmanlı devleti, köleliğin kaldırılması ile ilgili anlaşmaları kabul ederek 1874 tarihinde tamamen kaldırır. Tanzimat Dönemi yazarları edebiyatımızda köleliğe karşı bir tutum ortaya koymuşlardır. Birçok fikir basın yayın aracılığıyla özgürlüğüne kavuşmaktadır. Hürriyet değerinin yayılmasında da Namık Kemal’in çıkardığı gazetelerin önemli bir yeri olmuştur. Ayrıca Namık Kemal, tiyatro eserleri ile kamuoyunu etkileyerek köleliğin kaldırılması yönünde mücadeleler verir.

“Tanzimat edebiyatının geneline bakıldığında ana hatlarıyla bir Hürriyet edebiyatı olduğu görülecektir. Romandan öykülere, piyeslerden şiirlere kadar ele alınan en güçlü konu

hürriyettir son dönem Osmanlı aydınlanmasının da dönüp dolaştığı konu hürriyettir. O dönemde ilan edilen iki ferman özgürlüklerin kapısını açan kanunlardır. Yine bu dönemdeki anayasa hazırlıkları ile ilan edilen iki Meşrutiyet Namık Kemal'in Hürriyet kavgasının tezahürleri olarak görülür. Yazarın sözünü ettiği 'Hürriyet kavgası ' aynı zamanda bir zihniyet değişimi kavgasıdır.' (Kolcu, 2010: 44-45).

Kemal'in tiyatrolarındaki hürriyet, kendi değerlerine sahip çıkarak belli düşünceleri savunma eylemidir. Oyun kahramanları, bazı geleneksel normlara karşı özgürlük istemektedir. Kişi hür olarak doğar ve hür yaşamak en doğal hakkıdır. Hürriyet, Sınırsız serbestlik değildir. İnsanın hareketi hürriyeti ölçüsündedir. Namık Kemal'in sosyal fikirlerinin temelinde de hürriyet fikri vardır. O, özgürce fikirlerini yaymak için daha çok gazeteden faydalanmıştır. Özgürlük mücadelesi onun için önemlidir. Namık Kemal, milletin kendi kaderini kendisinin tayin etme hakkını savunmuştur.

"Namık Kemal yüce değerler peşindedir. Bunların başında da hürriyet gelmektedir. Hürriyet'in ise bedelsiz olamayacağı kanaatindedir. Ona karşılık olarak da insan hayatını görür. Eğer yaşama hevesi vatan uğrunda çalışmaya engel ise bu hevesin yok edilmesini ister." (Kavaz, 1991: 225)

Ayrıca Tiyatro kahramanlarının vatanına ve milletine zarar geldiğinde tutsaklığa baş kaldırdığını da görürüz. Bu başkaldırı, bireyin özgürlük arayışından kaynaklanmaktadır. Tutsaklık durumunda kişi ya köledir ya da davranışları üzerinde birtakım benimsemediği davranışların üstesinden gelmek zorundadır. Namık Kemal, tiyatrolarda özgürlük konusunu ele alırken esaret kurumunu da eleştirir. Namık Kemal, ülkenin durumundan dolayı acı çeker. Esaret zincirindense ölmeyi yeğler. Yazar oyun kahramanlarına esir yaşamakla özgür olmak arasında bir tercih yaptırmak ister.

"Ne efsunkar imişsin ah ey didar-ı hürriyet

Esiri aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten"

Söyleyişi ile dile getirdiği bu fikir Namık Kemal'in hürriyet arzusuyla dolu bir kişi olduğunu doğrulamaktadır. *"Onun hürriyet aşığı bir kişilik olduğu Hürriyet-i efkâr adlı makalesinde detaylı bir şekilde yer almaktadır. O, insan hürriyetinin doğuştan geldiğini vurgular ve insanın bu tabii hakkını yaşama ve var olmanın temel şartı olarak görür. Namık Kemal'e göre kişi hak ve özgürlükleri ancak devletin ve toplumun selameti için bunları*

güvence altına almak amacıyla kısıtlanabilir. Onun dışında kısıtlanamaz ve bir başkasına devredilemez.” (Parlatır, 1998: 141)

Namık Kemal'e göre herkes vatanının ve milletinin özgürlüğü ve bağımsızlığı için elini taşın altına koymak zorundadır. Namık Kemal, vatan kavramının ana temellerini İslamcılık ve Osmanlıcılıktan almıştır. Hürriyet, Namık Kemal'de vatanın ayrılmaz bir parçasıdır.

Namık kemal, hürriyeti medeniyet kaynağı ve ilerlemenin sebebi olarak değerlendirir. Özgürlüğü, her bireyin bir başka bireyin hürriyetini engellemeden kendi isteğini gerçekleştirme çabası olarak açıklar. Hak ve hürriyetin kaynağını İslami hukuka dayandırmaktadır. Namık Kemal, Osmanlı devrinde hürriyeti sağlayacak anayasayı Nizamat-ı Esasiye'nin bir güvence olarak düzenlenmesi taraftarıdır. Hak ve özgürlüklerin uygulanmasının durumunda halkın aydınlanmasında önemli bir şekilde katkısı olacağını dile getirir. Bu sebeple Osmanlı hükümetinin basın üzerindeki baskılarını da büyük bir engel olarak tanımlar. (Karataş ve Tavukçu, 2011: 474)

Namık Kemal, hürriyet değerinin kaynağını insanın yaratılıştan aldığını savunur. Toplumun rahat ve huzur içinde hareket edebilmesi için özgür olabilmesi gerekmektedir. Hürriyet değeri, Namık Kemal'e göre bir milletin nirengi noktası ve saadet sebebidir. Bernard Lewis, *“Kemal, hürriyetin güvencesini iki ana unsura bağlamaktadır: Birincisi hak ve hürriyetin kesin hükümle düzenlendiği bir kanun yani Nizamat-ı Esasiye, ikincisi ise kanunun uygulanmasını denetleyen bir meclistir.”* (Lewis, 1984: 134).

Namık kemal bir diğer kişinin özgürlüğüne bağlı olan kişi özgürlüğünü hürriyetsizlik olarak tanımlar. Namık Kemal, hürriyet değeri ile ilgili fikirlerini daha çok Hürriyet Kasidesi'nde dile getirmektedir. Hürriyet Kasidesini yazma sebebi devletin içinde bulunduğu acıklı durumu anlatmak içindir. O, hürriyet için ölmek gerektiği ve hürriyetsiz bir hayatın önemli olmadığından söz eder. Fakat hürriyet konusunda sadece kaside ile yetinmez. Özgürlük, genellikle şiirlerine yansımış olmanın yanı sıra tiyatrolarında da kendini gösterir. *“Hürriyet kahramanı edebiyat tarihimizde en çok Namık Kemal'e yakıştırılmıştır. O da bu sıfatı, ödünç bir elbise gibi üstünde taşımaz. Hal ve hareketlerinde, her türlü fillerinde içselleştirmiş olarak bulundurulur.”* (Nazif, 1922: 20)

Namık Kemal'in Hürriyet anlayışına göre vücudun mayası vatan toprağıdır. Bu bakımdan vatan uğruna çekilen eziyetlerden ötürü üzüntü duyulmamalıdır. Özgürlük, zulüm ve işkence ile engellense bile insanın aklı ve ruhunun özgürlüğünü almak mümkün

olmayacaktır. Kişi hapse girse bile onda akıl olduğu sürece hürriyet aşkı sönmeyecek daima kişi hür kalacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar 19. Asır Türk edebiyatı adlı kitabında Namık Kemal'in hürriyet fikrinin cemiyet içinde ve cemiyet halinde Hürriyet olarak ikiye ayrıldığını ifade eder. Birincisinin kişinin tüm imkanlarını geliştirdiğini vurgular. Bunu da iki büyük başlangıcın (adalet ve eşitliğin) sağladığını savunur. (Tanpınar, 2006: 384)²

Özveri anlamına da gelen fedakârlık, insanın sahip olduğu ve değer verdiği şeylerden düşünmeden bir amaç veya istenilen şey uğruna kendi çıkarlarından vazgeçmesidir. Karşılık beklemeden vermenin adıdır fedakârlık. İnsanın kendinden başlayarak disipline girdiği, bir anlamda nefsinin terbiye etmenin yoludur. Barışçı, adaletli ve merhametli bir toplum için fedakarlığın benimsetilmesi gerekir. Ancak o zaman iyi, dürüst ve topluma sağduyulu bireyler yetiştirmiş oluruz.

Namık Kemal'in tiyatrolarında bencil kişiler değil toplum için ve kendinden başkaları için bir şeyler feda edebilecek kahramanlar karşımıza çıkar. Başka birisi ya da bir nesne (vatan, Bayrak) için kendinden vazgeçen insanlar toplumu güçlü kılar. Fedakarlığı, sevdiğimiz insanlar için de toplum ya da kendi çıkarlarımız için de yaparız. İnanığımız değer ya da sevdiğimiz kişiler için sıkıntılara katlanır, zorlukları göze alırız. Aynı zamanda fedakârlık, sevgi ve merhameti de içinde barındırır.

Namık Kemal'in piyesleri, vatan ve milletin menfaati söz konusu olduğunda, kendi canından öte canlar da vermekten kaçınmayan toplumu ele almaktadır. Bu yüzden fedakârlık, cesaret ister. Fedakarlıkta bulunan kişiler bazen kendi çıkarlarını göz ardı eder. Canına, malına zarar gelecek dahi olsa yine de fedakârlık yapmaktan çekinmezler. Canlarını hiçe sayan bu yüce gönüllü fedakâr kişiler bazen vatan için bazen de sevdası uğruna kendi hayatlarını güle oynaya yaşamaktan vazgeçerler.

Fedakârlık, bencil olmamanın göstergesidir. Fedakâr insan kendinden başka insanları düşünerek hareket eder. Fakat Fedakarlığın da bir ölçüsü olmalıdır. Kişinin kendine zarar verecek şekilde aşırı fedakârlık yapması, fedakarlığın sınırını aşar. Gereksiz fedakarlıklardan kaçınmamız gerekir.

² Daha geniş bilgi için bkz. Tanpınar, A. H. (2006). XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: YKY Yayınları.

Her çağda kalbi sevgi ateşiyle yansa da bu sevgiyi bir kenara bırakıp kendi hayatından vazgeçen insanlar olmuştur. Onların fedakarlıkları masal, destan, efsane ve tiyatro gibi türler yoluyla Türk edebiyatına yansımıştır. Oyun kahramanları aşk uğruna bir nesne ya da bir kişi için kendi canını feda eder. Aşkta fedakârlık olmazsa olmazdır. Gerçek aşık, sevdiği kişi için her türlü zorluğa göğüs gerendir. *“Fedakârlık, Namık Kemal’in oyunlarında çeşitli bağlamlarda, farklı meseleler açısından işlenir. Kişiler kimi zaman vatan, kimi zaman aşk, kimi zaman da başka insanların iyiliği, huzuru için fedakârlık yaparlar. Onun tiyatrolarında fedakârlık, çoğunlukla vatanseverlik ile birlikte dile getirilmiştir. Şehitlik vatan yolunda yapılacak hizmetlerin en büyüğü fedakarlıkların da zirvesidir.”* (Engin, 2014: 355)

Namık Kemal’in oyun kahramanları genellikle fedakâr ve kahraman askerlerdir. Namık Kemal’in fedakarlığın en üst mertebesini seçme sebebi belki de onlardır. Çünkü onlar rahat yatağını bırakıp birileri yatağında rahat uyusun diye canından olurlar. Anne ve babalarından, evlerinden ayrı düşerler. Onlar silahlarına yaslanıp uyurlar. Bunun adı fedakarlıktır. Namık Kemal’in tiyatrolarındaki vatansever oyun kahramanları ‘Çocuğum annesiz babasız yaşar fakat vatansız yaşayamaz’ demişlerdir. Çocuklarının vatansız kalmaması ve onlara özgür bir vatan bırakmak için canını ortaya koyarak fedakârlık yapmışlardır. Namık kemal tüm tiyatrolarında önem vermekte ve fedakarlığı ön plana çıkarmaktadır. Gerek vatan gerek sevdiği kişi için fedakârlık yapılması gerektiğine değinmiştir.

Namık Kemal için adalet önemli bir değerdir. Onun kahramanlarını adalet arayışına girdirmesi okuyucunun toplumsal adaletsizliklere karşı duyarlılığını artırırken, aynı zamanda insanın insanlık onuruna olan inancını da sorgular. Toplumun yaşadığı zorluklar ve esaret kavramı üzerine derinden düşünmemizi sağlar.

Adalet, kişinin can güvenliği ve asayışı için gerekli bir unsurdur. Adalet, doğru ve faydalı olan şeyin gerçekleşmesini sağlamaktır. Haksızlık karşısında zararla karşılaşacağını bilse dahi susmamak, haklı olana da razı gelmektir. Adalet, cesaret gerektirir. Çünkü korku ile adalet bir arada bulunmaz. Bizler adaletin sağlanmasını istiyorsak haksızlık karşısında doğruları söylemekten ve doğru davranışlar sergilemekten korkmamamız gerekir. Tarih boyunca adalet peşinde koşanlar, karanlık dönemleri aydınlatmayı başarmışlardır. Bize düşen görev de kendi tarihimize ve değerlerimize sahip çıkarak hakikati aydınlatmaktır.

Her türlü durumda adalet taraftarı olan Namık Kemal’in adalet anlayışı eşitlik ile eşdeğerdir. Namık Kemal’in ‘Mesele-i Müsavat’ adlı makalesi ise adalet fikrini açmaktadır.

- “*Umum ne vakit bahtiyar olur?*”

-*Ne vakit herkes ataya-yı kudretten istidadı nispetinde nasibini alırsa... Ya bu maksadın husulüne çare nedir?*

-*Adalet...*

“*Namık Kemal tek tek insan hak ve adaletinin toplumun hak ve adaletini doğurduğunu, bunun da kanunla teminat altına alınması gerektiğini savunur.*” (Parlatır, 1998: 142)

Adalet, toplumun her kesiminin aynı haklara sahip olması ve sınıfsal tabaka olmamasıdır. Ayrıca hukuk önünde eşitlik de adalet kavramını tanımlamaktadır. Namık Kemal adaleti sağlamanın devletin görevlerinden olduğunu savunur. Adalet olmayan bir toplumda huzurun da olmayacağı görüşündedir. Piyeslerinde adaletsizliğe karşı çıkan kahramanlar bulunurken, adaletin önemini vurgulayan konuşmalara da yer verilmiştir.

Namık Kemal, tiyatrolarında adalet değerinin karşıtı zulüm değerini ele alır. Zulüm adalet yoksunluğundan kaynaklanmaktadır. Bir insanın başka bir insana yaptığı kötülüktür zulüm. Bu kelime karanlık anlamına da gelir. Zulmeden, kendi kişisel ihtirası ve hırsı uğruna başkalarını çiğneyip geçen, vicdandan bir haber, mazlum insanların hayatını alt üst eden gözü dönmüş kişidir. Bazı kişiler de makam mevki sahibi olmak için haksızlık ve zalimlik yapabilir. Bir başka kişinin hakkını yiyebilir. Haksız dayatmaları ve düşünceleri sorgulamak adalet değerini benimseyen birinin ilk vazifesi olmak zorundadır. Başkasına ait olanı gasp etmek ve zulmetmek adalete yakışmaz. Bunlar anca adaletsizliğin göstergesidir.

Tanzimat dönemi yazarı olan Namık Kemal tiyatrolarında tam bir kahramanlık edebiyatı sergilemiştir. Namık Kemal'in kahramanlığa bakış açısı, tiyatrolarındaki oyun kahramanlarından anlaşılabilir. Tiyatrolarda korkusuz ve yiğit Türk çocukları, cesareti ve savaşçılığıyla vatan millet ve devlet sevgileriyle birer örnektir. Her biri vatan yardımı çağırdığı zaman usulca meydana atılan, 'ölürsem şehit kalırsam gazi ' diye göreve koşan kocaman yürekli ve bu uğurda şehit olmayı göze alan temiz birer oyun kahramanlarıdır. Namık Kemal, verdiği mesajlar ile milli varlığı geliştiren asil ve büyük kahramanlar çıkarmayı hedefler.

Tiyatrolarda milletin varlığını koruyan kahramanlar, korkusuz ve yiğit birer savaşçıdır. Kemal, özellikle Vatan yahut Silistre adlı eserinde oyun kahramanlarına “*Orduya katılmak*

isteyen varsa arkamdan gelsin” demesi ile Türk evlatlarına mesaj vermektedir. Türk çocukları kahraman birer vatan evladıdır ve bu Namık Kemal'in oyunlarında sıklıkla dile getirilir.

Tiyatrolarda vatan uğruna yapılan savaşlarda korkaklık bağışlanmazken kahramanlık kutsal kabul edilir. Kişisel menfaatini milletin menfaatinin önünde gören asla bir kahraman olamaz. Çünkü kahramanlık, içine doğmuş olduğu milletin tüm hassasiyetlerini yüklenme bilinci ve sorumluluğudur. Kahramanlık, inanmış olduğu değer uğruna yapılabilecek fedakarlıkları yapmaktır. Oyunlardaki kahramanlar beklentisiz ve gerekirse tek başına ölüme gitmekten korkmaz. Oyun kahramanlarının cesareti Namık Kemal'in ömrüyle ispatladığı kahramanlıklarından ileri gelmektedir.

Kahramanlar, zorlu karar anında etkin karar alarak milletin çekim merkezi olmuştur. Onların çelikten iradesi, zamanın koyu karanlığına aydınlık olmuştur. Namık Kemal'in tiyatrosundaki askeri kahramanlar, atalarının genini taşıyan ve izini süren gerçek bir fedaidirler.

Kahramanlık, vatan gibi kutsal bir olgunun canlanmış halidir. Vatanseverliğin de dinamik göstergesidir. Bu dinamiklik, cesaret ile sağlanır. Kahramanlık korkusuz olmayı gerektirir. Korkaklık, vatanını seven kahramanlara yakışmaz. Çünkü korku, acizlik sergilemektir. Vatan tehlike altında ise acizliğin sonu felakete dönüşür. Oyunlardaki yiğitler, gücünü imanından almaktadır. Düşmanı korkuturken bile merhametli olan cesur kahramanlar, vatan için ya ölür ya öldürür.

Namık Kemal'in tiyatrolarında savaşa sevine sevine törenle giden bir millet ile karşılaşırız. Eserlerde, şehit olmak milli kahramanlık olarak yerini alırken oyun kahramanları tarafından da şehitlikten iftihar kaynağı olarak bahsedildiği görülür. Hemen hemen girdiği her savaşta şehadet ruhunu diri tutan yiğitler ordusu karşımıza çıkar. Şehitlik ruhunun diri tutulmasının sebebi ise milli bir şuur bilincidir. Kahraman, aslında ortaya koymuş olduğu şehadet eylemi ile verilen canın kendi malı olmadığını da sadakatle ortaya koymaktadır.

Oyunlarda kahramanlık, daha çok erkek oyun karakterinin niteliklerindedir. Oyun kahramanların şerefi için ölmesi zillet için yaşanan bir hayattan daha kıymetlidir. Kahramanca savaşan vatansever kişiler, şehit olmayı kendisi için bir şeref bilmişlerdir. Namık Kemal'in tiyatrolarındaki oyun kahramanları devletine ve milletine hizmeti ibadet saymıştır. Bağımsız ve özgür ruhlu kahramanlar, devletine bağlılığını istiklalci bir ruhla korumuşlardır.

Kemal'in tiyatrolarında geçen kahramanlık, şehadet ile özdeşleştirilir. Şehadet, kişinin kutsalı adına yapabileceği en büyük fedakarlığı ve yiğitliğinin son aşamasıdır. Sıradan bir ölüm değildir. Kişi, yiğit, fedakâr ve adanmış bir ruh ile can verdiği için şehadet mertebesine yükselir.

Namık Kemal'in tiyatrolarındaki kadın ve erkek tüm oyun kahramanları bu bilince sahip, metanetli ve zor şartlar altında bile yiğitliğini kaybetmeyen kahramanca direniş gösteren, şehitlik mertebesine ulaşmak isteyen birer vatanseverdir. Tiyatrolardaki vatansever kişiler, savunduğu ve uğruna mücadele ettiği değerler için şehit olsa bile ruhları ve idealleri hep diri kalır.

Şehitlik, aslında bir tavır almaktır. Doğru zamanda doğru bir karar alarak, risk alarak yapılması gerekeni yapmaktan kaçınmamaktır. Kişinin bağımsızlığı, canı malı, namusu ve vatanı tehlikeye düşmüşse yapacak bir şey artık yok ise o kararlılıkla bunun sonucunda hayatını ortaya koymaktır. Şehitlik, üzülecek bir durum değil bir övgü meselesidir. Çünkü ortada aslında bir kayıp değil kazanç bulunur.

Namık Kemal'in tiyatrolarındaki kahraman komutanlar, milletini düşünen bayrak ve devleti uğruna mücadele eden kutlu birer öncüdür. Onlar, kanlarını akıtarak canlarını vererek Osmanlılara çok büyük bir lütuf bahşetmişlerdir. Ayrıca Namık Kemal'in tiyatroları ile şehit olan oyun kahramanları sayesinde vatanın düşmanın ayağının altında ezilmekten kurtulduğu gösterilir. Namık Kemal, vatan toprağının hiçbir şekilde başkasına verilmeyeceği kararlılığını da ortaya koyar.

Namık Kemal'in Vatan Şarkısı'ndaki şu mısralar da bu görüşü doğrular niteliktedir:

“Osmanlılarınız ziynetimiz kanlı kefendir

Gavgada şehadetle kam alırsız biz

Osmanlılarınız can verir nam alırsız biz

Can korkusu gezmez ovamızda dağımızda

Her guşede bir şir yatar toprağımızda”

2. BÖLÜM

2. 1. NAMIK KEMAL'İN TİYATROLARI

2. 1. 1 Vatan yahut Silistre (1290-1873)

Sergilenen dört perdelik ilk tiyatro eseridir. Altı dile çevrilmiştir. Eserin asıl adı Vatan'dır. Bu piyeste yaşanan bir olay, Kırım Harbine uyarlanmıştır. Uygulanan sansür nedeniyle Silistre adıyla sahnelenmiştir. Vatan yahut Silistre'nin oyun kahramanlarının konuşmaları, Namık Kemal'in *Vatan Makalesinde* dile getirdiklerini içerir. "*Namık Kemal Vatan yahut Silistre hakkında bu oyun tiyatroyu bulunduğu halden kırk, elli derece ileri götürmüş ve bundan başka Silistre'nin ortaya çıkışı lisanımızda o edebi bölüm için bir terakki devrine başlangıç tarihi olmuştur.*" hükmünü verir. (Dizdaroğlu, 1995: 24)

Ali İhsan Kolcu, Namık Kemal'in Poetikası isimli eserinde Vatan yahut Silistre hakkında "*Kahramanlık temalı eserin 1873 yılında sahnelenmesinden sonra seyircilerin başlattığı gösteriler Namık Kemal'in tutuklanıp Magosa'ya sürgüne gönderilmesini sağlamıştır. Bu piyeste vatan sevgisi bazı değerler etrafında şekillenmektedir. Şahsi ve milli irade Namık Kemal'de önde gelen karakter unsurlarından biridir. O, bireyin irade ve üstünlük sahibi olmasını arzular. Zorluk karşısında geri çekilen, zulmün önünde baş eğen küçük hesap ve çıkarım peşinde koşan iradesiz insanlar onun yeni insan tipini inşa ederken görmek istemediği davranışlardır. Namık Kemal için irade sahibi olma ve cesaret gösterme bir varoluş gayesi halindedir vatan yahut Silistre piyesindeki kahramanlara bu gözle bakmak yeterli olacaktır.*" (Kolcu, 2010: 40) yorumunu yapar.

Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre adlı tiyatro eserinde görüşlerini Batı tiyatrosundan aldığı bazı teknik ve sahnelerle sergileme imkânı bulur. Namık Kemal'in bu tiyatrosu Osmanlı'nın son dönemlerindeki milli ve vatanperver duyguların işlendiği ve tarihi değerleri yansıtan bir eserdir. Ana değer olan vatanseverlik, Osmanlı toplumunun ulusal kimlik arayışını ve toplumsal direnişini temsil etmektedir. Bu oyun, edebiyat tarihimizde önemli bir yere sahiptir.

Namık Kemal'in Celal Mukaddimesi'nden edindiğimiz bilgiye göre yazarın tabiri ile tiyatroya milli faziletimizin aksettiği bir ayna nazarıyla bakılmaya başlanması Vatan yahut Silistre piyesi sayesinde olmuştur. (Namık Kemal, 2022: 15)

Eserin baş kahramanı İslam Bey'dir. İslam Bey, gönüllü bir zabittir. Harp ilan edilmiştir. İslam Bey, sevgilisini vatan için terk ederek gönüllü olarak harbe gider. Zekiye bu duruma çok üzülür fakat vatan için ne diyeyim diyerek ayrılığa razı olur. Hatta İslam Bey'i savaşa gitmeye teşvik eder. Çünkü vatan, özgürlüktür. Vatanın bağımsızlığı olmadan hiçbir şeyin anlamı yoktur. Zekiye'nin babası da önceden şehit olmuştur. Şehadetin önemini bilen Zekiye'de sevgilisinin arkasından erkek kılığına girerek gönüllü olarak askere gider. Silistre kuşatılmıştır. Silistre kalesinin bir tabyasında gönüllü asker olan Zekiye, bu tabyaya getirilen İslam Bey'i tedavi eder. Zekiye İslam Bey'in hizmetine tayin edilmiştir. Düşmana kayıplar verdirilir. Fakat kendilerinden de üç yüz kişi şehit düşer. Sadece yedi kişi kalır ve cephaneleri bittiği için geri çekilirler.

Tabyanın kumandanı Sıtkı Bey, bir günahsız kurşuna dizmediğinden zabıtlıktan uzaklaştırılır. Bu kişi Zekiye'nin babasıdır. Ne o kızını tanır ne de kızı onu tanımaktadır. Muharebeler devam eder. Yardım gelmez. Zahire ve mühimmat biter. Sıtkı Bey, İslam Bey'e gece düşman ordusuna girip düşmanın cephanesini ateşe vermeyi teklif eder. İslam Bey kabul eder. Zekiye'de beraber gitmek ister. İslam Bey Zekiye ve Abdullah Çavuş birlikte giderler ve Cephaneyi ateşe verirler. O sırada İslam Bey vurulur. Abdullah Çavuş 'da yaralanır. Abdullah Çavuş ve Zekiye, İslam Bey'i sürükleyerek bir mağaraya götürür. Orada saklanırlar. Düşman kuşatmayı kaldırıp geri çekilir. İslam Bey, kaçan düşmana hücum eder. Abdullah Çavuş bu olanları Sıtkı Bey'e haber verir. Sonra İslam Bey, Zekiye ile gelir. Sıtkı Bey Zekiye'nin kendi kızı olduğunu anlar. Kızını, İslam Bey ile evlendirir.

2.1. 2. Zavallı Çocuk (1290 Ocak-1873)

Piyeste basit bir aşkın hikayesi üç perde içinde dramatize edilmiştir. *“Bu piyes ile Hugo'nun Hernani isimli piyesi olay örgüleri ve üslupları bakımından aynı romantik anlayışın ürünleridir. Örneğin Zavallı Çocuk piyesinin son perdesindeki zehir içme sahnesi 'Hernani' piyesinde iki genç arasında söylenen sözler bakımından dikkate değer derecede benzerlik gösterir. Ayrıca zavallı çocuk piyesi ile 'Romeo ve Juliet' esintilerini de karşımıza çıkarır.”* (Akalm, 1999: 109).

Zavallı Çocuk tiyatrosunun senaryosu, Namık Kemal'den önce de sonra da edebiyatımızın ana meselelerinden olmuştur. Hatta Abdülhak Hamit Tarhan ve Recazade Mahmut Ekrem tiyatrolarını Zavallı Çocuk adlı eserden esinlenerek yazar. Bu piyes, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişi ile 'hissi edebiyat' modası başlatmıştır. Piyenin konusu olan iki

genç arasındaki aşk ve gençlerin kavuşması olayı Rezaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamid'in piyeslerinde de taklit edilecektir. (Tanpınar, 2006: 347)

Namık Kemal, bu piyesi ile genç bir kızın kendinden yaşça büyük biri ile görücü usulü evlendirilmesinin ortaya çıkardığı sorunları topluma göstermek istemektedir. Oyunun etkisi oldukça büyük olmuştur. O dönemin kalem sahipleri ölüm döşeginde birleşen genç sevdalılar motifiyle oyunlar yazmaya başlamıştır. Hamit'in İçli Kız 'ı Zavallı Çocuk 'un etkisiyle yazılmış ve ona benzemektedir. Bu tiyatronun en başarılı yönü dilinin duru ve açık olmasıdır. İlahi bakış açısının ortaya konulduğu Zavallı Çocuk 'ta seçme hakkı olmayan varlıklı bir aileye eş olarak istenen on dört yaşındaki bir kız çocuğunun trajedisi anlatılır. Bu çocuğun toplumla savaştığı bir gücü yoktur. Kadere karşı koyamaz.

Ali Ekrem Namık Kemal'in biyografisi adlı eserde zavallı Çocuk için “*Aile hayatımızda terbiye eksikliğinden doğan bir faciayı tasvir eder ve gayet hüznü bir oyundur*” der. (Ali Ekrem, 1998: 59)

“*Zavallı Çocuk basit bir oyun olmasına rağmen çok taklit edilmiştir. Gençlerin sevdikleri ile evlendirilmemelerinin ortaya çıkardığı facialar, hep bu eserin işaretiyle tekrarlanmıştır. Bu piyes, gençlerin özgürce evlenmek istediği kişiye karar verebilmesini hürriyet kavramıyla özdeşleştirdiği bir yapıt olmuştur. Annenin anlayışsızlığı ve kızının duygularını anlamak istememesi, bir bakıma masal temi olsa da Namık Kemal, kadınların eğitilmesi suretiyle ailenin sıhhatini kazanacağına inanır. Bu bakımdan annenin anlayışsızlığı, kadınların eğitilmesi görüşüne bağlıdır. Namık Kemal bu anlayışsız ve duygusuz anneyi adeta evladının ölümü ile cezalandırır.*” (Enginün, 2012: 35)

Bu eserin konusu anne babaların çocuklarını kendi menfaatleri doğrultusunda evlendirmek istemelerinin felaketle sonuçlanmasıdır. Piyenin kahramanları Ata adında askeri tıbbiye mektebinden on dokuz yaşında bir genç ve on dört yaşında olan Şefika'dır. Ata öksüzdür. Ata Şefika'nın babasının akrabasıdır. Ata, Şefika'nın evinde onunla beraber büyümüştür. Büyüyünce birbirlerini severler.

Şefika'nın annesi Tahire Hanım Şefika'yı bir paşa ile evlendirmek ister. Babası ise Şefika'yı Ata'ya vermek ister. Şefika'nın annesi kızların kendi istediği kişiye verilemeyeceği, akraba arasındaki evliliğin geçimsizlik doğurduğu görüşündedir. Tahire Hanım, Ata'nın mektebi bitirdiğinde yüzbaşı olacağını ve yüzbaşının ev geçindiremeyeceğini iddia eder. Şefika'yı çağırıp ne düşündüğünü sorar. Şefika'nın annesi Paşa'nın konağında kırk hizmetçi olduğunu, kırk kişiye emredeceğini, devlete konacağını söylemektedir. Babası Şefika'ya

Ata'yı sevip sevmediğini sorar. Şefika, terbiyesi gereği sessiz kalır. Fakat babası gidince annesine ataya karşı duyduğu aşkı itiraf eder. Annesi bu sefer kızına fakir düştüklerini babasının borcu olduğunu, bunu Paşa'nın vermeyi vaat ettiğini, yoksa babasının hapse gireceğini söyler. Şefika bunu işitince kendisini ve aşkını feda ederek Paşa'ya varmayı kabul eder.

Ata, mektebi birincilikle bitirmiştir. Hocaları Ata'yı Türkistan'da birinci hekim olacak diyerek onu çok severler. Ata'yı saraya hekim olarak atamayı düşünürler. Şefika, paşa ile evlenmeye razı olmasına karşın Ata'ya olan aşkından, kederinden verem olur. Ölüm döşegine düşer. Ata Şefika'nın gönül rızası olmadan başkası ile nikahlandığını ve bu sebepten verem olduğunu öğrenir. Ata, Şefika'nın yanına gider. Onun başucunda zehir içerek ölür. Şefika bunu kaldıramaz bunun üzerine o da vefat eder.

2.1. 3. Akif Bey (1290 Mayıs-1874)

Namık Kemal'in 'entrikası en düzgün oyunu' kabul edilir. Beş perdeden oluşur. Piyeste vatan fikri ön plandadır. Akif Bey için deniz ve vatan sevgisi onda her şeyden önce gelir. Eser, Türk deniz edebiyatının ilk örneğidir. Canlı ve uzun deniz tasvirleri, Tanzimat dönemi edebiyatı için ilgi çekicidir.

Piyes ne Esad Bey'i ne de Akif Bey'i sevmeyen Dilruba'nın sebep olduğu aile faciası ile son bulur. Ali Ekrem bu eser için, "*Akif Bey, Bahriye askerinin nasıl aşüfte bir kadının pençesine düşerek ölüp gittiğini gösteren ibret verici bir eserdir.*" (Ali Ekrem, 1998: 59)

Namık Kemal, bu piyes ile erkek kahramanların kişiliğinin kadın kahramanlara göre zayıf olduğunu gösterir. Akif Bey, güçlü bir komutan olmasına karşın basiretsizdir. Dilruba'nın güzelliğine hemen kanar. Dilruba ise güzelliğiyle görünürken diliyle de erkekleri kolayca kandırır. Erkekler, hemen onu kazandığını düşünmez ama zaten o kazanılmaya hazırdır. Çünkü erkekleri bir av olarak görmektedir. Erkeğe para kaynağı olarak bakar. Tanpınar bu konuda 'Dilruba erkek yiyicidir' der. "*Dilruba, modern fizyolojinin erkek yiyici 'nymphomane' diye adlandırdığı kadınlardandır. Evlendikleri şehirde bunu Akif Bey'den başka herkes bilir. Bu küçük Anadolu şehrinde hemen hemen hayatına bir afet gibi girmediği erkek kalmamıştır.*" (Çitçi, 2006: 83)

Jale Parla, Akif Bey adlı eserde "*Baba, kadın, çaresiz çocuk üçgeninin çok açık olduğunu ve Akif Bey'in babasının (Süleyman Kaptan) Dilruba'yı öldürerek dünyayı kötülüklerden temizlediğini belirtmektedir.*" (Parla, 2010: 93) İnci Enginün ise 'Namık

Kemal'in Tiyatroları' isimli makalesinde Akif Bey ve Othello arasındaki yapı benzerliğine değinmiştir. (Enginün, 1998: 87)

Piyetin baş kahramanı Akif Bey'dir. Akif Bey, kahraman bir muharebe zabitidir. Harp gemisinin reisidir. Akif Bey'in karısı Dilirüba'dır. Akif Bey, karısını çok sevmektedir. Halbuki karısı Dilirüba Akif Bey'i sevmez. Sadece sever gibi görünür. Dilirüba üç yılda sekiz delikanlıya metreslik ederek bunları birbirine düşüren bir fahişedir. Dilirüba'nın ahlakını bilmeyen Akif Bey, savaşa giderken bile karısını düşünmektedir. Babası Süleyman kaptana bıraktığı vasiyetinde, şehit olması durumunda karısı Dilirüba'ya babasının sahip çıkmasını ister. Ondan sevgilisine göz kulak olmasını ve geçimini sağlamasını rica eder.

Türk orduları karada zafer kazanır fakat Sinop'ta Türk donanması tarafından yakılır. Dilirüba, Akif Bey'i yalancı şahitlerinin de tanıklığı ile Sinop'taki harpte şehit düşmüş gibi gösterir. Akif Bey'in babası Süleyman Kaptan, Akif'in ona bıraktığı vasiyeti yerine getirmek ister. İstanbul'dan Çürüksu'ya gelir. Çünkü Akif Bey'in vasiyetinde "*Şehit düşersen haremimi Çürüksu'ya git al İstanbul'a götür yoksa perişan olur.*" diye yazılıdır. Dilirüba, o esnada başkasıyla evlenmek üzeredir. Süleyman Kaptan'a hakaret eder. Onun oradan gitmesini ister.

Düğün evindeki davetliler Akif Bey'in arkadaşları, Dilirüba'nın eski dostları yeni kocasının arkadaşlarıdır. Akif Bey, düğün evine yani kendi evine döner. Akif Bey'in şehit olmadığı haberi duyulur. Düğün, Akif Bey'in kendisinin evinde olur. Akif, Esad ile konuşarak ondan haber alır. Esad Bey, Akif Bey'in öldüğünü düşünerek Dilirüba ile evlenmeye karar verdiğini söyler. Dilirüba Hanım, Esad Bey'i sevgi sözleriyle kandırarak evliliğe ikna etmiştir. Önceden plan yapan Akif Bey, gelin odasına gizlice girer. Akif Bey'in elinde tabancası vardır. Dilirüba'yı öldürmek isteyen Akif, odaya Esad'ın girmesi ile onu vurur. Esad Bey koynundan bir bıçak çıkartarak Akif Bey'e saplar. Dilirüba, kaçmak ister fakat kapının girişinde Akif Bey'in babası Süleyman Kaptan ile karşılaşır. Süleyman Kaptan, bıçakla Dilirüba'yı öldürür.

2. 1. 4. Gülnihal (1292-1875)

Konusunu Rumeli tarihinin yaşanan olaylarından almıştır. Gülnihal adlı tiyatro eserinde Muhtar Bey, iktidar olma arzusu gütmeyen bir oyun kahramanıdır. Namık kemal, Gülnihal'de baskıya olan tepkisini dile getirir. O, mevcut idareyi eleştirmektedir.

Gülnihal, Namık Kemal'in halk kavramını yüceltip aynı zamanda halkın vefasızlığına da değindiği bir tiyatro eseridir. Hürriyet fikri dikkat çeker. Gülnihal, hayatı pahasına hürriyeti

savunmuştur. İnci Enginün, Namık Kemal'in tiyatroları üzerine yazdığı bir makalede Gülnihal'in temel hakkını kullanmadığını ve ailesinin yanından kaçırılarak köle olarak satıldığını belirtmiştir. Raz-ı dil adlı eserin dönemin sansürü üzerine ismi değiştirilerek Gülnihal yapılan eserde *“Kemal, hürriyet kavramını farklı bir şekilde değerlendirmiştir. İlki, kişinin hür doğması ve hür yaşamasının onun en büyük temel hakkı olduğudur. İkinci olarak da bu piyeste seçme ve seçilme hakkı olarak halkın yöneticiyi seçme hakkının farklı kullanılmasına tanıklık ederiz.”* (Enginün, 1998: 85)

Bu piyes, dönemin toplumsal ve siyasal sorunlarını ele alırken, aynı zamanda insanın iç dünyasındaki çatışmalarını da göz önüne serer. Oyun kahramanları Gülnihal, İsmet Hanım ve Muhtar Bey kendi iç dünyasında yaşadıkları zorluklarla mücadele ederken aşklarıyla birlikte büyüme ve olgunlaşma süreci yaşarlar. Bu kahramanların verdikleri mücadele okuyucuya, insanın içsel dünyasındaki karmaşıklığı ve gücü gösterir. Bu içsel çatışmalar eserin önemli bir parçasıdır. Aşkın sınırları ve beklentiler arasındaki çatışmayı da temsil etmektedir.

Kaplan Paşa, tiyatronun baş kahramanıdır. Rumeli şehirlerinden birinde hüküm süren ve sancak Bey'i olan Kaplan Paşa halkına zulmetmektedir. Çok zalimdir. Öyle ki konağın önündeki meydanda herkesi asar, zindana atar, hile ile ziyafete çağırıp keser. Konaktakiler bu manzarayı seyredip eğlenirler. İsmet Hanım, Kaplan'ın ve Muhtar Bey'in amca kızıdır. Gülnihal, İsmet Hanım'ın dadısıdır. Gülnihal, bey kızıdır. Fakat onu başka bir Bey yakalatarak esir diye satmıştır. Esirlerden dayak yemiş, çok cefalar çekmiştir. Bu yüzden intikam hissi doğmuştur. Onu Kaplan Paşa'ya satmışlardır. Konakta cinayetlere alet edilir. İsmet Hanım'ın evine onun dayısını öldürtmek için gönderilir. Fakat Gülnihal, onu ölümden kurtarmak ister. Gülnihal, bütün muhabbetini İsmet Hanım'a verir. İsmet Hanım, Kaplan Paşa'nın amcaoğlu Muhtar Bey'i, Muhtar Bey'de İsmet Hanım'ı sevmektedir. Fakat Kaplan Paşa da İsmet'i sever. Kaplan Paşa, Muhtar Bey'in babasını öldürerek yerine sancak Beyi olmuştur. Hem yerini alır korkusu ile hem de İsmet Hanım'a Muhtar'ın beslediği aşk yüzünden onu öldürtmek ister. Muhtar Bey, iyi birisidir. Herkes, Kaplan Paşa'nın zulmünden bıkmıştır. Ayaklanmak isterler. Kara Veli ise Kaplan Paşa'nın adamlarındandır. Bu adam Kaplan'ın emriyle Muhtar İsmet'in evinde iken beş yüz asker ile evi basar. Muhtarı yakalayıp götürür. Kaplan Paşa'nın harem dairesini gösterir.

Kaplan Paşa'nın annesi Paşa Hanım'dır. Kaplan Paşa, annesine 'Elimize şu devlet geçti fakat hanedanımızın yarı malı Muhtar'dadır. Ben sancak beyiyim, fakat onun nüfuzu benimkinden fazladır. Herkes benim kılıcımdan korkuyor fakat onu gönülden sever, onu

benim yerimde görmek ister. İsmet de onu seviyor' demiştir. Kaplan Paşanın annesi Muhtar Bey'i öldürmeye teşvik eder. Paşa Hanım, kocasını zehirlemiş birisidir. Kaplan Paşa, İsmet Hanım ile evlenerek Muhtar Bey'i dertle öldürmeye karar verir. İsmet Hanım, Muhtar'ı kurtarmak için Kaplan Paşa'ya müracaat eder. O da kendisine varmasını şart koşar. İsmet nefretle reddeder.

Gülnihal, İsmet'e yalandan nişanlanması kabul ettirerek İsmet'in Muhtar'ı ölümden kurtarmasına vesile olur. Fakat Kaplan Paşa, Muhtar'ı hapisten çıkarmaz. Kaplan Paşa'nın tüfekçi başı gece ahalinin zindanı basıp Muhtar'ı kurtaracaklarının haberini alır. Kaplan Paşa'ya söyler ve Muhtar'ın öldürülmesini teklif eder. Ahalinin baskısı üzerine Kaplan, Muhtar'ı sınır dışı etmek şartıyla hapisneden çıkarmak ister. Muhtar, bunu reddederek zindanda kalır. Gülnihal ile İsmet bir yolunu bularak zindana girerler. Fakat Muhtar Bey, zindandan kaçmayı da kabul etmez. Sancak beyinin tüfekçi başı Zülfikar Ağa, Gülnihal'i sevmektedir. O da Muhtar Bey'i kaçırmaya fikrindedir. Çünkü sancak Beyi onun kardeşini zindanda zehirletmiştir.

Zülfikar, yapılan zulümlere kızar. Millete acır. Zülfikar, hapishaneye girer. Muhtar Bey yine kaçmayı reddeder. Ölümü tercih eder. Çünkü İsmet'in Kaplan ile nişanlandığına kızmıştır. Zülfikar Ağa, Muhtar Bey'e bütün milletin "Başımıza geçsin zalimi tepe edelim." dediğini söyler. Bunu da kabul etmez. Fakat Zülfikar Ağa Muhtar'ın, intikam alma duygusunu tahrik ederek kaçmaya razı eder. Zincirlerini çözer. Ahaliden yirmi bin kişiyi de silahlandırarak Muhtar Bey'in emrine verir. Muhtar'ı Sofya'ya, Rumeli valisine Kaplan Paşa'nın katli fermanını almak için yollar. Hükümet, Kaplan Paşa'nın zulümlerini bilmektedir. Kaplan Paşa, Zülfikar'ı Muhtar Bey'i öldürmekle görevlendirir. Zülfikar, bir idam mahkumunu öldürerek Muhtar Bey'i öldürdüm diye gömer.

İsmet, Muhtar öldü zannıyla gece onun kabrine gider. İftiracılar, gece mezarlıkta toplanırlar. Muhtar Bey, validen hâkime ferman getirir. Fermanda kahramanın katli yerine muhtarın geçirilmesi yazar. Mezaristanda Muhtar, İsmet'in aşkına ihanet ettiğini düşünür ve keder içindedir. Beylerin ve kadının ağzından İsmet'in kendisine sadakatini öğrenir. Kaplan Paşa, her gece İsmet'in evine onu evliliğe razı etmek için gelir.

İhtilalciler, bütün tedbirlerini almışlardır. Muhtar, hâkim ve Beyler İsmet'in konağına girip saklanırlar. Kaplan Paşa İsmet'i zorlar. Gülnihal oraya girer, Kaplan Paşa Gülnihal'i hançerle vurur. Muhtar Bey, odaya girer. Kaplanı yere devirir. Kaplanı yakalarlar. Kaplan Paşa Muhtar'a yalvarır. Muhtar affetmek ister ama kadı onun idamına fetva vermiştir ve

padişahın fermanını hatırlar. Muhtarın affetmeyeceğini dile getirir. Kaplan Paşa'yı idam için birkaç Arnavut'a teslim ederler. Fakat Zülfikar, kardeşinin intikamını almak için Kaplan Paşa'yı kendi eliyle öldürür. Son sahnede Gülnihal yarasından ölür, perde iner.

2. 1. 5. Celaleddin Harzemşah (1292-1875)

Piyes on altı perdeden oluşur ve tarihi bir olayı konu edinir. Namık Kemal, bu eseri ile düşüncelerini, Celaleddin'in kişiliğinde işlemiştir. Bu tiyatro eserinin içinde bir ön söz bulunur. Namık Kemal Celal Mukaddimesi başlığı ile kendi edebi görüşlerine yer verir. *“Tiyatro türünde Victor Hugo'nun Cromwell ön sözünü örnek alarak kaleme aldığı Mukaddime-i Celal, bizde bir anlamda romantizmin beyannamesi niteliğindedir.”* (Parlatır, 1998: 145) Piyeste yazar olayları anlatırken tarihi gerçeklerden ayrılmamıştır.

“Celaleddin Harzemşah, oynanmak için değil okunmak için yazılmıştır. Celaleddin Harzemşah adlı kitabın ön sözünde yer alan Celal Mukaddimesi tiyatro dersi olarak başlar ve Türk romantizminin bildirisini açıklamasıyla devam eder.” (C.H., 2022: 25)

Celaleddin, Selçuklu ve Eyyubilerle ittifak gayretleri çabasıdır. Eser, Müslümanlar arası ihtilaftan yakınmaktadır. Bu şanlı mücadele, Celaleddin'in ölümü ile son bulur.

Olay, Celal'in babasının Cengiz Han'a mağlubiyetinden sonra başlamaktadır. Celal'in tarihi savaşlarını hikâyeye eder. Celal'in babası kaçtığı Abeskun Adası'nda ölür. Celal, harplere başlar. Birtakım Beyler Celal'i padişah yapmak istemezler. Celal harp görüşündedir. Beyler Tatar'dan korkarlar ve barış isterler. Bir kısım beyler de Celal taraftarıdır. Aralarında münakaşa ederler. Muhafızlar Celal'i Cengiz'e teslim etme fikrindedirler. Celal taraftarları hainlerin öldürülmesini Celal'e teklif ederler. Celal, onları öldürmeyip sadece onları ve iki kardeşini kovmakla yetinir. Bu esnada bir Tatar (Moğol) ordusu yetişir. Buhara gibi Harzem'in de Tatar'ın eline geçtiği, Celal'in kardeşlerinin öldüğü haberi gelir.

Celal'in Beyleri arasında ihtilaf vardır. Bunların bir kısmı orduyu bırakıp kendi askerleriyle kaçar. Ordugâh Sind Nehri'ne girmiştir. Celal'in ordusu bozulur. Cengiz takiptedir ve yetişmiştir. Celal'in sadece yetmiş dokuz askeri kalır. Celaleddin Harzemşah'ın eşi Neyyire Hanım'ı ve oğlu Kutbeddin'i alıp ırmağa atarlar. Askerleri de suya atılırlar. Fakat Tatarlar arkasında yetiştiğinden Celal, karısı ve çocuğunu kurtarmaktan vazgeçer. Onları bırakmak zorunda kalır ve boğulurlar. Celal kurtulur fakat vatan için çocuğunu ve karısını da feda etmekten çekinmemiştir.

Tebriz melikesi ve Ata Bey'in karısı Mihri Cihan, Celal'e evlenme teklifi gönderir. Celal'in kardeşi Gıyaseddin, Celal'e karşı isyan eder. Gıyaseddin'in annesi Celal'den onun affını rica ederek Celal, Tebriz'i muhasara eder. Ata Bey, başka yerededir. Kaleyi Mihri Cihan müdafaa eder. Celal'e kaleyi ve Mihri Cihan'ı vermeyi teklif ederler. Celal evlenmek istemez. Ama vezir ısrar eder. Celal kabul eder. Nikahlanarak Tebriz'e gider.

Celal, daima Sind Nehri'nde boğulan karısını düşünür. Mihri Cihan, Celal'in kendisini sevmediğinden şikâyet eder. Gıyaseddin, Celal'in en değerli adamlarından Melik Nusret'i vurur. Çünkü onu sevmemektedir. Ağabeyi Celal'e de bu yüzden kızgındır. Celal, Gıyaseddin'i idam etmeye karar verir. Gıyaseddin'in annesi Mihri Cihan ile gelip Celal'e yalvarır. Katilin affını ister. Yaralı Nusret'i getirirler, o da affeder. Celal, Tatar'ın üzerine gider. Tatar bozguna uğramak üzereyken Gıyaseddin askerlerini alıp Bağdat'a gider. Bunun üzerine Tatarlar galip gelirler. Bu haber gelince Celaleddin Gıyaseddin'i idam etmediğine pişman olur.

Celaleddin, Kirman kalesini kuşatır. Berrak Hacıp, Gıyaseddin'in annesiyle evlenip Gıyaseddin'e Ata Bey olmak ister. Gıyaseddin'in evini askerler abluka altına alır. İçeri girip teklifi yapar. Gıyaseddin razı olmaz. Annesi de teklifi hakaretle reddeder. Berrak Hacıp, bunları kaleyi Celale teslim etmekle tehdit eder. Gıyaseddin'i yayının kirişi ile boğmaları için tutturup yollar. Gıyaseddin'in annesi hançerle, Berrak'ın üstüne yürür. Berrak hançeri elinden alarak kadına saplar. Bu esnada Celal kaleye girer; Berrak kaçır. Gıyaseddin ölür. Celaleddin'in Bağdat'a halifelik için gönderdiği adam gelir ve Bağdat ulemasının fena hallerini anlatır. Böylece Celaleddin Bağdat'tan bir ümit olmayacağını anlar. Yine bu elçi Şam'a da gitmiştir. Orada Eşref'in ve Konya sultanı Keykubat'ın Celaleddin 'e karşı harbe hazırlandıkları haberini de getirmiştir.

Celal, İslam ile harp etmek istemez. Keykubat ve Eşref'in askerlerinin hududu geçtiklerinin haberi gelir. Bunlar sulh teklifini reddetmiştir. Celal "*Ah, bu felaketi Ahlat getirmiştir!*" der. Bunlara karşı asker gönderir. Saldıranlar, Tatarlar ile ittifak etmişlerdir. Celaleddin Harzemşah, bir ordu ile bunların üzerine gitmeye hazırlanır. Celal, onları yenilgiye uğratmıştır. Tebriz'e Mihri Cihan'ın yanına gelir. Celaleddin'in hastalığını kara humma zannederler. Ateşler içinde sayıklar. Beylerinden Orhan gelir. Düşmanın buraya kadar geldiğini haber alamadıklarını söyler. Tatarlar yüz bin kişidir. Celal haremını bırakıp gider.

Berrak Hacıp, Cengiz'in oğullarının adamı olmuştur. Berrak, Celaleddin Cabir'e Celal'i öldürmesi için para vermiştir. Onu Celal'i öldürmesi için yollamışlardır. Celal, derviş

kıyafetini giymiştir. Halinden kendi kendine şikâyet eder. Bir taşın arkasına saklanmış olan Cabir onun sözlerinden Celaleddin olduğunu anlar. Cabir, Celal'in yanına gider. Celal'e fena sözler söyler. Celal kızarak ben sizin padişahınızım; üç kere devlet kurmuşum der. Cabir, hançerini çekerek Celal'in kalbine saplar. Hemen Mihri Cihan askerleriyle gelir. Cabir'i öldürtmek ister fakat Celal engel olur ve Cabir'i affeder. Celal gömleğini kâğıt, Mihri Cihan'ın parmağını kalem yapar. O, parmağı kendi kanına batırarak bir vasiyetname yazar. Vasiyetnamede, kendisinin Tatarlarla uğraştığını fakat İslam'ın menfaatperestliğine düşme ahlaksızlığı yüzünden Tatar'a dayanacak gücü kalmadığını, bu belayı İslam'ın başına Abbasî Devleti'nin ve halifenin getirdiğini, onu da bu düşmanın yakından mahvedeceğini, Tatarları Müslüman etmeye çalışmasını yazar. Ruhunu teslim eder. Mihri Cihan da hançerle intihar eder. Celal'in cenazesi üzerine yıkılır ve ruhunu teslim eder.

2. 1. 6 Kara Bela (1328-1908)

Beş perdelik bir tiyatrodur. Namık Kemal'in Magosa'da iken yazdığı ve onun ölümünden sonra yayımlanmış beş perdelik bir trajedisidir. Namık Kemal'in yankı uyandırmayan eseridir. Üslup ve kuruluş yönünden zayıftır. Bu yüzden Şehabettin Süleyman, Namık Kemal'i 'Avam Muharriri' olarak suçlamaktadır.

Kara Bela piyesinin konusu Hint tarihinden alınmıştır. Olay Hindistan'da geçmektedir. Kara Bela, saray hayatının iç yüzünü gözler önüne serer. Bu piyesiyle Namık Kemal özellikle padişahlara ders vermeyi amaçlamıştır. Padişahın kızı Behrever, Harem Ağası Ahşid ve Hüsrev arasında geçen macera piyesin konusu ahlaki açıdan bazı manevi değerlerin korunmasıdır. Nazım Polat, 'Şehabettin Süleyman'ın Gözüyle Namık Kemal' adlı makalesinde Namık Kemal'in zenci Ahşid'i kara bela olarak nitelendirdiğini belirtir. (Polat, 1998: 157) Eserin sonu cinayet ve intiharla bitmektedir. Bu piyeste Shakespeare'in Othello adlı oyununun tesiri görülmektedir.

Kara Bela'nın saraydaki ahlak bozukluğunu göstermek için yazıldığını ifade eden Ali Ekrem, Namık Kemal'in biyografisini yazdığı eserde doğrulamaktadır. Namık Kemal'in yazdığı fakat yayınlanmayan tiyatro eseri Kara Bela'dır. İnci Enginün "*Kemal bu eserinde saraylara alınan ne olduğu belli olmayan harem ağalarının yol açtığı faciayı anlatmak istemiştir.*" der ve ekler "*Ben, onun bu eserinde Shakespeare'in Titus Andronicus adlı oyununun etkisini görürüm.*" (Enginün, 1998: 87)

Olay Hindistan'da geçmektedir. Babür saltanatı padişahlarından birinin kız kardeşi Nurcihan ve kızı Behrever Banu Şah'ı oyun kahramanlarıdır. Kızının sevgilisi Mirza

Hüsrev'dir. Banu'nun lalası zenci köle Ahşid, zenci hadım ağası zannedilir fakat değildir. Bu hadım ağası Behrever'e aşıktır. Behrever'in Mirza Hüsrev'i sevdiğini öğrenir. Hüsrev vezirin oğlu genç bir kahramandır. Savaşa gider. Büyük bir zafer kazanmıştır.

Banu şairdir. Mirza Hüsrev'in zaferine bir kaside yazmıştır. Ahşid hile yaparak Behrever'i ele geçirmeyi planlar. Behrever Banu'yu Hüsrev ile görüşmeye kendisinin vasıta olacağını vaat eder. Behrever'in güvenini kazanır.

Hüsrev'i Behrever Banu ile görüştürmek için saraya getirir. Hile ile hapsederek Behrever Banu'ya kendi aşkını ilan eder ve aşkını kabul etmezse Mirza Hüsrev'i öldüreceğini, Banu'nun Hüsrev ile görüştüğünü, padişaha haber vereceğini söyler. Behrever Banu bayılır. Ahşid, kızı olarak bir odaya götürür ve tecavüz eder. Padişahın kızının Mirza Hüsrev'e karşı aşkını öğrenir. Mirza Hüsrev'i veziri yaparak kızını onunla nikahlar. Düğün hazırlıkları başlar fakat Banu başına gelenlerden utanarak intihar etmeye karar verir. Zehir içerek Hüsrev'i, babasını, halasını ve Ahşid'i çağırır. Olan biteni anlatır. Mirza Hüsrev, Ahşid'i hançerle öldürür. Behrever Banu da ölür. Hüsrev de kendisine hançer saplar. Banu'nun cansız bedeninin üzerine yıkılarak can verir.

2. 2. Namık Kemal'in Tiyatrolarında Değerler

2. 2. 1. Aşk

Vatan yahut Silistre: Namık Kemal, Vatan yahut Silistre'de aşk ile vatan sevgisi arasında ikilem ortaya çıkarır. Piyeste, aşk kişiye karşı duyulan sevgi ve insanlar arasındaki olumlu bir değer olarak ele alınırken vatan sevgisi ise milli hassasiyetlerdendir. Bu çerçevede işlenen vatan için her şeyin feda edilebileceği düşüncesi ulvi bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Âşık olan oyun kahramanı bütün varlığıyla kendine ait bir dünya kurar. Kurguladığı bu dünyanın merkezinde sevdiği kişi vardır. Her an sevdiğini düşünür, sevgilisini bir an olsun bırakıp gitmek istemez. Aşık, onun hem hayalinde hem de rüyalarındadır. İslam Bey'in zihni, Zekiye'yi devamlı düşünme hali içindedir. Onun Zekiye ile kurduğu duygusal bağ onu daha da hassaslaştırır. Zekiye, İslam Bey'e ilk görüşte âşık olur. Sokakta görür görmez gönlüne ateş düşer. İslam Bey'i gördükten sonra genç kız neredeyse yeniden doğar.

Aşk, iki kişinin aynı tezi savunduğu değerler arasında bir paylaşımdır. İslam Bey Zekiye'ye karşı sonsuz bir güven duygusu taşımaktadır. İslam Bey, Zekiye'yi ilk gördüğü an

âşık olur ve bu aşk zorluklarla savaşıır. Birbirleri ile daha çok hayatın zor anlarını paylaşırlar. İslam Bey, sevgisinin Zekiye'nin sevgisine eşit olduğunu şu sözleriyle aktarır:

İslam Bey- *“Allah'a bin şükür olsun ki sen de benim gibi elinde olmadan beni seviyorsun.”* (Vatan yahut Silistre, 2009: 9)

Namık Kemal aşk gibi bir duygunun bedende ortaya çıkardığı tepkileri okura göstermek istemiştir. Bu tiyatrodaki aşk kavramı duygu olmaktan çıkıp bu hislerden arınarak önemli bir değer haline gelmiştir. Böylece daha da anlam kazanmıştır. Aşk kendi başına bir kahraman olmuştur. Öyle bir kahramandır ki karşısında Zekiye de İslam Bey'de mağluptur. Zekiye, İslam Bey'den gelen bir aşk mektubu için şunları ifade eder:

Zekiye- *“Allah'ım, O ne mektup idi. Okudukça gözlerimden yüzüme doğru damla damla alev saçıldı. Ateşle yazılsa insanın yüreğini bu kadar yakmazdı.”* (Vatan yahut Silistre, 2009: 6)

Zekiye, İslam Bey'den gelen mektubu okuduktan sonra zihni adeta durur. Duygularındaki değişim bir anda başlar. Zekiye Hanım, İslam Bey'e bağlılık yeminini ederken sadece bu dünya için değil ahirette de onun olacağını haykırır. Zekiye İslam Bey'i canından bile daha çok sevmektedir. Zekiye'nin İslam'a karşı olan aşkının tarifi şöyle olur:

Zekiye- *“Yüreğim bir hayli çarpıyor! Sanki göğsümü yerinden koparacak da dışarı fırlayacak.”* ((Vatan yahut Silistre, 2009: 4)

Zekiye'nin sevgisi karşılıksız değildir. İslam Bey'in Zekiye'ye olan aşkı sonsuzdur. Zekiye olmadıktan sonra İslam Bey için dünyanın bütün kadınları boştur.

Gerçek sevgiye sahip bir âşık, karşısındaki kişi için her şeyden vazgeçebilir. Aşk için her şeyini feda edebilir. Vatanı için aşkını bırakıp gitmek zorunda kalan İslam Bey'in Zekiye'ye olan sevgisi aşikâr da olsa ulvi görev onu Zekiye'den uzaklaşmak zorunda bırakır. Aslında vatan için sevdiğini bırakan âşık, kendi benliğinden aşkını uzaklaştırmaz ve gittiği her yere sevdiğini de götürür. Vatanperver âşığın tek zaafı sevdiği karşısında boynunun kıldan ince olmasıdır. İslam Bey, savaşa gitmesine rağmen Zekiye'yi bir türlü aklından çıkaramamakta ona olan aşkını canlı tutmaktadır.

Zekiye de İslam Bey'den bir an olsun uzaklaşmak istemez. Çünkü âşık sevdiğinden başka kimseyle bir arada olmak istemez. Devamlı sevdiğinin yanında olmak ister. Aldığı her nefeste sevgilisini düşünür. Kalbi sevgilisinden başkasına körleşerek sevgilisini bütün varlıklara tercih eder. Zekiye, silah kullanmayı bilen erkek gibi bir kadındır. Bu nedenle

erkek kılığına girer ve İslam Bey'in ardından gider, onu bırakmaz. Fakat yine de İslam Bey'in vatan için savaşa gidecek olması Zekiye'yi bir hayli etkilemiştir. Çünkü Zekiye, bu aşkı yüreğinin derininden hissetmektedir. Belki de bırakınca onu kaybedeceğini düşünmektedir. Bu yüzden İslam Bey'e duyduğu aşk, Zekiye'ye ruhsal bir sıkıntı olarak yansımıştır.

Zekiye, İslam Bey'i canından da öte sevmekte ve daima onunla olmayı istemektedir. Vatanından başka bir şey düşünmeyen İslam Bey, Zekiye'yi üzdüğünün farkındadır ama Zekiye'nin de ona sonuna kadar hak vereceğini düşünür. Zekiye ile İslam Bey arasında geçen diyalog bunu yansıtmaktadır:

Zekiye- *“Vatan... Vatan olunca... Ben ne derim ne diyebilirim? Git! Dünyanın bu hali de varmış.”*

İslam Bey- *“Bende de gayret bırak ki veda edeyim. Benim gönlümü demirden mi zannediyorsun?”* (Vatan yahut Silistre, 2009:13)

İslam Bey, savaşta yara almıştır. Vücudu ateşler içinde kalır ve gerçekle hayal arasında Zekiye'yi görmeye başlar. İslam Bey'in baktığı her yerde Zekiye vardır. Ondan ayrı kaldığı dönemlerde sevgilisini gördüğü zannettiği anlar olur. O, uyku ile uyanıklık; gerçek ile hayal arasında gidip geldiğini hisseder. Böylece Aşık, kendini sevgiliye ne denli adarsa vatana da o denli hizmet etmiş olur. Aşk değeri vatanseverlikle ve kahramanlıkla ilişkilendirilir.

Bir aşk ilişkisinde sadakat ve dürüstlük olmazsa olmazlardandır. İslam Bey ve Zekiye'nin birbirine olan sadakati apaçıktır. Bu aşk, İslam Bey'in aşkı ve Zekiye'nin sadakati sonucu mutlu sonla biter.

Aşk, iki kişi arasındaki karşılıklı sevgi eşitliğine bağlanarak kıymet ifade eder. Bu iki kişinin birbirine ne derece bağlı olduğu da aşkın derecesini belirler.

İslam Bey *“Seviyorum, sevmekten de kendimi bir türlü anlamıyorum. O da beni seviyor. Sevdiği mektubumda yazılı, elbette gerçektir.”* (V.Y.S., 2009: 7) İfadeleri İslam Bey ve Zekiye'nin aşkının muazzam oluşu doğrulanmaktadır.

Aşk, engin dağların arasında süzülüp giden patika bir yola benzer. Ancak patika yolda beraber yürüyen aşıklar birbirlerine sıkı sıkıya bağlandıklarında gerçek aşkla karşılaşırız. Zekiye ve İslam Bey de patika yolda ortaya çıkan görünmez bir iple birbirine bağlıdır.

Zekiye- *“Ölümden beter haller geçiriyorum. Cehennem azabı çekiyorum... Gideceğim, yine gideceğim! İslam'ın arkasından gideceğim!”* (V.Y.S., 2009: 27) diyerek Zekiye İslam Bey'e olan sadakatini ve aşkını bir kere daha doğrulamıştır. Zekiye'nin sevgisi,

aklını başından alsa da sevgili uğruna çekilen eziyetler ona tatlı gelmekte ve Zekiye, bir an olsun İslam Bey'i sevmekten vazgeçmemektedir.

Zekiye'nin İslam Bey'e hissettiği duygusallığın kutsiyet, İslam Bey'inkinin ise derinlik duygusu içerdiğini söyleyebiliriz. Zekiye ile İslam Bey arasındaki aşk, Zekiye için kutsal bir şeye ulaşmaktır. Bu kutsallık, İslam Bey ile yan yana geldiği zamanlar onun saygılı davranışlar içerisinde olmasına yol açmıştır.

Bu piyeste yazar, aşk ile cinselliğin yan yana olmadığını yani cinselliğini yok eden kadının erkeğinin yanında var olma sevincini kahramanları aracılığıyla dile getirir. Zekiye "*Ah sen vatanını düşündükçe ne kadar büyüyorsun ben de seni düşündükçe gönlümde o kadar büyüklük görüyorum. Bu sözlerin sayesinde ben de erkek oldum hele gönlüm esvabımdan daha erkektir.*" (V.Y.S, 2009: 54) sözü ile cinselliğin arka planda olduğunu göstermiştir.

Zavalı Çocuk: Aşk, bu piyeste en melankolik haliyle görülür. Sonu ölümlle biten eser, bize aşkın ne kadar büyük olursa sevdiği insanın kaybının da o kadar büyük ve acı olduğunu göstermiştir. Namık Kemal, dönemin aile hayatını göz önüne sermektedir. Aşk değeri etrafında görücü usulü evlilik gibi kavramlara eleştiri vardır. Namık Kemal iki genç üzerinden topluma mesaj vermek ister.

Piyeste, çocukluklarında aynı yerde yaşayan Şefika ile Ata adlı oyun kahramanları henüz anlamını bilmediği bir sevgiyle masumca ve samimi bir şekilde birbirlerini sevmektedirler. Çocuk olan Şefika, büyümüş güzelleşmiş ve beraber büyüdüğü amcasının oğlu Ata'ya tutulmuştur. Şefika ile Ata'nın kardeş gibi büyümesi onların birbirlerine olan aşkına engel olamamıştır. Onların çocukluğunda yaşadığı birliktelik, ileride yaşayacakları büyük aşkın habercisi olmuştur. Bu tiyatrodaki Şefika ile Ata arasındaki aşk, Ata'nın mektebe gitmesi ile başlamaktadır. Uzaklaşmayla acı verici bir hal alır. Ata ile Şefika, akraba oldukları için rahatça görüşebilir.

Belli bir zamandan sonra Şefika'ya karşı farklı duygular hissetmeye başlayan Ata, Şefika ondan ayrı olduğu zamanda hiçbir şey yapmayı sevmez hale gelir. Geceleri uyuyamamakta sadece Şefika'yı düşünmektedir. Beraber gezip eğlendiği yerler onun için üzüntü vermeye başlar. Buluşamadığı zaman onlar için günler geçmez buluştukları an ise hızlıca geçip gider.

Şefika beraber büyüdüğü Ata'ya karşı duyduğu aşkla var olur. Onlar sadece beraber büyümemiş, içindeki aşkı da beraber büyütmüşlerdir. Birlikte büyüyen ve çocukluktan çıkmaya başlayan gençler, birbirlerine karşı olan aşklarını itiraf eder. İki de birbirini

sevmektedir. Bu nedenle yoğun hisler yaşamaktadırlar. Şefika için bu ilan-ı aşk daha zor görünür. Fakat Şefika Ata ile hayaller kurmaktan büyük bir huzur duyar. Onların aşkı bu diyalogda dile gelmektedir.

Şefika- *“Gönlümde bir hal var sana söyleyeceğim, çaresini senden isteyeceğim. Gönlümden geçen hisleri bir yere toplayıp da kendi kendime bile anlatamadım. Sen bilmem nasıl muktedir olup da tarif ediyorsun? Lisanın gönlümde mi? Anladım Beyim. Ben de seni seviyorum.”* diyen Şefika, Ata’ya hislerini açmaktadır. Onun bu hislerine karşılıksız kalmayan Ata şu sözleri söyler:

Ata- *“Şefika, seni gözümde de kendimden de daha çok seviyorum. Dünyada ne kadar sevmek mümkünse o kadar çok seviyorum. Dünyada ne kadar seni sevmek mümkün ise o kadar seviyorum.”* ifadeleriyle muhabbetini dile getirmiştir. Ata, Şefika’yı ölesiye sevmektedir ki hayalini bile kaybetme korkusu içindedir. (Zavallı Çocuk, 2009: 14- 16)

Yazar, burada iki ayrı cinsin birbirine karşı duyduğu bedensel ve ruhsal ilişkiyi ele alır. Piyeste, Şefika hissettiği aşk duygusundan oldukça mutludur. Ata saadetini anlatacak sözcükler bulamamaktadır. Şefika, Ata’ya karşı derin bir aşk beslerken bir taraftan da bu duyguları anlamaya çalışmaktadır. Ata Bey de büyük saadeti Şefika Hanım’ın yanında yaşayacağına dem vurur. Ata aşkın sevincinden ölmeye hazırdır. Ata Şefika’dan bir an olsun uzaklaşmak istemez. Her an onu görmek, onun yanında olmak ister. Ata Bey *“Beni sevincimden öldüreceksin, zararı yok söyle insana dünyada muhabbet sözünü sevdiğinin ağzından işitip de ferahından ölmekten büyük saadet mi olur?”* (Zavallı çocuk, 2009: 22) sözleri ile Ata’nın büyük mutluluğu karşımıza çıkar.

Zavallı Çocuk ‘ta aşk gençlerin yakalandığı bir hastalıktır. Şefika, Ata’yı bir gün görmese o gün ona bir yıl gibi uzun gelmektedir. Şefika, geceleri uyuyamayacak kadar Ata’yı sevmekte ve gözü ondan başkasını görmemektedir. Bu ayrılıktan sadece aşık şikâyet etmez. Bütün varlık da seven kişiye göre aşığın yokluğunun hüznünü yaşar.

Şefika- *“Muhabbet sana ne türlü haller getirir söyle bakayım?”*

Ata- *“Gün olur yanıma gelsen azamın her biri yanmaya başlar. Sanki vücuduma alevden gömlek giydirirler. Yanımdan gitsem vücudumdan canım çekilir. Çekildiğini her zerrem ayrı ayrı hisseder. Her tarafıma hafif bir titreme gelir. Gönlüm yerinden kopacak da arkandan koşacak gibi olur. Bazı günler olur zihnimde yoluna ölüp de seni baş ucumda ağlar görmekten büyük dünyada bir devlet bulamam.”* (Zavallı Çocuk, 2009: 16)

Şefika, muhabbetten yanıp tutuşmakta bu tarifsiz duyguları kendine bile itiraf edememektedir. Muhabbetin ne olduğuna dair Ata'nın bilgi vermesi gerektiğini düşünen Şefika, bu konuda bilgi ister. Uzmanlık alanı farklı olan Ata *“Biz vücuda gelen illeti bilmeye çalışırız. Ruhun bulunduğu lezzeti nerden anlayalım?”* diyerek cevap verir. (Zavallı Çocuk, 2009: 18) Çoğu insanın yakalanmak için can attığı bu hastalık Ata'nın okuduğu bir yazı ile dile getirilir. Ata bu sözleri ile Şefika'ya aşk hakkında bilgi vermektedir.

Ata- (okuyarak): *“Ömrün sıkıntısı sadece muhabbet sayesinde çekilir. Hayatın lezzeti varsa sadece muhabbettir. Muhabbet, ne büyük lezzettir ki insan cefasında da başka bir lezzet bulur. Muhabbetle yaşayanlar nasıl yaşasa memnun yaşar. Muhabbet için ölenler nasıl ölse memnun ölür.”* (Z.Ç., 2009: 21)

Gençler, birbirleriyle evlenme hayali kurarlar. Fakat ailesi Şefika'nın sevgisine rıza göstermez. Kızın zengin bir kısmeti vardır. Kız onunla evlendirilmek istenir. Kızının mutluluğundan çok bencilliği yüzünden Şefika'ya acı çektiren annesi Tahire Hanım, Şefika'nın Ata'ya karşı duyduğu aşka engel olmaktadır. Tahire Hanım, Ata ile Şefika arasında bir bağın olduğunu sezdiği zaman kızını Ata'dan uzak tutmak ister.

Şefika'nın Ata Bey'e karşı hisleri Şefika'nın annesi Tahire Hanım'ın zorlamaları ile yerini kabulleniş ve vazgeçişe bırakmak zorunda kalır. Şefika, bir türlü kendi isteği doğrultusunda davranamaz ama Şefika'nın aşkına olan sadakati gerçektir. Şefika, Ata için: *“Gözünden bir damla yaş çıktığını görürsem o dakikada ölürüm.”* (Zavallı Çocuk, 2009: 64) diyerek ona bağlılığını dile getirir.

Şefika'nın bu evliliği kabul etmesindeki en önemli etken Şefika Hanım'ın babasının borç altında kalmasıdır. Bu sebepten annesi Tahire Hanım'ın kendisine uygun görmüş olduğu eşi kabul etmiştir. Sırf evlenmiş olmak için evlenmek zorunda kalan genç kızın ulvi hislerini kaybetmesine yol açan bu durum, onun üzüntüden verem olmasına sebep olur.

Namık Kemal aile içindeki aşk değerine hem kadın hem de erkek kahramanların gözünden yaklaşmıştır. İki genç, saadet için mücadele ederek mutluluğu birbirinde bulmaktadır. Mutluluklarına da engel olacak şeylere beraber karşı koymak istemişlerdir. Fakat Şefika'nın annesi Tahire Hanım'ın kızını yaşça büyük birine vermek istemesi ile mutlulukları bozulmuş, aşklarına gölge düşmüştür. Şefika'nın annesi Tahire Hanım'ın kızını paşayla evlendirmeye çalışması ciddi bir toplumsal eleştiridir. Ailenin çocuğunun fikrine saygı duymamasına karşı bir eleştiri vardır. Ata'nın masum aşkı hiç hesap edilmemiştir. Şefika'nın da bu düşünce karşısında tüm hayalleri ve beklentisi sönmüştür. Onun hayallerini sona erdiren

de çocuğunun geleceğini sağlam bir temele oturtmak zorunda hisseden Tahire Hanım'dır. O, aşk ile değil sadece para ile mutlu ve güçlü olunabileceğine inanmıştır. Tahire Hanım'ın her şeyi parayla elde edebileceği düşüncesi ise sonuçlarına kendi katlanacağı zararlara dönüşmüştür. Şefika ile Ata'nın evlenmesini istemeyen Tahire Hanım, sebebini de şu sözlerle dile getirmektedir.

Tahire Hanım- *“Nasıl geçinecekler? Ata, mektepten yüzbaşı çıkacak, değil mi? Yüzbaşı maaşından ne olur? Kızımı halayıklığa mı vereceksin?”* (Z.Ç., 2009: 33)

Nitekim genç kızların tanımadığı, sevmediği bir insanla evlenmesinin oluşturduğu zarar kayda değerdir. Namık Kemal, burada zorla evlendirmenin yol açtığı olumsuzluklara dikkat çekmiştir. Tanzimat döneminde bu şekilde oluşturulan evlilik anlayışına karşı verilen bu tepki birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. Namık Kemal'de bu konuya değinerek, görücü usulü evliliğin sakıncalarını aşk değeri üzerinden oyun kahramanları aracılığı ile göstermiştir.

Namık Kemal, Tahire Hanım'ın ağızından düşüncelerinin tam tersini söyletir. Ona göre Şefika'nın evleneceği kişiyi kendinin seçmesi, evliliğinin seçimi olması söz konusu bile olamaz. *“O yaşta çocuk sevdayı ne bilecek? On dört yaşında masumları da bırakalım istedikleri gibi olsun istediği adama mı varsınlar? Sonra dünyada annenin babanın ne lüzumu kalır?”* ifadeleri Tahire Hanım'ın çocuğunun fikrini hiçe saydığını göstermektedir. (Z.Ç., 2009: 32)

Şefika Hanım'ın babası Halil Bey, bu zorlamanın içinde yer almaz. Hatta kızının kendinden yaşça büyük olan paşa ile evliliğine karşı çıkmaktadır. Ata'ya karşı kızının hislerini anlayan baba, Şefika'nın Ata ile birlikte olmasını istemektedir. Babanın geleneksel değerleri savunduğu bir ailede kızın duygu durumunu açıklaması alışlagelmiş bir durum değildir. Şefika, Ata'ya karşı duyduğu hislerini açıklayamamıştır. Bu yüzden Şefika, babasının Ata'yı sevip sevmediğini sorması üzerine böyle bir şey yok diyerek aşkını inkâr etmiştir. Duyularını zamanında ve yerinde iletmediği için aşkına ulaşamamıştır. Bu da onun başkasıyla zoraki evliliğe sürüklenmesine yol açmıştır. Bu yüzden oyun kahramanı Ata ile evlendirilememiş ve mutsuz olmuştur.

Ata, Şefika'yı ölesiye sevmektedir ki Şefika'nın hastalığı bile ona güzel görünmektedir. *“Yüzünü gören vereme âşık olacak.”* (Z.Ç., 2009: 69) ifadesi Ata'nın koşulsuzca Şefika'ya bağlandığını ve her kötü durumun onunla iyi olduğunu gösterir. Ata Şefika'nın başka birisiyle evleneceğini duyduğu an hayallerinin yıkılışını şöyle itiraf etmektedir:

Ata- “Ah zehir değil, ateş yaktı içimi yaktı. Aman yarabbi! Cehennemini ahiretten kaldırdın da gönlüme mi attın?” (Z.Ç., 2009: 73)

Fakat Ata, bütün bu olan bitene rağmen Şefika'nın sadece kendisini sevdiğine inanmaktadır. Şefika'nın nikahlanacağını duyunca şişede taşıdığı zehri içerek canına kıymak ister. Sonu mutlu bitmeyen trajedide idealist bir genç kara toprağa verilir. Kara yazgı, genç yaşta aşkları birbirinden koparır. Bu aşk, Şefika'nın annesi Tahire Hanım'ın narsist tutumu yüzünden sonradan hiç istemedikleri biçimde sonuçlanır. Şefika vereme yakalanarak büyük bir umutsuzluk içinde intihar eder. Bu son, Tahire Hanım'ın büyük pişmanlığı olmuştur.

Hayaline kavuşamayan Şefika, Ata'nın yanı başında ölmekten memnundur. Atanın üzülmelerini ve kendini suçlu görmelerini istemez. Şefika, on dört yaşında bir çocuktan beklenmeyecek derecede yüce gönüllüdür. İntihar eden Ata'nın ardından babasından lokma değil düğün şerbeti dağıtmasını ister. Şefika'nın zehir olarak intihar etmesi aslında ailesinden bir tür intikam alma sayılmaktadır.

Namık Kemal, geleneği ve aile baskısını aşk kavramı üzerinden eleştirir. Bu kahramanlar, aşk duygusuyla destansı bir ölümle hayatlarına veda eder. Namık Kemal, bu piyesinde görücü usulü evlilik konusuna yoğunlaşması ile merkeze basit bir meseleyi almış olsa da evliliklerin nasıl yapılması gerektiği ile ilgili güçlü mesajlar vermektedir.

Akif Bey: Bu eserde vatana karşı duyulan aşk, sevgiliye karşı duyulan aşkı arka planda bırakır. Akif Bey adlı piyes, Namık Kemal'in vatan aşkını daha çok ön plana tuttuğu piyeslerinden bir tanesidir. Namık Kemal, Akif Bey adlı oyun kahramanının gönlüne eşit ölçüde iki aşk koymuştur. Bunlardan birisi vatan bir diğeri de karısıdır. (Enginün, 1998: 85) Akif Bey, karısına olan düşkünlüğünü bir türlü yenememektedir. Bu arada kalmışlık, eserin dramatik gerilimini oluşturur.

Akif Bey, bahriye zabitidir. Bu yüzden devamlı denizde ve savaşlardadır. Akif Bey'in vatani kurtarmak yolunda “Sevgilimden ayrılmalıyım ki adam olduğumu anlayabileyim.” sözünden anladığımız kadarıyla savaş, onun aşkı ile birlikte yaşamasına engel olmuştur. (Akif Bey, 2009: 18)

Akif Bey, eşinden doğmamış çocuğunu vatan için ölüme karşı hazırlamasını istemektedir. Vatan candır, vatan yurttur, vatan olmazsa ne huzur olur ne de başka hiçbir şeyin önemi olur. Akif Bey için vatan tek gerçektir. Vatanın özgürlüğü olmadığı takdirde sevgiliye kavuşmak da mümkün değildir. Bu yüzden vatanına ölesiye bağlı olan baş kahraman Akif

Bey, sevgilisine karşı duyduğu aşkı ötelemiştir. Namık Kemal'in tüm piyeslerinde olduğu gibi Akif Bey piyesinde de vatan sevgisi gerçek bir aşktır. Vatanına bağlı olan Akif Bey, sevgiliye karşı duyduğu aşk ile vatani arasında kalmıştır. Fakat vatan aşkı diğer duygularının önüne geçer. Akif Bey, Dilrüba'ya vatan aşkını şu sözlerle aktarır:

Akif Bey- *“Ben savaşa, devletin hizmetine gidiyorum. Beni seviyor musun? Benim aşkım mı? Layık olmak için arkamdan ağlamayacaksın. Aksine iftihar edeceksin. Beyim milletine hizmet eder, düşmanlara karşı durur diye sevineceksin.”* (Akif Bey, 2009: 25)

Aşk iyidir fakat aşkın fazlası zarardır. Dilrüba'yı ölçsüzce seven Akif Bey, adeta aşkından kör olmuş bir oyun kahramanıdır. Silahların ve bombaların öldüremediği Akif Bey'i Dilrüba'nın sahip çıkmayışı öldürür. Karısına sıırıslıklam âşık olan Akif Bey kör olurcasına sevdiği Dilrüba'nın darbesinden kaçamaz. Bu piyeste aşk değeri ayaklar altındadır. Namık Kemal, Dilrüba adlı oyun kahramanı ile bir ilişkide sadece aşkın tek başına önemi olmadığını, seven ve sevilenin birbirine karşı dürüst olması gerektiğini göz önüne serer. Aşıklar, zorluklara karşı göğüs gererek birbirlerini tamamlar. Fakat bu piyes tek taraflı aşkın yürümediğini ve uzun ömürlü olamayacağını dile getirmektedir.

Akif Bey, tekrar memleketine geldiğinde evinde bir davet vardır. Ne olduğunu anlayamaz. Akif Bey'in davet sonundaki duygusal değişimi şu şekilde aktarılır.

Akif Bey- *“O kadar iç kötülüğüyle yüz güzelliği nasıl bir arada toplanır? Dilrüba'nın yüzünde benim namus perdesi, sevgi nişanesi sandığım hafif pembelik, nazlı nazlı tebessüm ne zehirli ne yalancı duvakmış.”* (Akif Bey, 2009: 67)

Dilrüba temiz ve saf bir kadın değildir. O, ahlaksız bir kadındır. Şartlar ve zaman onu kötü yapmıştır. Çevresindekiler de onu iffetsiz olarak görmektedirler. Dilrüba'nın sadakatsiz bir kadın olduğunu söyleyen Şahin Bey, zamanında onun sevgilisi olmuştur. Bunu açıkça Akif Bey'e söyleyemeyen Şahin Bey Akif Bey'e kimin söz anlatabileceğini söyleyerek Dilrüba'nın dürüst olmadığını anlatmaya çalışır.

Şahin Bey- *“Kötü kadın, yiğidi nereden tuzağına düşürdü? Zavallı adam! Hâlâ dul buldum da aldım sanır. Değil Frenk diyarında, cehennemde bile zor bulunur böyle melek yapılı şeytan. Köpek! sadık da duruyor. Aşkı sevgiyi bile taklit edebiliyor.”* (Akif Bey, 2009: 14)

Dilrüba, görüştüğü erkeklere bağlanmaz. O bir sürü erkeğe metreslik etmiş, rahat hareket eden aşüfte bir kadındır. Akif Bey'e hainlik eden bu kadın, yalancı şahitler tutarak

sadakatsizlik etmiştir. Sadakat, aşka vesile olan değer; muhabbet kaynağı ve yürekten bağlılıktır. Karşıtı ihanet, güven duymama ve vefayı diğer kişiye karşı yitirmedir. Sadakat aşkın varlığına yardımcıdır. Aşkını ve ilgisini yitiren Dilruba'nın Akif Bey'i ölmüş diye göstererek tekrar evlenme arzusu onun Akif Bey'e karşı vefasızlığını gösterir. Dilruba Hanım ile Akif Bey arasındaki aşk bir çıkmazın içinde dönüp durur.

Esad Bey'in araya girmesiyle üçlüye dönüşen aşk, Akif Bey'in intikam duygusuyla drama dönüşür. Esad Bey, çok mutludur. Genç kalbinin heyecanlı atışı ile yüreği pırpır eder. Aşk saadetinden Dilruba'ya sevinç delisi olduğunu söyler her durumda kadının kucağında ve sevincinden öleceğinden bahseder. Esad Bey'e aşkını ve sadakatini ilan eden Dilruba, Akif Bey'i hiç sevmediğini söylemektedir. “*Ben ömrümde sizden başka kimseyi sevmedim.*” (Akif Bey, 2009: 105) diyerek Esad Bey'in gönlünü alırken Akif Bey'e de ihanet eder. Akif, bu hainlikten sonra Dilruba'ya karşı sadakatini artık yitirir. Akif Bey, Dilruba'nın yaptığı ihaneti kaldıramaz. Onun başkasıyla ilişkisine göz yumamaz. O yüzden Akif Bey, intikam ateşiyle doludur.

Akif Bey'in can çekişen bir ruhu vardır. Ruhü ölü fakat vücudu ayaktadır. Akif Bey, ölüm azabının bu sadakatsizlik ile eşdeğer olduğunu söylemektedir. Akif'in ruhunun çektiği azap, Dilruba'nın canına kastını istemektedir. Fakat Akif Bey, bu sadakatsizliğe rağmen Dilruba'ya kıyamamaktadır. Akif'in Dilruba'ya karşı duyduğu merhamet, onun intikam duygusundan vazgeçmesini sağlar.

Akif Bey'in karısının ihanetini duyan meyhaneci bile bu ihanete sağduyu ile bakamaz. “*Vefa umduğunun cezasıdır.*” (A.B., 2009: 83) diyerek vefa gösteren kişinin bile bu dünyada sadakatsizliğe uğrayabileceğini ifade eder. Daha sonra duygularına hâkim olamayan Akif Bey, kadını öldürmeyi aklından geçirir. Mevcut durum şu sözlerle aydınlık kazanır.

Akif Bey- “*Yemin ederim ki sen bu gece Azrail'in pençesinden kurtulamazsın.*” (A.B., 2009: 96)

Akif Bey adlı piyeste aşk, savaşın vurduğu toprağın kokusu ve ihanetlerin yürek sızısı altında ezilmiş bir ruhun nefes almış halidir. Başarılı bir gemi reisi olan Akif Bey, uykusuz geceleri ile geçmiş hayatını sorgulayarak yalnızlığının farkındadır. Dilruba'nın yaptıkları ve yalnızlığı onun üzüntülerini gark etmiştir. Akif Bey, aklından geçenler duyulmuş gibi tedirgin olur. Piyes boyunca Akif Bey'i takip eden bu duygu, onun sağlam bir iradeye sahip olmadığını da gösterir. Dilruba'yı çok istemiştir. Onun yaptığı sadakatsizliğe rağmen daha da

onu sevmekte, ondan vazgeçememektedir. Akif Bey, “*Hala seviyorum*” gibi sevgi sözcükleriyle bunu belirtmektedir. (A.B., 2009: 95)

Dilruba’ya Akif Bey’in trajik yanını gösteren yalnızlığı onun huzursuzluğunun sebebidir. Ruhum vücudumu idare edemiyor diyen Akif Bey’in akşam olunca yalnızlık kokan bir odaya değil de sıcak bir yuvaya dönme isteği duyan Akif Bey, Dilruba’nın onun kollarında ölmesini istemektedir.

Namık Kemal, aşk değerini canlı tutmak için olumsuz davranışlar sergileyen insanlarda bile sevilen bir taraf bulmaya çalışmıştır. Akif Bey, içinde bulunduğu durumun kötülüğüne rağmen hala Dilruba’ya aşıktır, onu sevmekte ve unutamamaktadır. Kendisini temiz duygularla seven Akif Bey’e Dilruba’nın ihanetinin esef verici bir şekilde cereyan ettiğini görürüz.

Neticede itibariyle çözülmeye yüz tutan aile yapısı bu kadın gibi bireylerin manevi değerlerini yitirmesi ve bunun sonucu olarak bozulmaya yüz tutmuş bir toplumu yansıtmaktadır. Bu tip kadınların büyük bir kısmı evli olmasına rağmen başkaları ile düşüp kalkabilmektedir. Bunu bazen maddi bir kazanç için bazense kendi zevkleri için yapmaktadırlar. Bu kadınların bulunduğu yerde huzur yoktur. İnsanlar mutsuzdur, aileler parçalanma eşiğine gelebilir.

İki ruh arasında uyuşmayı sağlayamayan Akif Bey, bütün yıkık umutları ile meyhanelere bulaşır. Geçmiş ve yaşamı onun için acılardan ibarettir. Akif Bey’in tutkusal yaratılışı, duygu dalgalanmaları onun mantığıyla ilerlemesini engeller. Akif Bey adlı eserde insanların zaafı ve ahlaki değerlerini yitirmesi iyi bir şekilde işlenmektedir. Yazar, Akif Bey’in hayat karşısında tecrübesizliğinden kaynaklanan hatıralarını okura ibret olarak vermek istemiştir.

Akif Bey’in babası Süleyman Kaptan onu bir ebeveynin yapması gereken en iyi şey olan gerçek hayat karşısında hazırlayacak bir şey yapmamıştır. Babası Akif’in aşk uğruna değişimini şu cümlelerle özetlemektedir.

Süleyman Kaptan- “*Vah Akif’im! bu kadar alçak bir fahişe için hem sen katil oldun hem beni bu yaştan sonra katil ettin. Gaza yolunda devlet hizmetinde sarf ettiğimiz emekler heba oldu. İki dünyamız birden harap oldu.*” (A.B., 2009: 112)

Dilruba, Akif Bey’in aşkına layık olamamıştır. Aşkı delilik gibi görür. Onun için aşkın değeri yoktur. Akif Bey Dilruba’yı gerçekten severken o, Akif Bey’e karşı aynı duyguları

hissedemez ve iffet dairesinden çıkar. Diltrüba, her ne kadar kendi isteğiyle kötü yola düşmemiş olsa da yazarın onun hakkında olumsuz düşündüğünü görürüz. Namık Kemal, Diltrüba'yı aşüfte bir kadına benzetir.

Toplumunu oluşturan insanların yozlaşması bozuk bir aile ilişkisinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bozuk bir ilişki de ihanete sebep olur. Diltrüba'nın Akif Bey'i sevmemesi onu ihanet duygusuna ve sadakatsizliğe yönlendirmiştir. Akif Bey'i, Diltrüba'nın acımasızlığı ve ihaneti öldürmüştür. Çünkü aşk onun için önemli değildir.

Akif Bey adlı eserde toplum için önemli olan aile birliğinin nasıl çürüyerek yok olduğu göz önüne serilir. Böylece Namık Kemal aile ilişkisindeki yozlaşmayla kaybedilen manevi değerlere dikkat çekmiştir. Kendisinin öldüğünü göstererek Esad Bey ile düğün yapmasının Akif Bey'e verdiği sözleri tutmamasının bir açıklaması da Diltrüba'nın aşka inanmayışıdır. Her ne kadar ağzından sevgi sözcükleri dökülse de o aşkın varlığına bile saygı duymamaktadır. Evlilik ve eş gibi değerler onun için bir anlam ifade etmez. Bu diyalogdan Diltrüba'nın aşk değerine verdiği önem karşımıza çıkmaktadır.

Diltrüba- *“Evde kaç erkek gördün?”*

Kamer- *Çok...*

Diltrüba- *Ben acaba hangisini sevmiştim*

Kamer- *Hiç”* (A.B., 2009:27)

Aşk insanın elinde değildir. Aşk, insana umulmadık şeyler yaptırabilir. Kişi, aşkın esiri olabilir. Akif Bey ve Esad Bey'in aşka bakışı Diltrüba gibi değildir. Onların aşka verdiği önem çok büyüktür. Sevdikleri kadın için yapamayacakları hiçbir şey yoktur.

Aşk, Akif'e Esad'ı, Esad'a da Akif'i öldürmüştür. İki genç adamın sevdiği kadın uğruna gözü dönmüş, onları intikam ateşi sarmıştır. Fakat, Diltrüba onların ölümüne sebep olmuştur. Bu şahıslar aşk için birbirlerini öldürmüşlerdir.

Piyeste kahramanın sevgilisini hayal ettiği ve duygusal itiraf yaptığı anda fiziksel güzelliğin övülmesine karşılık cinsellik akla gelmemektedir. Namık Kemal'in Akif Bey adlı tiyatrosunda düşkün kadınlardan bahsedilirken cinselliğin düşünülmesi dahi kahramanlar açısından hoş karşılanmamaktadır.

Gülñihal: Namık Kemal bu tiyatrosunda aşkın gücünü ön plana çıkarır. Aşk, en şiddetli muhabbet ve yürek çarpıntısıdır. Aşk, farklı şekillerde tezahür etsede asıl olan aşkın

kendisidir. Gülnihal'de aşk değeri idealize edilerek hayallerde yaşatılan aşk olarak karşımıza çıkmaktadır. Gülnihal, iki gencin hayata bakışı arasındaki farklılıkları aşk değeri üzerinden ortaya koyduğu bir piyes olmakla beraber döneminin sosyal, kültürel ve siyasi dinamiklerini de zengin bir şekilde yansıtır.

İki karşı cinsin karşılıklı olarak birbirlerine duyduğu sevgi yoğunluğundan ortaya çıkan bu duygularını sevdiği insana açamayan gençlerin yaşadığı sıkıntılar bu oyunda ele alınır. Tiyatrodaki aşk değeri, İsmet Hanım ile Muhtar Bey'in aşkı etrafında şekillenmektedir. İsmet Hanım'ın Muhtar Bey'e karşı duyduğu aşk tertemizdir. Fakat aşık sevgilisine açılmaz. Duygularını zamanında ve yerinde iletmediği için aşkına daha geç ulaşan İsmet Hanımdır. Bunun için acı çekmiş olsa da daha ilk gördüğü andan itibaren Muhtar Bey'e büyük bir aşkla bağlanan İsmet Hanım'ın bu ilişkisi güzellik ve saygı değerleri üzerine kuruludur.

İsmet Hanım, Muhtar Bey'i kendisine çok yakın hissetmektedir. Bu yakınlık ve güven duygusu onları birbirlerine daha da bağlamıştır. İsmet Hanım'da annesizliğin bıraktığı boşluğun doldurulması aşkla mümkün olmaz. Bu nedenle İsmet Hanım, aşk ve muhabbet arayışının tamamını Muhtar Bey'de bulur.

Hayattan beklentisi ve hayalleri birbirinden farklı olan bu gençlerin duyguları aslında karşılıksız değildir. Onlar kendi benliklerini birbirlerinde tamamlarlar. İki gencin birbirlerine olan aşklarının işlendiği bu oyunda Kaplan Paşa'nın baskısı bu aşkın önünde büyük engel oluşturmaktadır.

Gülnihal, her ne olursa olsun sadakatten ayrılmamayı, sonuna kadar güvenmeyi canı pahasına sevmeyi öğretir. Bu piyes, sanki hüznü yüklü bir bulut gibidir. Gülnihal yitirdiği kocasına olan aşkını şu cümlelerle aktarır:

Gülnihal- *“Yüzüne baktıkça kendimden geçerdim. Dünya gözümün önünden çekilirdi, varlığım mahvolurdu.”* (Gülnihal, 2009: 26)

Her aşk kendi masalını ortaya koyar. İsmet Hanım'ı perilere, Muhtar Bey'i ise Kaf dağının ardına atmıştır. İsmet Hanım, Muhtar Bey'e zalimlik yapmasınlar diye aşkından vazgeçmek zorunda kalır. Ama Muhtar Bey'i de bir dakika sevmekten asla vazgeçmez.

Gülnihal'de aşk, kötü olaylar etrafında şekillenerek Kaplan Paşa'nın adaletsiz davranışlarına bağlı olarak ele alınır. Kaplan Paşa, zalimdir. İsmet Hanım'ın Muhtar Bey'i sevdiğini bilmesine rağmen onunla evlenmek istemektedir. İsmet Hanım'ın bu evliliğe gönüllü yoktur. Fakat Muhtar Bey için fedakârlık yapması gerekir. Muhtar Bey ve İsmet Hanım'ın

aşklarının karşılıklı olmasıyla oluşan mutluluk, Kaplan Paşa'nın zalimliği ve adaletsizliğin yarattığı acımasızlık aşk değerini etkilemiştir.

Aşkın yarattığı acılar türlü türüdür. Aşk, ateşten gömlek giymektir. Bedeli zindan bile olsa asla karşısındaki kişiden vazgeçmemektir. İsmet Hanım ve Muhtar Bey'in aşkı, çatışmaların ortasında zorlu bir sınavdan geçmektedir. Fakat onların aşkı, bu gerginliklerin arasında kalmasına rağmen bitmemekte aksine daha çok alevlenmektedir.

İsmet Hanım'ın Kaplan Paşa ile nişanlanmasını kabul edemeyen Muhtar Bey'in onuru kırılan aşk dolu söylemi şu şekildedir:

Muhtar Bey- *“Şimdi kendi kendimi yiyeceğim. Hem başkasına nişanlanmış, karşımda duruyor. Hem bana canını kurtar diyor.”* (Gülnihal, 2009:93)

Aşkın zorluğu karşısında zamanla geçer iyileşirsin derler fakat nasıl bir şeyse bu acı ve bu yara hep oradadır ve sızlamaya devam eder. Hiç iyileşmez. Fakat kişi yarasının kabuğuyla dururken o yaranın duruşuna alışır. Zorlukların üstesinden gelmeyi de başarır. İnsanın sevdiklerini kaybetmesi acı olsa da kaçınılmaz bir gerçekliktir. Piyeste Gülnihal'in eşini kaybetmesi ve İsmet Hanım'ın Muhtar Bey'in öldüğünü sanarak yıllarca acı çekmesi kabullenmemiz gereken bir gerçektir.

Kahramanlar, kendisini çaresiz hissetmektedir. İsmet Hanım'ın hizmetkarı olan Gülnihal, Muhtar Bey'e vicdan muhasebesi yaptırarak insanın kendi değerleriyle çelişen bir durumda nasıl hareket etmesi gerektiğini gösterir. Muhtar Bey, gitmek zorunda kalmıştır. O, sevdiğinden ayrılır ve daha sonra adaleti sağlamak için ölmüş gibi gösterilir. Muhtar Bey'in yaşadığı trajedi onun İsmet Hanım'la ilgili duygu dünyasındaki çatışmaları da beraberinde getirir.

Muhtar- (Büyük öfkeyle kendi kendine) *“Talihim mezarıcı kıyafetine girmiş aklımı almak istiyor, Mezar iniltisi gibi sesler çıkarıyor.”* (Gülnihal, 2009: 118)

İsmet Hanım, Muhtar Bey'in ölümünü kabullenemez. Sevdiğini yani aşkını kaybetmiştir. İsmet Hanım'ın Muhtar Bey'in ölümünden sonra hayatı zindan olmuştur. Bundan sonra hiçbir şey onun için aynı olmaz. Hiçbir şey yapamaz sadece onu düşünür ne yeredir ne de göktedir. Muhtar Bey'in İsmet Hanım'dan ayrılması, onun için hayatın bütün güzelliklerini birden kaybetmek demektir. Bu yüzden hayata karşı bağıni da zamanla yitirmeye başlar. Çünkü İsmet Hanım'ın Muhtar Bey'e karşı duyduğu aşk onun yaşama sebebidir

O, artık neredeyse hayatını Muhtar Bey'in mezarlığında geçirir. Gözleri daima yaşlıdır. Kişi sevdiğinin arkasında kalırsa nasıl yaşayabilir ki? O, Ölüm ile yaşam arasında bir çukurdadır. Perme perişandır. Gönlündeki sıkıntıların her biri sanki bir ateş parçasıdır.

“Aşık sadıktır ve sevgilisini bekler. Her gün her saat düşünür; geceleri de düşlerinde hep onunla uğraşır. Sevgilisinin gelmesinden ümidi olmasa da yine bekler. Bu bekleyiş bile onun mutluluk sebebidir. Ondan ayrı olduğu her dakikanın kendisine çok uzun geldiğini ifade eder. Bu uzun bekleyiş sırasında aşkı daha da yoğunlaşır.” (Özcan, 2008: 380)

İsmet Hanım'ın sevgiliye ihtiyaç hali sevgilisi ölmüş olsa dahi devam etmektedir. İzini kaybettiği duygulara tekrar kavuşmak ister. Sabah uykusundan uyandığında onun yüzünü görmek arzusu ile heyecanla kalbi dolarak kalkar. Onun hayalini görür; dolaştığı her yerde onu düşünür. İsmet Hanım için ondan ayrı kalmak ölümden beterdir: İsmet Hanım, yaşadığı aşk halini şöyle ifade eder:

İsmet Hanım- *“Sen dünyadan gittin gideli hayalin gibi bu mezarın etrafında dolaşırım. Ben de dünyada ölü gibi yaşıyorum.”* (Gülnehal,2009:123)

İsmet Hanım- *“İnsan sevdiğinin arkasında kalır da nasıl Yaşar?”* (Gülnehal,2009:144)

Aşk değerinin yönlendirici gücünü ele alan Namık Kemal, bu piyesinde sevdiğini fedakârlık yaparak korumaya çalışan, zorluklarla dolu bir hayatı göze alan kişilerle anlatmaktadır. İsmet Hanım ve Muhtar Bey dışında Gülnehal'de bu kişilerdendir. O, zamanında birini sevmiş, onunla evlenmiş fakat ondan kötü bir şekilde ayrılmıştır. Gülnehal bu yaşadıklarından sonra bin kere ölmüş, o aşkını zalimin zulmüne terk etmek zorunda kalmıştır. O, bir türlü eşini gönlünden çıkaramamıştır. O, ölürlen bile beyi için sevgi sözcükleri fısıldamıştır. Böyle bir kavuşma şu benzetmelerle anlatılmıştır.

Gülnehal- *“İnsan hayatta bir kez sever insan dünyada sevdiği kadar yaşar. Beni mi çağırдың geliyorum. Yaralıyım, onun için koşamıyorum yara kalbim de... Ne kadar da genç duruyorsun! Ben yaşlandım, sakın aşkımı üstümden alma. Senin derdinden ihtiyarladım. Ah geldim! İşte sana geldim Beyim!”* (Gülnehal, 2009: 159)

Celeddin Harzemşah: Aşk, Celeddin Harzemşah için yaşamla ölüm arasındaki dengeyi sağlam bir biçimde korunmasına yardımcı olur. Namık Kemal'in Celeddin Harzemşah adlı piyesinde aşk ana değere yardımcı bir unsurdur. Manevi değerlerin insan hayatındaki bütünleştirici gücü, aşk değerinden hareketle ortaya konulur.

Şefkat duygusu, iki kalbin bir olması ve bunların getireceği huzur ortamıyla sunulmak istenmiştir. Gerek Neyyire gerekse Mihri Cihan Hatun, Celaleddin Harzemşah'a derin bir muhabbetle bağlı kalmışlardır. Bu da onların evliliklerini sağlamlaştırmıştır. Celaleddin ile Neyyire Hanım arasındaki aşk hüznü bir sonun başlangıcıdır. Ölüm, onların arasındaki birlikteliğe son verir. Neyyire'nin yazgısı ise, aşkın hüznü sonu olmuştur. Acı bir felakete karşı karşıya kalan Celaleddin Harzemşah, bu felaketi unutmak için Mihri Cihanla evlenmiş fakat başarılı olamamıştır. Neyyire Hanım vatan toprağını savunan Celal'e yük olmamak için gözünü kırpmadan suya atlarken Mihri Cihan şehit düşen kocasının ardından yaşayamaz.

Sevdiği insana fazla bir şekilde bağlanma duygusu, acıyı ortaya çıkaran en büyük unsurdur. Bu nedenle aşkını kaybeden kişinin hayatında var olan tüm dengeler alt üst olmaktadır. Kendisine yaşadıklarını hatırlatacak olan her şeyden kaçan baş kahraman kısır döngü içerisine girer. İçerisinde bulunduğu durum üzerinde düşünmeye başlar. Yazar, baş kahraman Celaleddin Harzemşah'ın iç dünyasında yaşadığı çatışmaları dışa yansıtır. Onu kayıpları üzerinde düşünmeye zorlar. Bunu yaparken tecrübelerinden ders çıkartarak duygularını aşk değeri üzerinde yoğunlaştırır.

Celaleddin Hanım'ı Neyyire'ye duyduğu aşkla ilişkili olarak *“Dünyada senden sıkılmak senden ayrılmayı istemek benim için mümkün müdür? şu sözleri ifade eder. Celaleddin- “Dünyada senden sıkılmak senden ayrılmayı istemek benim için mümkün müdür?”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 56)

Kelimelerle anlatılamayan karşılıksız sevginin adı aşktır. Kişinin kalbinde diğer bir kişiyi görebileceği bir sığınaktır adeta. Neyyire Hanım da Celaleddin Harzemşah'a büyük aşkla bağlıdır. O kadar sevmektedir ki Allah'a yakarışından Celaleddin Harzemşah'a verdiği kıymeti görebiliriz. Neyyire Hanım, Celaleddin'den asla ayrılmak istememektedir. Celaleddin Harzemşah'a sadakatle bağlı olan Neyyire Hanım onu yere göğe sığdıramamaktadır.

Neyyire- *“Öve öve bir kul yaratmışsın ki yüzünü Mecusiler görse güneşi bırakıp buna taparlar.”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 56)

Kişilerin karşılıklı duygularının en yoğun biçimi şeklinde karşımıza çıkan aşk değeri yaşama sevinci vererek kişinin geleceğe daha da umutla bakmasını sağlar. Çünkü aşkla var olan her şey dönüşüm yaşar ve güzelleşir. Piyeste Celaleddin'in saadet makamına şahitlik ederiz. Onun sınırsız bir yuvası vardır. Celaleddin'in evliliği kendisi gibi soylu ve minnet duyguları ile doludur. Celaleddin bu sebeple yaşama daha güven dolu ve mutlu bir şekilde sarılır. Zorluklar karşısında yılmadan mücadele eder. Ta ki ailesini Sind Nehrinde kaybedene

kadar. Celaleddin'in gelecekte pek umudu kalmamıştır. *“Seni ilk görüşümde ne kadar sevdim ise her yüzüne baktıkça bir o kadar daha seviyorum”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 52) diyen Celaleddin'in cemalini karanlık bir renk kaplamıştır.

O, Hanımı Neyyire ve oğlu Kutbettin'i Sind Nehri'nde bıraktığı için suçluluk duymaktadır. Celal, çok sevdiği aşkını geride bırakmıştır. Aşk etrafında şekillenen merhamet duygusunu kaybetmeyen başkahraman, yıllar geçmesine karşın son derece canlı bir şekilde onları kalbinde yaşatmak ister. Eşi ve çocuğu Celaleddin'in gözünün önünden gitmediği gibi gönlünden de hiçbir zaman gitmez.

Aşk, diğer değerlerin anahtarıdır. Kapıyı aşk açar, diğer değerler de yerine oturur. Sevgi, fedakârlık gibi değerleri de doğuran aşktır. Aşk bir kişinin diğer bir kişiyi kendi benliğinde kaybettiği anda başlar. İki büyük hanedanın gücünden faydalanmak gayesi ile Mihri Cihanın yönetimindeki kale onunla beraber Celaleddin Harzemşah'a sunulmuştur. Elçisine Celaleddin Harzemşah'ın büyük bir kahraman olduğunu ve ona daha ilk görüşte âşık olduğunu söyler. Tebriz kalesi melikesi Mihri Cihan, padişahını mutlu etmek ve onunla evlenmek ister. Celaleddin onunla evlenir. Fakat Celaleddin, Mihri Cihan'ın yüzüne her baktığında eski karısı Neyyire Hanım'ı görmektedir. Mihri Cihan'ı ona benzetmektedir. Bu yüzden Mihri Cihan her seferinde yarasını açacaktır.

Ayrıyeten oyunda Osmanlı'nın geleceği için çocuk doğurmak önemlidir. Celaleddin'i Mihri Cihan'la evlenmeye ikna eden Nurettin, İslam'ı yaymak için evlenmek gerektiğini söyler celal de dininin çıkarına hizmet etmek için evlenmeye karar verir.

Celaleddin- *“Dünyada insan insana bu kadar müşabih yaratılacağına hiç imkân vermezdim. Sadece endamı değil, çehresindeki ufak bedenlerden dudaklarındaki hafif tebessümle kadar aynı ile tamamıyla ötekine benziyor.”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 152)

Bu duruma anlam veremeyen Mihri Cihan, Celaleddin'e yar olmak ister. O ömrünün son baharında bile Celaleddin için yaşam kaynağı olmak ister. Ama Celaleddin Harzemşah'ın savaşlar etrafında geçen hayatı ve yaşadığı acılar Mihr-i Cihan Hatun'la evliliğine gölge düşürmektedir. Onun Celaleddin'e olan aşkı, şehvetten arınmış şefkatle yoğrulmuş kutsal ilişkisini gösterir.

Mihri Cihan- *“Sizden ayrı bulunup cennette eğlenmektense yanında olup dünyanın ne kadar meşakkati varsa hepsini çekmek bin kat daha hayırlıdır.”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 231)

Aşk, kendine yer arayan öznenin içine dönme biçimidir. İçindeki ateşin farkına varan insanın gizli gücünü ortaya koyabilen bir enerjidir. Bu enerjinin verdiği güçle Celaleddin'e ilgi duyan Mihri Cihan, aşkının karşılıksız olduğunu düşünmekte ve kendi kendini sorgulamaktadır. Celaleddin Harzemşah'ın kendisini sevip sevmediğini, Mihri Cihan'ın validesine sorduğu sualden anlarız.

“Mihri Cihan- *“Valideceğim! Bilmem hikmeti nedir? Celal'im beni görünce, mezar görmüş gibi oluyor. Çehresine hüznün, haline dehşet çöküyor; gözlerindeki ziyalar dudaklarındaki tebessümler bütün bütün mahvoluyor. Beni gördükçe hayat-ı aleminden çıkıyor. Dünyadan hariç bir şey görmüş gibi oluyor. Elbette gönlünün halini senden saklamaz. Sor! Beni sevmiyorsa benden bir halim için nefret ediyorsa haber ver!”* (C.H., 2022: 146)

Kara Bela: İnsanoğlunun tanıdığı en eski duygulardan birisi olan aşk değeri, yalnızlık duygusunu sağaltır. Kara Bela tiyatrosu aşk dolu olan Behrever Banu ve Mirza Hüsrev'in aşkı o kişiyi sağlam tutacak bir aşk ilişkisidir. Bu aşk ilişkisi masumiyet ve sağduyu üzerine kuruludur. Masumiyet ve sağduyu olmadan yaşanan ilişkinin ömrü uzun olamaz. Kara Bela 'da bazen şefkat duygusunun yumuşattığı bir kalple, bazen de sevgiliyi sadece izleyerek insanı doyuma ulaştıran kutsal bir aşk karşımıza çıkmaktadır. Aşk alışkanlık ve bağlılıktır. Onları birleştiren bağlılık duygusu Behrever Banu'nun Mirza Hüsrev ile ortak bir dünya kurmak istemesini sağlamlaştırmıştır.

Aşk insanı bütün sıkıntılarından uzaklaştıran, özünü yenileten ve insana yaşama sevinci veren bir duraklamadır. Aşk, iki insan arasında gerçeklikten uzak, duygusal bir birlikteliktir. Yaşanan her bir anı paylaşmaktır. Aşk sadece şehvetli tutkular değil, bazen sadece uzun soluklu bir bakışmadır. Kara Bela'da aşk genç bir kız ile genç bir delikanlının hissi olarak yakınlaşması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Karşısında Mirza Hüsrev'i gören Behrever Banu dayanılmayacak derecede kara sevdaya düşer. *“Bilmem gönlüme muhabbet ne derecelerde galebe etmiş.”* sözleri onun aşka verdiği değeri gösterir. (Kara Bela, 1989: 19)

Bu piyeste aşk zaman içinde çeşitli engellerle karşılaşmakta ve bu aşkın sonu ölümle neticelenmektedir. Baş kahramanlar Behrever Banu ve Mirza Hüsrev birbirini sevmektedir. Behrever Banu'nun Mirza Hüsrev'e karşı olan aşkı şiddetlidir. Hüsrev olmadan yaşayamaz. Fakat Ahşid'in karanlığı aralarına girmiştir.

Namık Kemal, Kara Bela adlı piyesinde aşk değerini intikam duygusuyla da vurgulamıştır. Mirza Hüsrev'in Behrever Banu'ya zarar veren Ahşid'i hançeri ile öldürmesini buna örnek gösterebiliriz. Behrever Banu'nun hayal kırıklığı da onu intihara sürükleyen,

inanılmaz sonunu hazırlayan bir durumdur. Onun içinde bulunduğu karmaşa intiharla sonlanmakla trajik bir hal almıştır. Onun bu karmaşık duygularının büyüklüğü şu ifadelerle gün yüzüne çıkmaktadır. Behrever Banu, bu durumun ardından yaşamak istemediğini bu sözlerle açıklar. Behrever Banu, artık genç kızlık safiyetinde değildir. Ahşid'in isteklerini kabul etmediği için istemediği bir duruma maruz bırakılmıştır.

Kara Bela adlı piyeste iyiler ve kötüler kesin bir çizgiyle ayrılmıştır. Behrever Banu iyiliği temsil ederken, Ahşid ise kötülüğü temsil etmektedir. Zaafa dönüşen aşkın ihtiras haline geldiğini görürüz. Kara Bela'nın Ahşid'i kendisini hadım gibi göstererek Harem ağası olur ve Behrever Banu'yu elde etmeye çalışır. Sonunda kirli emeline zorla ulaşır.

Ahşid'in Behrever'e söylediği sözler onun kötü niyetini ortaya koymaktadır. *“Bir kara şeytanın anamızı cennetten mahrum ettiğini bilirsin; ben de o kara şeytanlardanım! Aramızda fark var ki o tek gözlü imiş benim iki gözüm var. Ya beni memnun edersin ya da Hüsrev'i paralarım. Dairenize geldiği için parçaladığımı söylerim. Senin davet ettiğini de şahit tutarım, anladın mı? Sen benimsin...Sen Ahşid'in malısın...”* (Kara Bela, 1989: 40-41)

Bu piyeste insanların manevi değerlerini yitirmesi aile bağlarının sağlam temellere oturtulmaması sonucunda ahlak çöküntüsünün meydana geldiği görülür. Yitirilen değer yargıları kişilerin hata yapmasına, insanların mutsuz olmasına sebebiyet verebilir. Bunların sonucunda da istenmeyen ölüm, intihar gibi kötü durumlarla karşılaşıldığını görürüz.

Behrever'in Mirza Hüsrev'e karşı olan aşkı tam bir çıkmazdadır. Ahşid yüzünden onun ne gecesine gece ne de gündüzü gündüzdür. Yaşadıkları gündüz hayalinden, gece de rüyalarından çıkmaz. Behrever'in Mirza Hüsrev'e karşı olan aşkı tam bir çıkmazdadır. Ahşid yüzünden onun ne gecesine gece ne de gündüzü gündüzdür. Yaşadıkları gündüz hayalinden, gece de rüyalarından çıkmaz. Ahşid, kıskançlık duygusu ve kişisel hırsı nedeniyle Behrever Banu ile Mirza Hüsrev'in aşkını engellemeye çalışır. Kıskançlık duygusu ve kişisel hırsı nedeniyle Behrever Banu ile Mirza Hüsrev'in aşkını engellemeye çalışır.

Kara bela adlı tiyatrodaki gözü başkasının namusunda olan Ahşid, sergilenen kötü duruma ibret katan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Büyük bir ahlaksızlık örneği sergileyen Ahşid'in Behrever Banu'ya tecavüz ettiğini, kısaca namus ve aile gibi değerleri önemsemediğini ve bu değerlerden yoksun olduğunu görürüz. Ahşid, Behrever Banu'nun onurunu zedeleyerek onu zor bir durumda bırakmıştır. Aile kurumunun kutsallığının farkında olunmaması, mutsuzluk ve ümitsizliği de beraberinde getirmiştir. Bu yaşadıklarından sonra Behrever Banu'nun sakin ve uysal halinden eser kalmaz.

Aşkı tanımlamak zordur çünkü aşk soyut bir kavramdır. Âşık olan oyun kahramanı sevgilisi için her türlü zorluğu göze almaktadır. Onun için aşılamayacak dağ yürünemeyecek yol yoktur. Namık Kemal tiyatrolarında aşk unsurunu sıkça kullanmış ve karşıtlıklar kurgusu içinde ana değer olarak işlemiştir.

Vatan yahut Silistre, Akif Bey, Celaleddin Harzemşah tiyatrolarında kahramanlar beşerî bir aşk ile birbirlerine bağlı iken bir yandan da yoğun bir aşk ile vazifesine bağlıdır. Beşerî aşkları onlar için birer sınanmadır. Sınanma sonunda vazife aşkı insani aşkına baskın çıkacaktır.

Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah, Kara Bela adlı tiyatrolarda baş kahramanlar birbirlerine delicesine âşık ve aşkı için fedakardırlar. Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Kara Bela'da aşk değeri rakipler ile güçlenmiştir. Rakip, aşkın karşısında bir engeldir. Çünkü rakibin olduğu yerde aşkın sonu meçhuldür. Rakip, kötülüğü ile gerçek âşıktan ayrılır. Kötü olduğu için de şeytani sayılabilir. Onun kötülüğü de bencilliğindedir. Rakip, kendi mutluluğu için başkalarının mutsuzluğunu görmezden gelmektedir. Kaplan Paşa ve Ahşid, Esad Bey ve Şefika'nın evlendirilmek istendiği paşa tiyatrolarda baş kahramana rakiptir. Seven ile sevilenin arasına girmektedir. Tiyatrolarda seven ve sevilen kişi iyi özelliklere sahiptir. Seven çok iyi; sevilen iyiliğin de ötesinde melek sıfatına sahiptir. Tiyatrolarda âşıklar birbirinin kalıbını değil kalbini sever.

Aşkın duygusal bir iletişim biçimi olması sebebiyle oyun kahramanları, bütün nitelikleri ile romantiktir. Namık Kemal'in romantik âşık kahramanları, kavuşmayı tercih etmeyen, acı çekmeyi seven ve genellikle mutsuz sonla biten aşklara sahip olanlardır. Genç âşıklar birbirini sevdiği halde birbirinden ayrılmak zorunda kalmaları ve bu yüzden büyük bir yıkım yaşamaları durumu üzerinden ele alınır.

Namık Kemal'in tiyatrolarında aşk ilişkisinin sonunda intiharlar görülür. Oyun kahramanlarının ölümü, birbirlerine karşı aşklarının bitmesi anlamına gelmemektedir. Aşkın ölümsüzlüğü ile ilgili birçok söylem, tiyatronun sonunda karşımıza çıkan ölüm nedeniyle kavuşamayan oyun kahramanlarının aşklarının sona ermediğini de doğrulamaktadır. Kara Bela piyesinde Behrever Banu'nun Hüsrev'e kavuşmaktan başka isteği yoktur. Behrever, olanlardan sonra Hüsrev ile aynı yatakta yatmayacağını ancak mezarda birlikte olabileceğini söyleyerek zehir içer. Hüsrev ise Behrever 'in cesedi üstüne yığılarak hançeri göğsüne sapladığında sevgilinin koynuna geldiğini dile getirir. Artık vücutları ölümlerle birleşmiştir. Aşkları da sonsuzluğa kavuşmuştur. Nitekim Zavallı Çocuk ve Kara Bela piyesleri böyledir.

Namık Kemal'in tiyatrolarının bazılarında ise seven kişinin olumlu görüntüsü aşkı nedeniyle olumsuz bir hal alır. Akif Bey'in tiyatrosunda düştüğü durum tam budur. Aşk bir anda o güne kadar kötü alışkanlıkları olmayan Akif Bey'i içkiye kadar götürür.

Aşk hallerinden biri de aşğın sevdiğini düşünmesinden dolayı gözüne uyku girmemesidir. Bu uykusuzluk hali, Namık Kemal'in birçok oyun kahramanının yaşadığı ortak aşk halidir. Onun zihni sevdiği ile o kadar meşguldür ki uyumaya çalışır ancak sevgilisinin görüntüsünü bir türlü aklından çıkaramaz. Zavallı çocuk piyesinde Ata ve Şefika'da bu durumdadır.

Tiyatrolarda Zekiye, Şefika, İsmet Hanım, Behrever Banu, Neyyire Hanım ahlaklı, cefakâr ve sadakatlidir. Dilirüba, tam bir şeytan gibi tasvir edilmiştir. Ahlaksız, kötü, vefasız olarak nitelendirilmiştir. Mirza Hüsrev ile Behrever Banu'nun arasını açmaya çalışan Ahşid'in kalbinde beslediği ve sadece bir şehvet ateşi olan aşkı da masum değildir. Tam bir rakip edası ile Hüsrev Bey ve Behrever Banu'nun kavuşması için engeldir.

2. 2. 2. Vatanseverlik

Vatan yahut Silistre: Vatan yahut Silistre oyunu vatanını seven askerlerle doludur. Vatanı uğruna canı pahasına savaşı göze alan vatanperver yiğitler, bu piyesin kahraman askerleridir.

Bu piyeste askerlerin vatan sevgisi kendilerini vatana hizmet için yaratılmış görmelerinden kaynaklanır. Vatan yahut Silistre; askerın vatanını teslim etmeyeceğini, kalenin bir taşı da olsa vermeyip uğruna kavga ettiğini, savaşın sonunda da galip geldiğini gösterir. Aslında garip gelen o kahramanlar değil, onların ölümsüz vatan sevgisidir. Bu sevgi onların koşulsuzca canlarını feda etmelerini sağlamıştır.

Namık Kemal'in oyun kahramanları vatan için sevdiğinden kolayca vazgeçmektedir. Çünkü onlara göre vatan sevgisinden daha üstün bir sevgi yoktur. İslam Bey, kendinden ayrılmak istemeyen sevgilisi Zekiye'ye şu sözlerle vatanseverliğini göstermek ister. Zekiye'nin endişesine rağmen İslam Bey'in "*Gideceğim! Yoluma cehennemın ateşi saçılrsa da yine gideceğim! Göğsüme Azrail'in pençesi dayansa, yine gideceğim! gerçekten benim için öleceğini bilsem, yine gideceğim!*" (Vatan yahut Silistre, 2009: 12) ifadesi onun için vatan sevdasının aşkından ön planda olduğunu göstermektedir.

Vatan yahut Silistre, bir kalede geçmektedir. Osmanlı'nın bu küçük kalesi vatanla özdeşleşmiş gibidir. Eser, vatan için ölmek isteyenlere bir örnek oluştururken ülküsel bir aşk

hikayesi de anlatılmaktadır. Zekiye sevdiğinin arkasından erkek kılığına girerek savaşa giden ve cephede dolanan korkusuz gözü pek oyun kahramanıdır. *"Tanzimat aydınlarının dünya görüşleri doğrultusunda Namık Kemal'in amacı daha da net anlaşılmaktadır. Kadını bir elinde kitap tutan ama vatani için savaşa giden, erkeğinin peşine düştüğünde kitabın yerini silah alan biri olarak tasvir etmiştir."* (Çamurdan, 2015: 42)

Zekiye, İslam Bey'in ardından ağlamaz. Çünkü vatani düşmandan koruma vazifesi kutsaldır. Vatan toprağının bütünlüğü için kurtarılması gereken yerler vardır. Vatan mücadelesi bir yola benzer. Yolun sonuna kadar varmak önemlidir ancak yolda mücadele vermek ondan da önemlidir. İçlerinde bir aşk bir de azim olan kahramanlar, bin bir zorlukla da olsa vermeleri gereken mücadelelerini sonuna kadar sürdürürler.

Namık Kemal'e göre vatan sevgisi, bireysel bir görev olmasının yanında aynı zamanda dini bir sorumluluktur. Vatan yahut Silistre' de İslam Bey, gönüllü askere yaptığı konuşmada *"Allah vatana muhabbeti emreder."* diyerek vatan sevgisinin imanla beraber olduğunu vurgular. İslam Bey, vatanını sevmeyen Allah'ı da sevmez sözüyle vatan sevgisinin imandan geldiğini doğrulamaktadır. *"Vatanseverlik, savaşta canından vazgeçerek, canını bir an bile düşünmeden ölümü göze alarak olur."* (Vatan yahut Silistre, 2009: 54)

Vatan, savaşla korunarak beslenir. Vatan sevgisi ise vatan için mücadeleyi gerekli kılar. Doğal olarak birey ya da toplum vatan savunmasında gerçek anlamda bir varoluş mücadelesi gerçekleştirir. Namık Kemal, Mücadelenin dışında kalan kişinin onuruyla yaşama hakkı olmadığını Vatan yahut Silistre adlı tiyatrosunda kahramanına *"Vatan yaşamazsa vatanda hiç insan yaşayamaz belki yaşayan bulunur. Yok yok yaşayan bulunur lakin o insan, insan değildir. İnsan vatanının ayaklar altında çiğnendiğini görürse yaşayamaz. İnsan velinimetinin ayaklar altında çiğnendiğini görürse yaşayamaz."* dedirtmektedir. (V.Y.S., 2009: 21)

Namık Kemal, vatanın kutsallığını kahramanlık ve fedakârlık değeri ile bütünleştirir. Namık Kemal, vatan makalelerinde dile getirdiği düşüncelerini hemen hemen hepsini Vatan yahut Silistre oyununda işler. Bu eserde vatan bir ana kucağıdır. İnsanı besleyip büyütmiştir. İslam Bey vatanın sadece toprak parçası olmadığını ifade etmiştir. Ona göre vatan her şeydir.

"Beni Allah yarattı, vatan büyüttü. Beni Allah besliyor, vatan için besliyor. Ben anamın karnından vatana geldiğim vakit açtım; karnımı doyurdu. Çıplaktım; vatan sayesinde giyindim. Vatanımın nimesi kemiklerim de duruyor. Vücudum vatan toprağından, nefesim vatan havasından, vatan uğrunda ölmeyeceksem ben ne için doğdum?" (V.Y.S., 2009: 13)

Zekiye ile İslam Bey'in hayali vatan uğruna ölmeyi bin yıl yaşamaktan hayırlı bilen çocuklar yetiştirmektir. Zekiye ile Sıtkı Bey'in konuşması bunu doğrular. Zekiye Sıtkı Bey'e "*Lütfen, çocuklarınıza devlet yolunda ölmeye izin verin bu kadar genç hastalıktan ölüyor birisi de kurşundan ölse ne olur?*" (V.Y.S., 2009: 63) sözleri ile vatan yolunda ölmenin önemini anlatmıştır.

İslam Bey'in fikirleri Namık Kemal'in de hayat görüşünü yansıtır. Kahramanlar vatana olan sevgisi ile zor şartlar altında zafere ulaşmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu koşullara kayıtsız kalamayan Namık Kemal'in vatan ve vatanın bağımsızlığı düşüncesi onun can damarıdır. Vatanın kurtuluşu ve istiklali için ölmeyi göze alan kahramanları anlatan Vatan yahut Silistre oyunu ulusal kimliğimize sahip çıkmış bir ecdadın da torunları olduğumuzu bize bir kez daha hatırlatmaktadır.

Tüm bu vatansever kahramanlar, özgürlüklerine düşkündür. Silistre Kalesini korumuş, düşmana bir an bile olsa galibiyet sevinci yaşatmamışlardır. Onlar vatan için ölüme, her daim hazır, plansız, isimsiz giden kahramanlardır. Vatanlarına olan sevgileri ve yaptıkları fedakarlıklar özgürlüğe koşmak için birer adımdır. Sıtkı Bey, vatan için ölmek ister. O, devlete karşı vazife duygusu ile doludur. Tansel mektuplarında vatan hususunun 93 Harbinden sonra Namık Kemal'in neredeyse tek düşüncesi olduğunu belirtmiştir. (Tansel, 1969 :405) Vatanperver yiğitler hem kendilerini hem de milleti esaretten kurtarmışlar.

Sıtkı Bey- "*Biz Osmanlı değil miyiz? Osmanlının şanı, her vakit vatanın en küçük faydası için ölmektir. Yaşasın vatan! yaşasın Osmanlılar!*" (V.Y.S., 2009: 93) diyerek vatan sevgisini göstermiştir.

Akif Bey: Akif Bey' de aşk değerinden kaynaklı kıskançlık uğruna yapılan bir cinayet anlatılmasına karşın olaylara vatanseverlik karıştırılır. Piyeste vatanın namusunu korumak için canını vermek isteyen kahramanların şehitliğinden ve vatana ödenmesi gereken vefa borcundan söz edilir.

Vatan olmadan, varlığımızın ve özgürlüğümüzün hiçbir değeri yoktur. Tehlike altında bulunan vatan için ölmek de bir o kadar önemlidir. Namık Kemal, Akif Bey oyununda vatan ve millet şuurunun canlanmış halini gözler önüne serer. Akif Bey, savaşa giderken bu bilinçten aldığı güçlü duruşu sergilemiştir. Akif Bey seve seve çocuğunu vatan için ölmeye hazırlamak ister. Akif Bey, vatan yolunda savaşa giderken karısı Dilirüba'dan şu sözlerle isteğini dile getirir: "*Cenabı Hak senden bir çocuk nasip ederse onu vatan için seve seve ölmeye hazırlayacaksın anladın mı?*" (Akif Bey, 2009: 25)

Namık Kemal, Akif Bey adlı tiyatrosunda vatanseverlik değerini ustalıkla işlemiştir. Namık Kemal'in piyeslerinde vatan sevgisi tutku halindedir. Bu duygunun asıl kaynağı önce vatan anlayışıdır. Oyunda vatan yolunda ölme değeri şu ifadelerle işlenmiştir. *“Devletim için ölürken sevinçle ölürüm. Çünkü vatan için can vermek, “devlet kazanmak” demektir.”* (Akif Bey, 2009: 14)

Namık Kemal, Akif Bey piyes ile milli duyguları canlandırarak o zamanki dönemi sentezlenmiş ve Osmanlı'nın kahramanlarını piyesleri ile duyurmuştur. Akif Bey, vatanını çok sevmektedir. Vatan için yapamayacağı fedakârlık yoktur. Bu aslında dalga dalga vatana yayılan milli bir ruhun gücüdür. Milli bir ruhu diri tutmak amacı, vatan sevgisinden ileri gelmektedir. Vatanseverler, sevgilerinden aldıkları güç ile cesaretlenirler. Hiçbir korku onların karşısında duramaz. Hiçbir sevgi de vatan sevgisinden daha değerli değildir. Ama Namık Kemal, Akif Bey adlı tiyatrosunda vatan, değeri ölçülemeyen uğruna fedakarlıktan kaçınılmayan her şeyin üstünde kutsal bir toprak parçasıdır. Bu piyes, kendi geçmişini bilen bir neslin vatana vereceği değeri göstermektedir. Vatan için canını seve seve ortaya koyan Akif Bey *“Ölürsem şehit, kalırsam gazi”* diyerek sayısız zafere katılmıştır. O, vatanını seven bir Türk askeri olarak yeri geldiğinde savaştan kaçmamış, canını ortaya koymuştur. (Akif Bey, 2009: 53)

Akif Bey henüz Dilruba'nın nasıl bir kadın olduğunu bilmemektedir. Bunun için onun söylediklerini büyük bir saygısızlık olarak görmektedir. Ona vatani görevin ne kadar önemli olduğunu açıklamaya çalışır. Vatansever deniz subayı Akif Bey'in *“Devletimin hizmetkariyım fermanına seve seve uyarım. Osmanlıyım vatanın çıkarı neyi gerektirirse onu yaparım.”* ifadesi Namık Kemal'in milletine vermek istediği mesajı dile getirir. (Akif Bey, 2009: 18)

Akif Bey dürüst bir vatan evladıdır. Ona milletin yüceliğini gösterme imkânı verilmiştir. Fakat o hüznüldür. Dilruba'dan ayrılmak yüreğine acı verir. Akif Bey için aşk ile özdeşleşen vatan sevgisi eşine olan tutkusuyla eşdeğer gibidir. *“Meğer kızı ne kadar sevmişim. Niçin hanımlarımızı yanımıza almamıza izin vermezler?”* (A.B., 2009: 18) diyerek kendi kendine halini arz eder. Sonra münasebetsiz hülyalara kapıldığıнын farkına varır ve vatanın menfaatini düşünerek Osmanlıyım diyen Akif Bey, vatan ne emretmişse onu yapmak için hazır olduğunu belirtir. Vatana önem veren ve onu koruyan Akif Bey, savaşa giderken fazlasıyla gururlanmıştır. Dilruba'dan onun arkasından ağlamak yerine ayrılırken onunla övünmesini ister. (A.B., 2009: 25) Akif Bey, bu cümleler ile vatanın her karış toprağını kazanmanın kolay olmadığını, vatan sevgisinin her sevgiden önce geldiğini ifade etmiştir.

Akif Bey, Dilruba'nın "*Beyim milletine hizmet eder, vatani düşmana karşı korur.*" diye sevinmesi gerektiğini söyler. Dilruba'nın kocasının arkasından ağlamaması gerekir. Çünkü vatan kutsaldır. Vatana vefa borcunu ödemek için asker olmaktan söz eden Akif Bey oyunu, Namık Kemal'in atalarına övgüler yağdırdığını anladığımız bir piyestir.

Vatan sevgisi olan kişi vazifeyi kutsal bilir. Bu yüzden görevini en iyi şekilde yerine getirmek için çaba sarf eder. Gerekirse cesetlerini çiğnetir ama vatan topraklarını çiğnetmez. Vatani severek vazifesine düşkün olan Akif Bey, görevindeki zorlukların üstesinden gelerek başarılı bir deniz subayı olur. Akif Bey, savaşta vatani teslim etmeyi hiçbir zaman yeğlemez. Vatani teslim almak için onu şehit etmeleri gerekmektedir.

Hayatının büyük bir kısmını denizde geçiren Akif Bey'in denize karşı yoğun bir ilgisi vardır. O, denizi bütün canlılara ev sahipliği yapan yüce bir vatan olarak görür. Akif Bey'in "*Vatan bizim velinimetizdir, deniz bizim vatanımızdır.*" ifadesi Akif Bey'in vatana verdiği değeri ne derece önemli olduğunu gösterir. (A.B., 2009: 20) Deniz onun hayatının en önemli parçasıdır. İnci Enginün'e göre Akif Bey, deniz sevdasını da vatan sevdasına benzetir. (Enginün, 2006: 668-673) O, denizde ruhen bir arınma yaşar. İçinde bulunduğu kargaşadan kaçan adeta anne karnında yeniden doğarak vatani bulan bir kişidir.

Akif Bey için deniz bilgilerle saklıdır. Adeta onun yaşam rehberidir. Akif Bey, hayatta öğrendiğin ne varsa bunların hepsini denizde geçirdiği zamana borçludur. Mesleğinin bütün inceliklerini denizde öğrenmiştir. Başkahramanımız, deniz seferinde sefere çıktığı zaman bazen dalgalarla, bazen rüzgâr, bazen de akıntıyla boğuşur. Namık Kemal, tarafından bunları vermenin esas amacı kahramanları üzerinden toplumu mücadeleciler bir kimliğe kavuşturmadır. Çünkü bir benliğe sahip olan milletleri hiçbir güç durduramaz ve yine aynı millet bu hemhâlde vatani da büyük bir güçle sahip çıkacaktır.

Gülnihal: Gülnihal'in baş kahramanları vatan bilinci ile hareket eder. Muhtar Bey'in ifadelerinden çıkardığımız üzere vatani hizmet her görevden önce gelmektedir. Milli birlik ve beraberliğin sağlanması açısından önemli olan vatanperver bir yaklaşım ile halk direniş göstererek zalim bir paşa ile mücadele eder. Millet bu beraberliği, vatan sevgisinin bir sembolüdür. Halk, zalim bir yöneticiyi kabul etmek istemez. Ona isyan eder. Millet ülkesinin çıkarlarını kendi çıkarlarından daha önde görür. Muhtar Bey'in sözleri bu görüşü doğrulamaktadır.

Muhtar Bey- *“Memleketimiz çiftlik midir ki babadan oğula, kardeşten kardeşe, yeğenden yeğene kalacak? Bizim memleketimizde hizmetten daha büyük bir vazifemiz mi var? Gördüğümüz işlere ödül verilsin.”* (Gülnehal, 2009: 127)

Celaleddin Harzemşah: Namık Kemal’in özlem duyduğu millet yapısı bilinçli ve değerlerini yitirmeyen insanlardan oluşan bir topluluktur. Bu bağlamda Namık Kemal, Celaleddin Harzemşah adlı tiyatro ile islam birliği üzerinde durur. Namık Kemal, İslam dünyasının çektiği sıkıntıları yüreğinde derinden hisseder. Bu yüzden islam birliğini savunmak ister.

Celaleddin- *“Biz taşın o kadar kıymetli cinsine mail değiliz. Şehrin duvarındaki çakıl parçasından başka bir şey istemiyoruz. İslam arasında bir ittihat arıyoruz. Teklifimiz İslamiyet, şeriat namına kalenin teslimidir.”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 133)

Celaleddin Harzemşah milli şuurla yazılan ulusal nitelikleri ön plana çıkararak bir Celaleddin, vatansever ve bağımsızlık aşığıdır. Bu yüzden onun hiçbir ideali vatanperverliğinin önüne geçemez. İslami geleneklere son derece bağlı olan Celaleddin Harzemşah, vatani anneden, halkı da evlattan daha kutsal görmektedir. Celaleddin’in son sözleri onun vatanına yürekten bağlılığını ve milletine biçtiği değeri yansıtmaktadır.

“Bir insana göre vatan valideden mübarek bir padişaha göre de tebaa evlattan mukaddem değil midir?” (Celaleddin Harzemşah, 2022: 72)

Celaleddin Harzemşah tiyatrosunda Melik Nusret adlı oyun kahramanı vatanın babadan oğula geçmediğini eşitlik ve hakkın adalet ile tecelli ettiğini söyleyerek gösterir.

Celaleddin- *“Şehzadem, ben devletimi pederimden bulmadım. Bu hal bana bir eksiklik değil şereftir. Harzemşah saltanatını tesis eden zat da o devleti pederinden bulmamıştır...”* (C.H., 2022: 127)

Celaleddin’in vasiyeti vatan için can verirken geleceğe dair son bir dilek niteliği taşımaktadır. Namık Kemal’in gelecekle ilgili umudu bu diyalogla dile getirilir:

Celaleddin- *“Git vasiyetnameyi Mübarek’e ver de yine yanıma gel.”* (Mihri Cihan gider).

(Kendi kendine) *“Ya rabbi! Tatar’ın İslamiyet’i kabul ettiğini ahirette olsun haber alıp da mezarımda mahşere kadar rahat yatabilecek miyim?”*

"Gaipten bir sada- " *Emin ol*" (C.H.,2022:257).

Celaleddin Harzemşah- '*Hak için halk için can feda!*' diyerek islam için savaşmıştır. Vatan için yapılan fedakarlıklarda büyüğe küçüğe bakılmayacağını, hak yolunda can vermek isteyenlerin önünde durulmaması gerektiği üzerinde durarak vatan sevgisini önemsemiştir.

Namık Kemal, vatan sevgisini islami değerler etrafında ele alır. İslamiyet'e göre ümit kaynağı Allah'tır. Ümitsizlik ise şeytanın işidir. Namık Kemal için ümitsizlik kabul edilebilir bir durum değildir. Şartlar ne kadar zor olursa olsun umut etmek, mücadele etmek, vatansever bir Müslümanın en büyük sorumluluklarındadır. Yazar, Celaleddin Harzemşah tiyatrosuyla iyiliğe giden yolda ümidini kesmemek gerektiğini bize göstermek ister.

Dünyanın geçici olduğuna yürekten inanan kişiler için dünya, insanları aldatan, çeşitli hayaller sunan bir yerdir. İnsanlar, bu hayallerinin boş olduğu anlayamaz ta ki ölümle burun buruna gelene kadar. İşte o zaman insan aldanmışlığını ve sonunda kazanacağı merteye için bunca çabanın boş olmadığını anlar.

Namık Kemal, bu piyesinde kendini islam yoluna adayan, islami unsurları ve vatani değerleri özümseyen bireyleri ön plana çıkartır. Celaleddin Harzemşah'a göre vatan için mücadele vermektan ve savaştan kaçmak büyük bir eziklik ve suçtur. Öyle bir suç ki bu suç insanı can evinden yakalayarak kaçtığı hakikatle baş başa bırakmaktadır. O, savaştan kaçanların da bedelini mutlaka ödeyeceğini düşünmektedir.

Celaleddin Harzemşah adlı piyes ile Namık Kemal, tarihi ve siyasi olaylardan esinlenerek okura milli mesajlar verir. Tiyatro kahramanı Celaleddin, siyasi bir kimliğe sahiptir. Celaleddin, vatansever bir kahraman olarak ülkesini kurtarmak gibi bir görev üstlenmiştir. Namık Kemal bu piyesinde Müslüman toplumlar sıkıntı çekerken bunlara seyirci kalan toplumları anlatır. İslam dünyasının bu duruma sessiz kalışına şaşırılmaktadır. Geleneklerinden ve islami kültürden uzaklaşan bir toplumu Namık Kemal, olumsuz bir çizgide değerlendirir.

Namık Kemal, Celaleddin Harzemşah adlı piyesinde kahramanlarını kazandırmak istediği islami kimlik açısından konuşur. Onun olumlu toplum yapısını, vatanına sahip çıkan birlik, beraberlik içinde yaşamayı başaran insanlar oluşturur. Celaleddin Harzemşah adlı tiyatrosunda çalışkan, dürüst, değerlerine saygılı, vatanını seven, birlik ve beraberlik içinde yaşamayı arzulayan bir toplumu överek anlatır. Yaşamın sırrını vatanda gören Celaleddin Harzemşah, duygularını şu şekilde açığa vurur.

“Benim vazifem Cengiz’i yıldırmak değil, islam mülkünü kurtarmaktır.” diyen Celaleddin Harzemşah İslam idealini vatan sevgisi ile birleştirmiştir. (Celaleddin Harzemşah, 2022: 96) Bu ideal, vatanını seven insanların gayretiyle ortaya çıkacaktır.

Celaleddin Harzemşah’ta vatanla din adeta ayrılmaz bir bütündür. Padişah ise vatanın babası olarak görülür ve padişahı yok etmeye kalkışanlar ümmeti Muhammed'in yetim ve garip kalmasına sebep olmaktadır. Celaleddin için din kardeşliği önemlidir. Çünkü din kardeşi aynı zamanda onun silah arkadaşıdır. Vatan yolunda kanı akıtılan Celaleddin, şehadet mertebesine eriştiği için Allah'a şükreder.

Namık Kemal, Celaleddin Harzemşah şahsında savaştan kaçan komutan ve askerlerin ordularını tenkit eder. Cenabı Hak için halk için fedayı can etmenin üzerimize düşen görev olduğunu söyler. Eserde vatanın, herkesin hakkını hayatını korurken; bizlere yaşama hakkı ve özgürlüğü tanırken kimsenin vatan için ölmeye razı olmaması üzücü olmasından bahseder.

Namık Kemal kahramanlarını vatan sevgisiyle dolu insanları anlatmak için kurgular. Ona göre vatan kutsal bir varlıktır. O varlığı ayakta tutup koruyacak olan güç de elbette kutsal olacaktır. Vatanına aşık piyes, kahramanları bu uğurda silahlı mücadeleler vermekten kaçınmaz. İşgallere karşı mücadeleler, bu kutsal vatani kurtarmak için sevgiyle verilen azim ve çabanın ürünüdür. Yani bir nevi gücünü vatan sevgisinden almaktadır. Vatan sevgisini insanlar arasındaki birleştirici güç olarak ele alan Namık Kemal, özgürlüğün bu değeri yücelttiğini belirtir. Namık Kemal milli bilinci çok güçlü olan yazarlarımızdan biridir. O, piyeslerinde geçmiş tarihin gelecek üzerindeki yön verici gücünü de vurgular. Vatan yahut Silistre, Akif Bey, Gülnihal ve Celaleddin Harzemşah adlı tiyatrolarda komutanlar kahraman ve vatanseverdirler. Onların vatan aşkı gözünü kırpmadan sevdiklerinden vazgeçebilecek kadar çoktur.

2. 2. 3. Sevgi

Vatan yahut Silistre: Vatan yahut Silistre’de Zekiye ve İslam Bey’in sevgisi ağır basmakla beraber kardeş sevgisi, baba-kız sevgisi gibi değerler de bulunur. Rüstem Bey, Sıtkı Bey ile konuşurken ona olan sevgisini dile getirir.

Rüstem Bey- “*Beyim, Ahmet Bey benim arkadaşım, kardeşim öldü. O kadar öldü ki hatta gönlümde zihnimde arasan hayalini bulamazsın. Fakat bana yine bir kardeş lazım. Yerine seni koysam kabul eder misin?*” (Vatan yahut Silistre, 2009:43)

Zekiye'nin annesine olan sevgisi büyüktür. Zekiye'nin gözleri ölen annesini hala aramaktadır. Ona olan özlemi bitmemiştir. İslam Bey'den ayrılacağını düşünürken aklına annesi gelmekte ona olan özlemini dile getirmektedir. Neredeyse annesinin mezarına sokulmak istemektedir. Yıllardır özlemini duyduğu babasını bulması karşısındaki sevinci ise gözden kaçmayacak derecede büyüktür. Sıtkı Bey'de yıllardır aradığı kızını bulur. Evlat acısını evlat sevgisine dönüştürmüştür. Onların özlemini duyduğu kız-baba sevgisini de şu diyaloglardan çıkarırız.

Zekiye – (İslam Bey'e bakarak) *“Ah buldum, babamı buldum! İşte babam! İşte, dünyaya geldim geleli hasretini çektiğim babam şimdi seni inanmazsın... vallahi babam, billahi babamdır! Gönlüm beni böyle sevgi işlerinde hiçbir vakit aldatmaz!”* (Vatan yahut Silistre, 2009: 86)

Piyeste, Sıtkı Bey'in kızına karşı derinden duyduğu sevgisi karşımıza çıkar. Yıllar önce savaşa giden tekrar evine dönemeyen Sıtkı Bey, Zekiye'yi sonunda bulmuştur. Oyunun sonunda baba kız kucaklaşarak birbirlerine sevgi sözcükleri fısıldarlar.

Sıtkı Bey- *“Çocuğunuz yok ki evladın ne olduğunu bilirsiniz. Benim iki ciğer param vardı. On beş senedir ikisini görmemiştim. İkisi de bütün bütün mahvolmuş zannediyordum. Şimdi gözümün önünde birinin vücudu duruyor, birinin hak tarafından gelme karşılığı geziyor. Ah, gönlümün ne halde olduğunu bilemezsiniz. Ben onu taş olmuş da ötesine birisine damla damla kan oturmuş zannediyordum. Şimdi hissediyorum ki o taş elmas gibi parlamaya başladı o kanlardan sanki deste deste güller açıyor. On beş yıllık ömrümü gözümün önünden geçiriyorum da ne gibi geliyor biliyor musunuz? Sanki mezara girmişim de on beş yıl uyumuşum daha şimdi uyanıyorum dünyayı daha şimdi görüyorum. Kızım ben yine dirildim babacığın sever misin?”* (V.Y.S., 2009: 86-89)

Zavallı Çocuk: Zavallı çocuk piyesinde sevgi, insan hayatındaki temel duygulardan biri olarak işlenmektedir. Namık Kemal, kişinin rızası dışında olan bir birlikteliğin yol açtığı zararlara dikkat çekmek ister. O, evlilik öncesi anlaşmaktan yanadır. Çünkü evlilik, sevgi ile başlayıp sevgi ile devam eden bir kurumdur. Bu açıdan Kemal'in görücü usulü evliliğin karşısında olduğunu söyleyebiliriz. Namık Kemal, piyeste mantık evliliğini sevginin karşısında gösterir. Yazar, Şefika'nın annesi Tahire Hanım'ı vermek istediği mesajları aktarmakla konuşturur. Tahire hanım on dört on beş yaşındaki gençlerin istedikleri kişiyle evlenmesine karşıdır. Bu diyalog gençlerin sevginin ne olduğuna dair bilgisi olmadığından söz eder.

Halil Bey- “Çocuğun gönlünde bir sevda hissediyorum.”

Tahire- “O, yaşta çocuk sevdayı ne bilecek? On dört yaşındaki masumu bırakalım da istediği adama mı varsın? Sonra dünyada anne babanın ne lüzumu kalır şarabın? Kasabın çırağını seviyorum dese kolundan tutalım da koynuna mı atalım.” (Zavallı Çocuk, 2009: 32)

Tahire Hanım’a göre gençler kendi istediği kişilerle evlendirilir ise anne ve babanın lüzumu kalmayacaktır. O, kızının “koca konağın hanımı” olmasını arzulamaktadır. Kızını “Koca konağın hanımı olacaksın, kırk kişi emrinde oturup kalkacak, niçin senin hizmetkarlık, devletli, saltanatlı görmek istemeyeyim” sözleriyle ikna etmeye çalışır. (Z.Ç., 2009: 38)

Bu bakımdan Halil Bey kızının iyiliğini düşünen bir babadır. Kızının mutluluğunu kendi maddi rahatlığına tercih eder.

Menfaat beklentisi olmayan sevgi anne, baba ve evlat sevgisidir. Karşılıksız sevgi ve fedakarlığın adı anne babadır. Aileler, çocuklar için yapılacak her türlü sıkıntıyı ve zorluğu sırtlanırlar. Bir anne çocuğu için zamanı, enerjisi, mal ve mülkünü vermekle yetinmez gerekirse canını dahi verir. Her türlü sıkıntının dindiği kutlu bir sığınak olan anne, Şefika için bu şekilde olamamıştır. Onu istemediği bir duruma zorlamaya çalışan Tahire Hanım, Şefika’nın sonunu hazırlar, vereme tutulmasına sebep olur.

Sevmek, sevdiğini düşünmeyi ve onun için birtakım fedakarlıklar yapmayı gerektirir. Ata’ya karşı hislerini bir kenara bırakan Şefika, bu fedakarlığın bedelini hazin bir hastalık ile öder. Aşkıyla kavuşamadığı için üzüntüsünden verem olur. Sevdiği ile ölüme el ele yürür. Kahramanlar arasındaki bağ ancak ölümlerle son bulur. Onların aşkları mahşere kalır. Dünyada kavuşamayan iki aşık genci cennette gül döşeli gelinlik odası beklemektedir. (Zavallı Çocuk, 2009: 75-76)

Namık Kemal’in Zavallı Çocuk tiyatrosunda görülen sevgi sadece iki ayrı cins arasındaki sevgi değildir. Namık Kemal, anne, baba, evlat sevgisine de bu oyunda yer vermektedir. Şefika anne ve babasını sevdiğinden söz eder. Tahire hanım evladı olan Şefika’yı canı gibi sevmekte onun ciğer pasesi olduğunu söylemektedir. Tahire Hanım “Kurban olayım” ifadesiyle Şefika’ya karşı sevgisini göstermektedir. Şefika’nın annesi onun iyiliğini istemektedir. Şefika’nın eline iğne batsa onun ciğerine saplandığını ifade eder. Şefika Hanım, babası olan Halil Bey, Şefika’ya kıyamaz. Şefika’ya olan sevgisini onu istemediği bir evliliğe zorlamamakla gösterir.

Halil Bey- “*Sevdiğim Hanım kızımın gönlü birini istiyorsa bilsek de ona göre davransak*” (Z.Ç., 2009: 38) diyen bir babanın evlat sevgisini görürüz. Şefika babasının sevgisine çok alıştıdır. Bu yüzden babasının onu öpmeye, okşamaya alıştıdır öpmemesinden şikâyet eder. Piyeste baba kızına karşılıksız sevgisini verir. Kızının gönlünde Ata’ya karşı bir kıpırdama hisseden zavallı çocuğun babası Halil Bey’de ‘Şefika iyi olsun da nereye giderse gitsin’ diyerek kızın paşaya verilmesine karşı çıkmaktadır. Son perdede kızı Şefika’nın kendi borcu yüzünden verem olup öldüğünü öğrenen babanın çığılığı ile oyun sona ermektedir.

Akif Bey: Akif Bey adlı piyeste kahramanların birbirleriyle olan ilişkileri ve başkahramanın bazı nesnelere karşı duyduğu hisleri sevgi değeri çerçevesinde işlenmektedir. Akif Bey, gemi Kaptanıdır. O, gemisini çok sever. Deniz de ona çekici gelmektedir. Onu hem şehrin hengâmesinden kaçarak rahatlatma imkânı bulduğu hem de içinde bulunduğu yalnızlıktan kurtaran bir yerdir. Deniz kavramı yarattığı sevgi ve dostluk ile yaşamının da bir simgesidir. Akif Bey “*Deniz, bizim vatanımız, velinimetimiz.*” diyerek (Akif Bey, 2009: 20) denizin Akif Bey için hayatı öğrendiği mücadele mekânı olduğunu açıklar.

Akif Bey, Dilruba’nın vefasızlığı karşısında çaresiz kalır. Aile birliği çeşitli dönemlerde farklı şekiller ile karşımıza çıkmaktadır. Aile kurumu ancak aşk ve sevgiyle birlikte ayakta kalabilir. Aileyi ancak denk insanlar oluşturursa uzun ömürlü olur. Evlilik, aile yapısını oluşturan temel unsurdur. Bu tiyatrodaki evlilik, sağlam bir evlilik değildir. Oyun, evlilikte görünüşe aldanarak yanlış kararlar vermenin doğurduğu sonuçları ele alır. Oyunun faciayla biten sonu ibretliktir. Görünüşte aşktan söz eden oyun, uygunsuz bir kadının aile birliğini yok etmesini ve bu değeri yıkışını sahneler.

Aile faciası ile sonuçlanan Akif Bey adlı tiyatro eserinde sevgi değeri vefa kavramı ile birlikte ele alınır. Dilruba’nın vefasız ve sadakatsiz biri olması onun sevgiye önem vermediğini gösterir. Namık Kemal, olayları böyle şekillendirerek toplumun Dilruba gibi kadınlardan daha az zarar görmesini, bilinçlenmesini sağlamak ister. Namık Kemal, kahraman bir kocaya bile ihanet edebilen bir kadının olumsuzluklarını ahlaki değerler çerçevesinde ele alır.

Akif Bey’in Dilruba’ya karşı beslediği sevgi ve ona karşı duyduğu güven sonsuzdur. Dilruba onu aldatsa da kandırmasa da Akif Bey’in bu durumdan haberi olmadığı için o ilişkisine son derece bağlıdır. Dostları Akif Bey’i uyarsa bile Dilruba’nın ona olan sevgisinden asla şüphe duymamaktadır. Dilruba, Akif Bey’e karşı sevgi duymamasına rağmen onun yüreğine hitap etmekten de geri durmaz.

Akif Bey'in arkadaşı Şahin Bey, Dilirüba'yı önceden tanımaktadır. Onun iyi biri olmadığını bilir, onu dolaylı yoldan kadından uzak tutmak istese de bunu başaramaz. Dilirüba'ya babasının sahip çıkmasını isteyen Akif Bey, mektup bırakarak, arkadaşına mektubu babasına vermesini vasiyet eder. *“Dostluğun yalan değilse vasiyetimi yerine getirirsin.”* er. (Akif Bey, 2009: 15) Akif Bey, Dilirüba uğrunda en yakınlarının bile dostluğunu sorgular. Çünkü o Dilirüba'dan emindir. Onun kendini kandırdığından haberi yoktur.

Akif Bey piyesinde Dilirüba, Kara Bela adlı piyesteki şeytani tip olan Ahşid gibidir. O romantik aşka ve sevgiye inanmaz. Akif Bey'i ve birçok erkeği oyunlarıyla birbirine düşürüp kendine esir etmiş bir kadındır. Dilirüba, Esad Bey'in de gönlünü kazanmıştır. *“Ben ömrümde sizden başka kimseyi sevmedim.”* diyerek onu da sevgi ağına düşürmüştür. (Akif Bey, 2009: 104)

Akif Bey'in babasına sevgisi olduğu kadar saygısı da büyüktür. Baba-evlat sevgisi de bu piyeste karşımıza çıkmaktadır. Bir kişiyi seversen onu incitmemek için sözüne itimat edersin. Akif Bey'in babası Süleyman Kaptan Dilirüba'nın tuzağına düşen oğlunu kurtarmak için oğlunu uyarır. Evladına olan sevgisinden dolayı oğlunun kötü bir şey yapmasını engellemek ister. Fakat Akif'in ölümünden sonra babası kötülüklerin sebebini Dilirüba'da görmektedir. Bu yüzden onu öldürerek oğlunun intikamını almak ister. Süleyman Kaptan, Dilirüba'nın ölümünden üzüntü duymamaktadır. Aksine mutlu olmaktadır.

Akif Bey çok sevdiği ve onunla aile kurduğu Dilirüba'yı babasına emanet etmiştir. O, Akif Bey'e layık bir eş olamaz. Dilirüba bir süre sonra Akif Bey'in savaşta şehit olduğunu söyler. Bunu ispat etmek için yalancı şahitler ayarlar. Esad Bey ile evlilik planı yapar. Yaşadığı ihaneti içine sindiremeyen Akif Bey, düğün gecesini Dilirüba'yı öldürmeyi planlar. Dilirüba yerine Esad'ı vurur. Esad Bey'de hançerini Akif'e saplayarak onu öldürür. Dilirüba kaçacağı esnada Akif Bey'in babası Süleyman Kaptan da Dilirüba'yı öldürür. İki delikanlıyı zehirlemiş bir yılanla rast gelerek onu ayağıyla ezip mahvettiğini düşünmektedir. Bu yüzden Süleyman Kaptan, davranışının sonucunu manevi bir ceza olarak görmez. Bilakis bu davranışından ötürü sevap kazanacağını düşünür.

Süleyman Kaptan- *“Vah Akif'im bu kadar alçak bir fahişe için hem sen katil oldun hem beni bu yaştan sonra katil ettin. Devletin hizmetinde sarf ettiğimiz emekler heba oldu. İki dünyamız birden harap oldu. Allah affetsin! sen hayatına kasteden bir adamı öldürdün,*

mazursun. Ben iki delikanlıyı zehirlemiş, öldürmüş bir yılanı rast geldim, ezdim, mahvettim.”
(Akif Bey, 2009: 112)

Gülnihal: Gülnihal adlı piyeste sevgi, farklı insanlar arasında gelişen ilişkilere yansıyan değişik biçimleri ile karşımıza çıkmaktadır. Gülnihal ile İsmet Hanım arasında büyük bir anne-kız sevgisi varken insana yaşama sevinci duygularını yaşatan sevgiyi görürüz. İsmet Hanım ve Muhtar Bey derinden bir muhabbet ile birbirlerine bağlıdırlar. Bu sevgi bağı karşılıksız verme ve verirken mutlu olma gibi sevginin en temel özelliklerini barındıran bir ilişkiyi tanımlamaktadır.

Gülnihal, İsmet Hanım'ın dadısı olduğu halde ona olan saygı ve sevgisini bir gün bile kaybetmez. Bakıcı kişi baktığı bebek ya da çocuğa annelik etmekte onu koruyup kullanmaktadır. Bu da onun bir anne gibi çocuğu sevmesini sağlar. Gülnihal, İsmet Hanım'ı ölesiye sevmektedir. Bu sevgi adeta bir annenin evladına olan sevgisi gibidir. Kimsesizlik ve şefkatten mahrum olma duygusu İsmet Hanım'ın dünyasında önemli bir boşluk yaratır. İsmet Hanım'ın anne sevgisinden mahrum oluşu, onu Gülnihal'e daha da yaklaştırmıştır. O da Gülnihal'i annesi gibi görmektedir.

Namık Kemal oyun kahramanları yardımıyla sevgi değerinin büyüklüğünü bize gösterir. Gülnihal, Beyinden sonra sevdiği kişinin İsmet Hanım'ın annesi olduğunu ona yarenlik ettiğini konuşmalarıyla belirtir. İsmet Hanım'ın annesi Gülnihal ile can yoldaşı olmuştur. Ağladıysa ağlamış, güldüyse gülmüştür. Biricik kızı İsmet Hanım'ı Gülnihal'e emanet etmiştir. Bir kişi ancak güvendiği ve değer verdiği birine emanet bırakılabilir. Gülnihal'in payına düşen emanet de İsmet Hanım'dır. Gülnihal, İsmet Hanım'a kol kanat geren, kötülöklere karşı onu korumaya çalışan, yüce gönüllü bir dadıdır. İsmet Hanım'ın hatırı için hep onun yanında yer alır. Gülnihal, İsmet Hanım'ın düştüğü zor durumlarda daima yanındadır. O, İsmet Hanım'ı hiç üzmemeye hiçbir zaman bela göstermeyeceğine dair onun annesine söz vermiştir.

Gülnihal- “Bizim annenle vücudumuz ayrı fakat kalbimiz birdi. Kendi kendime derdim ki; *“Allah'ın bize bağışladığı çocuğa annesi karnını beşik ederse, ben de kucağımlı salıncak ederim. Hanım süt verecekse ben de can veririm. Seni dünyada rahat yaşatmak için ahirette hiç kurtulmamayı dahi göze alırım. Allah'a da sözüm var. Seni hiçbir şey için üzmemeye, hiçbir zaman bela yüzü göstermemeye söz verdim. Annen ölürken baş ucunda yemin ettim.”* (Gülnihal, 2009: 30)

Sevgi; iyilik, dostluk ve emekten ibarettir. Sevilen kişi için emek harcanabilir. Gülnihal'in Beyine karşı da sonsuz bir sevgisi vardır. Onun ölümü ile hayali zihninden solmuş dünyanın sıkıntıları gönlünde parçalanmıştır. Ömrünün üzüle üzüle geçtiğini, onun tek dileğinin İsmet Hanım'ı mutlu olarak görmek olduğunu ifade eder. İsmet Hanım'ın da muhtarın aşkından mahvolacağını söyleyerek kendini helak etmemesi gerektiğini, sevgi değeri etrafında ele alır.

Gülnihal- *“Güzel kızım...Senin benim için değil dünyada hiçbir şey için ağlamamı istemem. Benim ciğerim parçalansın. Gözlerimden dökülsün de tek senin gözünden bir damla yaş akmasın. Kızım! bilir misin ki, ben seni ne kadar çok severim.”* (Gülnihal, 2009: 29)

Bu piyeste anne evlat sevgisi zalim Kaplan Paşa ve annesi Paşo Hanım'ın birbirlerine karşı olan sevgisiyle karşımıza çıkmaktadır.

Paşo Hanım- *“Oğlum! Civanım! Aslanım! Dünyada seni bu kadar seviyorum. Her sevincinden ben de halime göre hissemi alıyorum. Bir derdin varsa ondan da payımı isterim.”* (Gülnihal, 2009: 47)

Celaledin Harzemşah: Neyyire Hanım'ın sükuneti ve sebatlı davranışları karşısında gerçek sevginin fedakâr, özveri ve emeğe dayalı doğasını görürüz. Neyyire'nin Celaledin Harzemşah'a olan duyguları her şeyden evvel saygı içerir. Neyyire için en büyük mutluluk kocasının yanında olmak ve onun için bir şey yapmaktır. Bu nedenle kocasının daima yanındadır. Onu destekler, savaş meydanında bile onu yalnız bırakmaz. Celaledin, Neyyire Hanım için hayatın ta kendisidir. Bu nedenle savaşa giderken belli etmemeye çalışsa da onu kaybetmekten çok korkmaktadır. Çünkü onu kaybetmek demek, yaşamı kaybetmek demektir. Neyyire Hanım Celaledin'in ardından ağlayarak ya da dua ederek teselli bulmaya çalışır. Cepheye uğurladığı Celaledin için duyduğu tedirginliği gizlemeye çalışsa da başaramaz. Celaledin Harzemşah onun üzüntüsünü hisseder. Ama Neyyire Hanım'ın ona destek vereceğini bilir.

Her ne kadar sevgi için karşılık beklenmeyen bir şey olduğu söylenirse de aslında seven kişinin beklediği şey sevilenle daima bir arada bulunabilmektedir. Dizinin dibinden ayrılmamak, en sıradan şeyleri bile beraber yaparak keyif almaktır. Celaledin Harzemşah ve Neyyire Hanım arasında yaşanan ilişkinin ruh birlikteliği ve onların kurduğu dünyadaki değerler dizgesi sıradanlıktan uzaktır. Celaledin'in duyguları seni seviyorum gibi bir cümleyle değil de daha çok derinden hissettiği yoğun ifadelerle karşımıza çıkmaktadır.

Celeleddin- *“Dünyada senden sıkılmak, senden ayrılmayı istemek benim için mümkün müdür? Allah aşkına öyle hatıralara, öyle vahimelere aldanma da bir kere gönlüne sor!”* (Celeleddin Harzemşah, 2022: 56) O daima şefkatli ve ilgilidir. Vedalaşma anlarında sakin ve sağduyulu bir tavır takınır. Celeleddin’in evliliğinde yaşanan aile içi ilişkilerin sevgi dolu olması oğlu Kutbeddin ‘in karakter gelişiminde olumlu bir rol oynamıştır.

Anne, çocuklarını doğurup yetiştiren, onlarda emeği büyük olan yüce bir kadındır. Yazar, kadına anne olunca ayrı bir kutsallık atfeder. Anne, yemez yedirir. Sabreden, üzülüp belli etmeyen, ağzı dualı, kalbi temiz, bilge bir kadındır. Her türlü sorunu tek başına çözer. Hayatta da anne bu pistteki gibi yaşamın suflörü, çocuk ise baş kahramanıdır. Annenin görevi çocuğun ihtiyacı oldukça ona destek vermektir. Namık Kemal’in anneyi olumlu olarak ele aldığı tüm bu özellikleri Celeleddin Harzemşah’ta görürüz. Zeki bir kadın olarak anlatılan Gıyaseddin’in annesi Zahire Hanım, oğlunun iyiliğini istemektedir. Oğlu adına Celeleddin’den af diler. Oğlunun bağışlanmasını ister.

Zahire’nin oğluna karşı duyduğu sevgi sonsuzdur. Oğlunun kılına zarar gelmesini istemez. Zahire Hanım’ın oğlu Gıyaseddin için de göze alamayacağı şey yoktur.

Kendini milletine adanmış Celeleddin Harzemşah da annesinin yanında sevgi dolu ve hürmetkârdır. Zahire Hanım’ı sayıp sevmektedir. Zahire Hanım’da Celeleddin ‘e karşı söylediği *“Valide demedin mi? Senin ağzından valide sözünü işittikçe Allah, seni gerçekten dünyaya benden ihsan etmiş bugünün güneşini ben doğurmuşum, bu melikin hayatı benden cereyan ediyor Sanıyorum da vücudumun her zerresinden her dakikada bir ruh peyda olmuş kadar lezzetler saadetler içinde kalıyorum!”* (C.H., 2022: 206) sözleri çok saygılı bir anne-oğul sevgisini de beraberinde getirmiştir.

Namık Kemal’in vatan sevgisinden maksadı ise onun toprağa değil de üstünde yaşayan insanlara duyduğu sevgisidir. O, piyeslerinde insanların zulüm görmemesi adına yapılan gayretleri dile getirir. Namık Kemal, sadece insanı insan olarak değerlendirir. Celeleddin Harzemşah adlı piyes ile buna değinir.

İnsani duygulardan uzaklaşan insanlar Türk ve Müslüman toplumlar sıkıntı çekerken buna seyirci kalmaktadır. O, islam dünyasının bu duruma sessiz kalışına şaşırır. Celeleddin Harzemşah İslam coğrafyasının suskunluğu ve yanlış yerde durmasından şikâyet eder. O, insanların arasında bir ayırım olmaması, herkesin birbirine karşı saygı duyarak yaşaması, sevgiye dayalı bir ortam oluşması için mücadele vermektedir. Fakat bunda çok da başarılı olduğu söylenemez.

Kara Bela: Namık Kemal'in tiyatrolarında genellikle anlayışlı ve duyarlı babalar görürüz. Kara Bela 'da evlat-baba sevgisi ön plandadır. Behrever'in babası kızının durumunu düşünerek uyuyamaz ve onun istediği kişiyle evlenmesini ister. Baba kızının Mirza Hüsrev'i sevdiğini öğrenir öğrenmez Hüsrev'i vezir yapmaya karar verir. Düğün hazırlıklarına başlarlar.

Namık Kemal'in sevgi değeri özellikle anne, baba, evlat üçlüsü eşliğinde ilerler. Vatan yahut Silistre 'de Sıtkı Bey ile Zekiye'nin, Zavallı çocuk 'ta Şefika ile Halil Bey'in, Akif Bey'de Süleyman kaptan ile Akif'in, Gülnihal'de İsmet Hanım ve dadısı Gülnihal'in, Celaleddin Harzemşah' ta Celal-Neyyire ve oğlu Kutbeddin'in, Kara Bela'da Behrever Banu ve Şah'ın aralarında geçen sevgi bağının çok sağlam ve güçlü olduğunu görürüz. Bu oyun kahramanları sevgiyi fedakârlık çerçevesinde ele almışlardır. Oyun kahramanları bazı değerler uğruna canını feda etmektedir. Böylece okuyucuyu derin düşünceye sevk ederek doğru yolu bulmasına kapı aralamışlardır.

2. 2. 4. Özgürlük

Vatan yahut Silistre: Vatan yahut Silistre adlı tiyatro eserinde özgürlük değeri bağımsızlık kavramıyla birlikte yer almaktadır. Bağımsızlık, bir milletin varlığını sürdürmesi için gereklidir. Ancak bir ülkenin milli değerleri ayaklar altına alınırsa savaş o ülke için kaçınılmaz olur. Milli bir kültür etrafında oluşan toplumsal bir ruhu sağlamak için ulusal kimliğinden vazgeçmeyen, milli değerlerin temsilcisi olan İslam Bey milli ruhu da canlı tutar. Piyas, bu ruhu ön plana çıkarmıştır. İslam Bey, çıkarlarının değil milli yönelişlerin kaygısını taşır. Bu bağlamda İslam Bey savaş meydanında ya da halkın kenetlenmesini sağlamak için konuşmalarıyla karşımıza çıkar.

İslam Bey- *“Vücudum vatanın toprağından, nefesim de vatan havasından! Vatan uğrunda ölmeyeceksem niye yaşarım? Yaşayacağız ve vatanın gelecekte yükseldiğini göreceğiz hem de dünyada vatan yoluna ölmeyi bin yıl yaşamaktan daha hayırlı bilen çocuklar bırakacağız. Vatan yaşamazsa vatanda hiçbir insan yaşayamaz. Vatanın ayaklar altında çiğnendiğini görürse de yaşayamaz. Vatan için ölmeye hazır mısınız?”* (VYS, 2009: 16-21)

Vatan yahut Silistre bağımsızlık ile milli bilinç arasındaki ilişkiyi vurgular. Özgürlük İslam Bey'in ruhunda bir ışık hüzmeleri ve bütün uluslara yayılmış bir tutkudur. İslam Bey kendi önceliğini göz ardı etmiş, bağımsızlık için kendi mutluluğundan vazgeçmiştir.

Zavallı Çocuk: Namık Kemal, ‘Zavallı Çocuk’ adlı piyesi ile ailenin özellikle annenin çocuğun hakkını elinden almasını vurgulamaktadır. Bir kişinin istediği kişiyle evlenmesi de kişi hak ve hürriyeti ile yakından ilgilidir. Evlilik, kişinin kendisinin vereceği bir karardır. Rızası dışında evliliğe zorlanan Şefika bu temel hakkını özgürce kullanamamıştır. Kemal, anneyi anlayışsız olduğu için evladının ölümüyle cezalandırır. Bu konuda genç kızın düşüncesini belirtme özgürlüğü yoktur. İstemediği bir kişi ile evlendirilmek zorunda kalan genç bir kızın ulvi hislerini kaybetmesine yol açan durum onun verem olmasına sebep olur. Bu yönden oyun kahramanları Namık Kemal’in sözcülüğünü yapmaktadır. Namık kemal, kişi hak ve hürriyetine dokunulmamasından yanadır. O yüzden bu eserini oluşturmuştur.

Akif Bey: Akif Bey, yaşadığı zorluklardan sonra bulunduğu ortamlardan uzaklaşıp yeni hayatını denizde kurmak ister. Deniz, sonsuz ve heybetlidir. Onun için deniz bir özgürlük alanıdır. Özgürlüğün kişinin kendini rahat hissetmesine yol açması sebebiyle Namık Kemal’in denize yüklediği anlamlardan biri olan özgürlüğü Akif Bey adlı tiyatrodan görürüz. Kemal, kahramanlarının denize bakmasıyla denizin derinliklerinde ve dalgasında ruhunun da özgürleştiğini hisseder. Akif Bey adlı piyeste bunu en açık şekliyle görürüz.

Gülnihal: İnsanın temel ihtiyacı olan şeylerden biri kendine ait kişisel bir alanının olmasıdır. Özgürlük, Namık Kemal’in ustalıklı işlediği temel değerlerdendir. Bir başka kişinin esareti altına girme, hür olmama şeklindeki özgürlük anlayışı Gülnihal adlı tiyatro eserinde ele alınmaktadır. Piyeste hürriyet ve özgürlük değeri esirlik kavramı etrafında şekillenir. Böylece Namık Kemal’in sadece Osmanlı toplumunun milli özgürlüğünü değil, kişilerin hak ve özgürlüğünü de mercek altına aldığını görürüz. (Gülnihal, 2009: 26-27) Bu ifadelerden Gülnihal’in benliğini yitirerek esir düştüğü anlaşılır. Kişilik hakları kısıtlanarak özgürlüğe nasıl ters düşüldüğünü gözler önüne serilir.

Namık Kemal, özgürlüğe ilişkin düşüncelerini Gülnihal’e eleştirel bir dozda söyler. Kaplan Paşa'nın akıl dışı kötülüğünün karşısında Muhtar Bey yine iyilikten yana tavır alır ve onun canını bağışlamak ister. Ancak padişahın fermanı, bu hainin başının vurulmasını istemektedir. Kaplan Paşaya karşı Muhtar Bey, İsmet Hanım ve Gülnihal’in ortaklığı, halkın desteğiyle birleşerek Paşa'ya karşı zafer kazanmalarını sağlar. Bu olaylar, özgürlük değeri etrafında gelişmektedir.

Jale Parla, “*Namık Kemal'in bu oyun ile Abdülaziz'e karşı 18. yüzyıl sonunda yaşanan mahalli İsyân olaylarını kurguladığını dile getirir. Özgürlük değerinin önemini kavratıldığı bu piyes, halkın Kaplan Paşa'ya karşı verdiği mücadeleyi göstermektedir.*” der.

Namık Kemal, dönemin kadına yönelik tutumlarına da değinmektedir. Gülnihal'in mücadelesi kadının toplumdaki yerine yönelik bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Buna yönelik sınırlayıcı ve baskıcı tutumlar, Gülnihal adlı oyun kahramanı üzerinden sorgulanır. Bu çerçevede bu diyaloglar hürriyet değeri üzerine düşünmemiz için fırsat sunar.

Namık Kemal, Gülnihal adlı tiyatro eserinde oyun kahramanları aracılığıyla dönemin sosyal dokusuna değinmiş ve toplumsal yapıdaki aksaklıkları eleştirmiştir. Yazar, Gülnihal'e toplumun kendisine dayattığı roller ile kişisel özgürlüğü arasında mücadele verdirerek okuyucunun bu temel sorunları üzerine düşünmesini sağlar. Bu bağlamda Gülnihal'in içsel mücadelesi, kadının özgürlük arayışının zorluklarını ve toplumun bu sürece olan etkilerini yansıtır.

Namık Kemal, Gülnihal piyesi vesilesiyle kadının toplumsal şekillendirilmeye göre değil de hak ve özgürlüğü doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Bu tiyatro eserinin özgün ve etkileyici yanlarından biri de Namık Kemal'in toplumsal ve bireysel konuları işlerken dile getirdiği derinlemesine yorumlardır. Örneğin Gülnihal'in özgürlüğünü arayış sürecine dair farklı bir bakış açısı ortaya koyar. (Gülnihal, 2009: 28-30) Bu süreç yalnız Gülnihal'in değil, Osmanlı toplumundaki kadınların toplumdaki rolüne dair genel bir sorgulamayı da beraberinde getirir.

Celeleddin Harzemşah: Müslümanlara yöneltilen zulmün başka bir anlamı da vardır. Özgürlüğünden alıkonulmak. Celeleddin'e göre dünyadaki müslümanların özgürlüğü yoksa dünyanın düzeni de bozulmaktadır. Dünya müslümanlarla değerlidir. Müslümanların birbiriyle savaşmasını da kendi aslından kopuk, kim olduğunu bilmeyen nesillerin yetişmesine sebep olacaktır.

Özgürlük, vatanı kurtarmanın azim ve kararlılığını hisseden halkın mücadelesidir. Özgür olabilmenin ilk şartı ulusal ve bağımsız bir devlet kurabilmekten geçer. Savaşlar, bu şartı yerine getirmek amacıyla yapılır. Devletler, bağımsızlığına kavuşma mücadelesi vererek ülkelerini savunurlar. Savaştan galip çıkan halklar, devlet ruhuna kavuşarak dirilir. Celeleddin Harzemşah sadece Türk milletinin kaderini belirlemekle kalmaz. Bütün mazlum müslüman milletler adına mücadelesini kazanır.

Azınlıkların milliyetçilikten etkilenecek bağımsızlık arayışına girmesi ve böylelikle Osmanlı'nın dağılma sürecine girmesi, Namık Kemal'in vatan kavramına bakışında değişikliğe yol açar. Namık Kemal, piyeslerinde bağımsızlığa dikkat çekerek hür ve bağımsız yaşanmazsa bir vatanın asla vatan olamayacağına değinir. O, bir toplumun ilk şartını

bağımsızlık olarak görmüştür. Türk, topraklarında hür ve bağımsız bir millet olmak için gösterilen çaba, Celaleddin Harzemşah piyesinde karşımıza çıkmaktadır. Neyyire Hanım'ın Celaleddin ile konuşması ecdadın dirliğimiz için bu uğurda gösterdiği gayret şu şekilde aktarılmıştır:

Neyyire- *“Dünyayı dehşetten titreten Cengiz’e karşı durdunuz! ordularını bozdunuz. Elinden memleketlerini aldınız. Karşısında siz set oldunuz, bu kadar gayretten bu kadar muvaffakiyetten sonra hakkınızda ne söylenir?”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 96)

Celaleddin Harzemşah savaşçı bir ruha sahip olmasının yanı sıra adalet ve halkın refahı için mücadele eden özgürlükçü bir liderdir. Savaş, özgürlük alanında bir milletin dirilişidir. Bağımsız bir devlet kurmayı başaran milletlerin kaderi savaşlarla döner. Celaleddin Harzemşah'ın tam bağımsızlık düşüncesi bağımsızlık olgusunun nasıl olması gerektiğiyle ilgili bir çerçeve çizmiştir.

Celaleddin Harzemşah, özgürlüğün karşıtı olan esarete karşı bağlı bir millet olmaktan ötürü müslümanların rahat uyku uyuyamadığını dile getirir. O, yüreğinde bir sancı taşımaktadır. Bu sancı, müslüman şehirlerin boyunduruk altında kalmasının sancısıdır. Namık Kemal'e göre İslam hür olmalıdır. Celaleddin, yaşanan acılara seyirci kalmamaktadır. O, olan biten bu sıkıntılara göz yummak istemez.

Özgürlük için verdiği mücadele Celaleddin'in hayatını şekillendirir. Savaş bitmemiştir. Bu yüzden Celaleddin Harzemşah'ın güçlü olması gerekmektedir. Dinine ve devletine hizmet etmesi ve milletin özgürlüğünü düşünmesi gereklidir. O, özgürlüğe ve bağımsızlığa ulaştığı zaman mutlu olacağına inanmaktadır. Celaleddin Harzemşah böylece ruhsal manada da özgürleşir.

Celaleddin'in Türk islam memleketleri ile dostluk kurması hem düşünsel cephede hem de savaş meydanlarında başarılı olmasına yol açar. O, harp meclisinde ölünceye kadar özgürlük için savaşaacağına söz verir. Celaleddin Harzemşah, şuurlu bir şekilde olanları özümseyerek ve milli kültürüyle bağdaştırarak bu karara varır. Ona göre ülkesi bağımsızlığa ulaşmak zorundadır. Fakat bunu yaparken geleneği ve diğer müslüman ülkeleri çiğnememesi gerektiğini bilir.

Celaleddin yaşamın zorluklarına artık dayanamaz ve bedenini özgürlüğe bırakır. Baş kahraman Celaleddin, içinde bulamadığı huzuru ölümden bulmuştur. Bu sayede özgürlüğüne de kavuşur.

Celaleddin- *“Bahtiyarım, Mihri Cihan! Şehidim, elhamdülillah! Allah’ım! Allah’ım bana bu halimle dünyadaki mevcudatın cümlesine gıpta ihsan olacak bir saadet ihsan ettin.”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 96)

Milli değerlerin hür bir şekilde yaşanması ancak bağımsız bir devlet iken mümkündür. Harzemşah devleti gücünü kaybetmesinin ardından kültürel bozumunu yaşamaya başlar. Devletin tebaasındaki kişilerin ihanetine uğrar. Devletin otoritesini sağlamlaştırmak adına yapılan savaşlar, milli direnişin ve tam bağımsız yaşama düşüncesinin ürünüdür. Milletin istiklalini yine millet kurtaracaktır.

Namık Kemal’in Celaleddin Harzemşah piyesi, Moğollara karşı bağımsızlık savaşının bir örneğidir. Celaleddin devletinin nasıl bir kararlılıkla mücadele vereceğini göstermiştir. Bu piyeste bir devletin başka bir devletin esareti altında yaşamasına karşı çıkılarak özgürlüğünü koruma mücadelesiyle karşılaşırız.

Celaleddin- *“Allah ile ahdedtim. Ya İslam memleketini Tatar’dan kurtarırım ya da şehadet beni bu yeminden kurtarır. Vatanını, milletini canından ziyade sevenler beraber gelmekte muhtardırlar. Rahatını, selametini arayan, istediği yere gidebilir.”* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 77)

Celaleddin Harzemşah’ın mücadelecisi ve tüm ulusları toplayan tavrı bizi bu düşünceye sevk etmektedir. Celaleddin’i sorumluluk duygusu içerisinde buluruz. İşgaller karşısında sadece vatani kurtarma azmi ile yaptığı hareketini cephede kucağından kaybolan ailesini kurtarmayı değil de suya terk etme eylemini düşündükçe millet ve devlet bilinci oluşan bireylerin de aynı tavrı göstermesi gerektiğine kanaat ederiz.

Namık Kemal, insanın yaratılıştan gelen özgürlüğünün zulüm ve baskıyla ortadan kaldırmanın mümkün olmadığını dile getirir. Ülkenin içinde bulunduğu durum, demokrasi ve bağımsızlıktan ne kadar uzaklaşıldığını da gösterir. Hak ve özgürlükleri kısıtlayarak bağımsızlığa ve özgürlüğe aykırı davranıldığını görürüz. Namık Kemal daima insan haklarının savunucusudur. Bunu Celaleddin Harzemşah adlı oyununa da yansıtır.

Kemal, bu tiyatrosu üzerinden toplumsal mesajlar vermiştir. Celaleddin, siyasi açıdan düşünceleri ile örnek gösterebileceğimiz bir şahıstır. Sadece kendini düşünmemiştir. O milletin başka bir devletin boyunduruğu altına girmesini kabul etmemiştir. Gayreti de bu yöndedir. Cephede kucağında can veren askerler, onun milli duyarlılığını daha da etkilemiştir. Bizde Türklük bilinci uyandıran bir kimlik olarak karşımıza çıkan Celaleddin Harzemşah

üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirir. O kendini ve ailesini toplumu için feda ederek milletin özgürlüğünü seçer. Celaleddin üzerinden aktarılan özgürlük değeri uzun ve büyük gayretlerden sonra başarıya ulaşmıştır.

Kara Bela: Bu tiyatro eseri, dönemin siyasi ve sosyal sıkıntılarını, ahlaki değerlerin yok oluşunu ve kişisel özgürlük arayışını konu alır. Ahşid adlı oyun kahramanı toplumun değerlerine ters düşen kararlar alır. Behrever Banu'nun ahlaki değerleri kişiliğinin merkezinde yer almaktadır. Toplumsal normlara karşı sadakatli olan Ahşid, Behrever Banu'yu tehdit ederek kişi hak ve hürriyetine zararı dokunmuştur. Banu'nun Ahşid'in edepsiz davranışları ile kişi özgürlüğü zedelenir. Daha sonra Ahşid'in bu kararı onun sonunu hazırlar. Bu mücadele Ahşid'i çevrenin aşağılama ve kınamasına maruz bırakır. Kara Bela insanın iç dünyasına ve kişisel çatışmalarına da odaklanarak içsel yolculuğunun çelişkilerini de zengin bir şekilde aktarır. Olan bitenden sonra Behrever'in halası Nurcihan ile konuşmasında "*Hiçbir şeyim yok, biraz keyifsizim*" demesi kendisiyle çelişkiye düştüğünün birebir kanıtıdır. (Kara Bela, 1989: 74)

Dönemin toplumsal atmosferinin de bireysel çelişkilere yansıdığını görürüz. Behrever Banu'nun kişisel çatışmaları Namık Kemal'in derinlikli bir oyun kahramanı koymak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu çatışmalar sadece olay örgüsünü zenginleştirmek ile kalmaz. Aynı zamanda okuyucuya derinlemesine bir insan portresi sunar. Bu da eseri sadece Osmanlı toplumu üzerine bir eleştiri olmaktan öte evrensel değerleri ve içsel mücadeleleri ele alan derin bir eser haline getirir.

Bu sahne ahlak yönünden trajiktir. Behrever Banu'nun şerefine zedelenmesi Ahşid'in sergilediği iffetsizlik sonucu belirir. Ahşid'in bu yöndeki mücadelesi şu sözlerle yansıtılmaktadır.

Ahşid- "*Uyku zamanı gündüzler de geceler kadar kara değil midir?... Elbette Behrever'e malik olacağım. Yarın akşam görürüz.*" (Kara Bela, 1989:28)

Ahşid bazı şehvani duygulara kapılarak nefisini kontrol edememiştir. İnsanlar bazen insani değerlerini kaybedip bencilleşmektedir. Fakat insanları hayvanlardan ayıran en önemli özelliği aklıdır. Bu nedenle insanın aklını kullanması gerekir. İnsan özünde iyidir fakat bu özü kendi nefsiyle kirlettiği Kara Bela adlı piyes ile anlatılmaktadır.

Namık Kemal, insanların bencilleşerek insani duygularından uzaklaşmasından duyduğu rahatsızlığı bu piyes ile vurgular. Etik değerler tamamen yok olur. Namık Kemal'in

bu piyesinde olumsuz tip olarak karşımıza çıkan oyun kahramanlarının birçoğu Allah'ı unutan kişilerdir. Vatan ve millet mefhumundan uzak yaşayan insanlardır. Bu kahraman yoksun olduğu ahlaki değer farkında bile değildir. Onun için önemli olan sadece kendisidir. Oyun kahramanlarının iki yüzlü olması, kimin iyi kimin kötü olduğunun karıştırılır hale gelmesine sebebiyet verir. Namık Kemal, Kara Bela adlı eseriyle insanlık onurunu korumaya verdiği önemi konusundaki kararlılığını ispatlamıştır. Namık Kemal başkahraman olan Behrever Banu'nun yaşadığı trajediyi onun iç dünyasındaki çatışmalarla birleştirerek insan psikolojisinin karmaşıklığını gözler önüne serer.

Behrever- (Gözlerinden birkaç damla yaş dökerek) *“Tecrübeliyim efendim, hem de pek ağır tecrübelere uğradım!... Merhamet buyurunuz da biraz odama gideyim”*. (Kara Bela, 1989: 43)

Behrever'in yaşadığı trajedi Ahşid'in kölelik koşulları içindeki acı dolu hayatı ve varoluş sürecini sorunlarla geçirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Ahşid kendine yapılan zorlamalar gibi Behrever Banu'ya da yaptığı tehdit ve zorlamalar ile sahip olmaya çalışır. Bu durumdan sonra Behrever Banu'nun kendisi yaşam hakkına son vermek ister. Fakat hem o hem Ahşid hem de biricik sevdiği Mirza Hüsrev hayata veda eder.

Hüsrev *“Behrever'in cenazesi üzerine yığılarak ve hançeri göğsüne dayayarak Gel buraya Behrever! Mezara beraber gidelim...Behrever geldim...! Behreverciğim...koyununa geldim. Vücudumuz yan yana yatıyor. Ruhumuz kim bilir nerelerde gezecek Behrever!..”* Ve ruhunu teslim eder. (Kara Bela, 1989: 58)

Bireylerin yanlış kararlar sonucunda yaşamları olumsuz etkilenmektedir. Namık Kemal'in eserlerinde daha adil ve özgür bir toplum olmak için kahramanların mücadele ettirmesine rağmen genellikle bu trajik sonla karşılaşırız. Bu piyeste Namık Kemal kölelik ve insan haklarının ihlali gibi sorunlara dokunurken bu sorunların insanlık onuruna yönelik etkilerini de vurgular. Piyes kahramanlarının insani değerlerini derinlemesine incelediği için okuyucu üzerinde derin izler bırakır. Behrever'in yaşadığı durumdan ötürü hayatına son vermek istemesi geleneksel değerlerine bağlılığı açısından önemli bir örnek teşkil eder. Örneğin Behrever'in aile ve çevresi dönemin geleneksel yapısını ve toplumsal değerlerini yansıtırken kötü kahramanımız Ahşid ise toplumsal ve ahlaki değerleri hiçe sayan birini simgeler. Bu toplumsal farklılıklar dönemin sosyal ve kültürel karmaşıklığını da göstermektedir.

Kara Bela'nın Namık Kemal'in Hint saraylarında yaşananları anlama ve yorumlama çabasının bir ürünü olduğunu görürüz. Behrever'in yaşadığı özgürlük mücadelesi eserin çekirdeğini oluştururken kendi canına kasti da kendinin adalet arayışını oluşturmaktadır. Behrever'in halası yani Nurcihan'ın sözleri de sarayın içindeki sınıf farklılığının oluşturduğu sorunları dile getirmektedir. (Kara Bela, 1989: 93)

Vatan yahut Silistre, Akif Bey, Celaleddin Harzemşah adlı tiyatrolarda bağımsız ve özgür bir vatan için çaba sarf edilir. Devleti düşmandan temizlemek ve vatani kurtarma düşüncesi ön plandadır. Namık Kemal, Kara Bela ve Gülnihal adlı tiyatrosunda ise özgürlüğün zıttı olan esarete ve kölelik kurumuna daha çok değinir. Kara Bela'da Mihridil Gülnihal adlı eserde Gülnihal, esaret hayatının acı ve sıkıntılarını sürekli dile getirir.

2. 2. 5. Fedakârlık

Vatan yahut Silistre: Namık Kemal'in oyunlarında fedakârlık, farklı bakış açıları ile işlenir. Oyun kahramanları kimi zaman vatan uğruna, kimi zaman aşk uğruna, kimi zaman da başka insanlar uğruna fedakârca davranış sergiler. Genellikle Kemal'in tiyatro kahramanları, vatan uğruna kendini feda eden kişilerden oluşmaktadır.

Vatan yahut Silistre adlı piyeste vatanın birliği için aşklarını öteleyen vatan aşığı kahramanları görürüz. İslam Bey, vatani için fedakardır. Öleceğini bilse dahi sevdiğini bırakıp gitmekten bir adım geriye durmamaktadır. Canlarından sevdiklerinden ayrılmak zorunda kalan yiğitler fedakarlığın en son raddesini göstermişlerdir.

Fedakârlık, aşktan daha yüce bir duygudur. Zekiye'ye olan aşkından vatani uğruna vazgeçen İslam Bey, vatani için her türlü fedakârlığı göstererek savaşa gitmek istemiştir. Bunu Zekiye ile olan diyalogundan anlayabiliriz.

İslam Bey- *“Ne yapayım ki iradem elimde değil senden ayrılacağım. Bugün sana veda edeceğim.”*

Zekiye *“Hem beni seviyorsun hem niçin ayrılacağız?”*

İslam Bey: *Gideceğim, gideceğim, gideceğim. Yoluma cehennem ateşleri saçılrsa yine gideceğim. Annemin vücudu ayağımın altında ezilecek olsa yine gideceğim. Gerçekten benim için öleceğini bilsem yine gideceğim.*

Zekiye: *Gideceksin. Ne için gideceksin?*

İslam Bey: “Ecdadımdan kırk iki şehit adı bilirim. Rahat döşeğinde ölmüş bir adam işitmedim, anladın ya bir adam işitmedim. Devlet savaş açmış. Düşman sınırda şehitlerimizin kemiklerini, topraklarını çiğnemeye çalışıyor. Nasıl olur ki vatan tehlikede bulunsun da ben evimde rahat oturayım? Nasıl olur ki devlet yerinde oynasın da ben mihli anmış gibi burada kalayım. Vatan, vatan, vatan tehlikede diyorum, işitmiyor musun? Beni Allah yarattı, vatan büyüttü, Vatanım uğrunda ölmeyeceksem ya ben niçin doğdum? Ah vatanını sevmeyen adam da sana nasıl sevgi duyarsın?” (Vatan yahut Silistre, 2009: 12) ifadesi onun için vatan sevgisinin fedakârlık gerektirdiğini göstermektedir.

Zekiye, aşkı için hiç düşünmeden canını feda etmeye hazırdır. Bu bir sadakat ve fedakârlık örneğidir. Fedakârlık, kendi mutluluğundan çok sevdiği kişinin mutluluğunu isteme halidir. Sevgili için kendi mutluluğundan vazgeçmek, sevgilinin fedakarlığının en önemli göstergesidir. Aşğın fedakarlığı, aşkından ötürüdür. Zekiye İslam Bey’in peşinden cepheye gitmek ister. Onun yanında savaşa kılık değiştirerek girer. Cesur aşık sevdiği için her olumsuzluğu göze alır. Sevgiliye ulaşmak için kendi canını bile feda etmekten çekinmez. Bütün engelleri ortadan kaldırmaya çalışır. O, cesur olduğu kadar da fedakardır. Sevdiği için her şeyini feda edebilir ve onun mutlu olması için elinden geleni yaparak sadece sevdiği kişi için yaşar. Fakat bu tiyatrodaki vatana duyulan aşkın üstünde bir güç yoktur. O tüm sevgilerin zeminidir. Sevdiği adam için içten içe kan ağlayan Zekiye, İslam Bey’in ardından giderek payına düşen fedakarlığı göstermiştir. Vatan yahut Silistre’de fedakârlık aynı zamanda kahramanlık ve şehitlik gibi kavramlarla da iç içedir.

İslam Bey- “Ben öleceğim diyorum içinizde ölümden korkmayan kimdir? Arkamdan ayrılmamak için Allah’la sözleşir misiniz? Gazaya ölmek niyetiyle gidiyorum. Rahat aramam. Arayanlar arkama düşmesin; kurşundan güllenden korkmam. Korkanlar, karılarının yanında otursun. Müslüman olan bütün vatan kardeşlerime şu zayıf vücudumu siper edeceğim.” (V.Y.S., 2009: 21-23)

Savaş zamanı düşmanlar, İslam Bey ve diğer kahramanlar gibi göğsünü vatana siper eden nice kahramanlar bulacaktır. Vatani için şahadet mertebesine ermek isteyen sadece İslam Bey değildir. Zekiye’nin Sıtkı Bey ile diyalogu vatani uğruna her türlü fedakarlığı yapabileceğini göstermektedir.

Zekiye- “Vatan için öleceğim. Başka ne hizmet istersiniz?”

Sıtkı Bey- Sen daha silah kullanamazsın.

Zekiye- Ben size canımı sunuyorum. Siz bana yaşımın küçüklüğünü söylüyorsunuz. Buraya adam öldürmek için mi geldiniz? Ölmek için mi? Öldürmek içinse beni de öldürün. Ölmek içinse emin olun ki sizden daha kolay daha rahat ölürüm.” (V.Y.S., 2009: 63) Ayrıca bu piyeste Allah’ın da vatan için yapılan fedakarlıktan hoşnut olması dile getirilmiştir.

Zavallı Çocuk: Namık Kemal’in Zavallı Çocuk adlı oyunu da yüce bir fedakarlığın anlatıldığı Türk tiyatrolarındandır. Rızası dışında bir evliliğe sürüklenmek istenen Şefika, ailenin maddi durumundan ötürü bunu kabul etmek zorunda kalır. Namık Kemal Şefika’yı ailesine bağlı, ailesinin sözünden çıkmayan, onu utangaç biri olarak kurgular. Ailesi için fedakarlıktan kaçınmayan Şefika’nın Paşa ile evliliği söz konusu olunca Ata’ya karşı olan hislerini bir kenara bırakır.

Fedakarlığın bir ölçüsü olması gerekmektedir. Kişinin kendine zarar verecek şekilde aşırı fedakârlık yapması, fedakarlığın sınırını aşar. Gereksiz fedakarlıklardan kaçınmamız gerekir. Şefika’nın Ata’ya duyduğu aşk gerçektir. Fakat Şefika, ailesinin isteğine hiçbir şekilde karşı çıkmayan, onların maddi durumunu düzeltmek için kendini seve seve feda eden bir oyun kahramanıdır. Şefika’nın bedeni bu fedakarlığa dayanamaz. Şefika aşırı fedakarlıktan ötürü vereme düşer olmuştur.

Şefika vereme düşüp bin bir türlü eziyet çekse de çektiği sıkıntıların boşa gitmediğine sevinmektedir. Paşa’nın gönderdiği senedin ailesinin derdine derman olması Şefika’yı sevindirmektedir.

Piyesteki oyun kahramanları birbirleri için kendi canından vazgeçer. Bu piyeste, ona gelecek zarar bana gelsin diyenlerden oluşur. Şefika, her şeyden vazgeçebilme cesaretini gösterir. Daha çok ailesi için fedakârlık yapsa da Ata’yı canından çok sevmekte, onun acı çekmesini istememektedir.

Kederinden verem olup ölürken bile onu bu evliliğe sürükleyen annesini suçlamaz. Sadece Ata’nın kollarında ölmek ister. Şefika ölmek üzeredir fakat onu bu evliliğe zorlayan annesini hiçbir zaman suçlamaz sadece Ata’nın kollarında ölmek ister.

Namık Kemal, aşk hakkındaki düşüncesini kahramanlarına bir dergiden okutmuştur. Bu muhabbet tarifinde sevgili uğruna gösterilen fedakarlığın hiçbir zaman boşa gitmediği ve dünyadan rahat gitmeye vesile olduğu dile getirilir. Yar için insanın bütün hayatı feda edilir. Ata’da Şefika gibi aşkı uğruna ölümü göze almaktadır.

Birbirini seven aşıklar tatlı canlarını birbirleri için feda ederler. Sevdiği kızın başka birine zorla nikah edilmesi Ata'nın canını yakmıştır. Şefika için kendini zehirleyerek ölmeyi seçmiştir. Şefika'nın hastalanıp öleceğini duyan Ata, onu kara toprakta görmeye dayanamayacağından çözümü ölmekte görmüştür. Şefika'dan önce de ölümü tatmıştır.

Ata- *“Canınla uğraşırken yine Ata'ya acıyorsun. Yine Ata üzülmesin diye zihninde teselli verecek sözler buluyorsun. Her nefesin hayatının büyük bir parçasını götürüyor. Ecel ciğerini paralyor. Azrail nazik vücudunu pençesine almış eziyor. Sen yine Ata'nu düşünüyorsun. Hem de Ata senden sonra sağ kalır, Ata senin kara topraklarda yattığına tahammül eder zannediyorsun öyle mi? Benim için tatlı canını feda ettin. Vücudumdan başka elimde bir şey yok ki teşekkür için yoluna feda edeyim.”* (Zavallı Çocuk, 2009: 71-74)

Akif Bey: Namık Kemal'in bu piyesinde devleti için canını feda eden kahramanları görürüz. Akif Bey, vatanı ve milleti için canını feda eder. Sadece canından değil o çok sevdiği biricik karısı Dilruba'dan da vazgeçmek ona zor gelmez. Çünkü vatanı için fedakârlık yapması gerektiğini düşünmektedir.

Akif Bey *“Devletin fermanına seve seve uyarım canımdan değil Dilruba'dan da ayrılırım.”* sözleriyle vatanına karşı fedakarlığını gösterir. Akif Bey, karısına sırlıklam aşiktir ama vatanın çıkarı için fedakârlık yapıp karısından ayrılarak savaşa gitmiştir. Namık Kemal, Akif Bey adlı piyeste vatan ve millet için canını feda eden kahraman bir Türk toplumunu anlatır.

Akif Bey- *“Hiç ben devletimden can mı sakınırım, vatanımın çıkarı onu gerektirmiş; Osmanlıyım, vatanım için Dilruba'dan değil canımdan da ayrılırım.”* diyen Akif Bey, canını hiçe sayarak vatanı için ne gerekirse onu yapmaktan kaçınmaz. (Akif Bey, 2009: 18)

Namık Kemal'in piyeslerinde genellikle fedakârlık, vatan kavramı bağlamında ele alınır. Fedakarlığın üst seviyede kendini göstermesi ise şehitlikle olur. Akif Bey, fedakârlık yaparak sevdiği kadından ayrılmıştır. Şehit olmak isteyen Akif Bey, kaderin buna razı gelmediğini ama onun vatanını ve namusunu korumak için canını vermek istediğini babası Süleyman Kaptan'a anlatır.

Akif Bey, savaşa gitmek ve canı pahasına vatanın namusunu korumak için fedakârlık yapar. Namık Kemal'e göre şehitlik töremizde, Türk ailesine felaket değildir. Şehadet bir şeref nişanıdır. Fedakarlığın zirvesidir.

Akif Bey adlı piyeste Akif Bey'in babasına bıraktığı mektubunda *“Beni seviyorsan arkamdan bir katre gözyaşı dökme. Vatan için öldüğüme iftihar eyle.”* sözleri yer almaktadır.

(Akif Bey, 2009: 15) Babası da oğlunun şehadet haberini duyduktan sonra *“Ben onu vatanıma kurbanlık beslemiştim.”* diyerek fedakâr olmanın son merhalesini sergilemektedir.

Kemal, bu piyeste vatan sevgisi olan insanların içindeki fedakarlığın değerini ele almıştır. Namık Kemal, Akif Bey piyesinde başkahraman Akif Bey’i savaşa gönderir. O, sevgilisini cephe gerisinde tek başına bırakmak zorunda kalmıştır. Bu durum onun vatan mücadelesi öncesi elini kolunu bağlamakta ve Akif Bey ne yapacağını bilememektedir. Vatanını seven Akif Bey sevinç ile neşe arasında bir yerdedir. Diğer taraftan da bir yanında güller açılmış bir yanında da solmuştur. *“Şu ayrılık olmasa çok sevinçli gidecektim.”* diyerek bu halini belirtmiştir. (Akif Bey, 2009: 17)

Akif Bey’in de vatan için fedakârlık yaparak sevdiği kadından ayrılan İslam Bey’den farkı yoktur. Akif Bey, savaşa gitmeden önce karısına eğer Allah, onlara çocuk bahşederse o çocuğunu da vatan için fedakârlık yapmak üzere eğitilmesini tembihlemektedir. Akif Bey’e göre vatan için savaşmak ve fedakârlık yapmak gurur vericidir. (Akif Bey, 2009: 25)

Gülnihal: Tiyatroda Gülnihal, hanımının ölürken ona emanet ettiği kızı İsmet Hanım'a zarar gelmemesi için her şeyi göze almaktadır. Onun mutluluğu için ölen eşine verdiği sözü unutacak kadar serden geçmiştir. Serden geçebilecek kadar bir olayın kutsallığına inanmak, o uğraşta çaba sarf etmek en büyük fedakarlıktır. Bu inanç, olayların eksik ve yanlış tarafı olsa bile görmemizi engeller. İsmet Hanım ile Muhtar Bey'in mutlu olması için eşinin ruhuna sadakatsizlik etmek pahasına Zülfikar'ın isteğini kabul eden fedakâr Gülnihal'i görürüz.

Celaleddin Harzemşah: Bu eserde Celaleddin Harzemşah vatanı için hem kendi canından hem de ailesinden vazgeçer. O kendini düşünmeden milletin esaret altına düşmemesi için kendini feda etmektedir. Karısı Neyyire ve oğlu Kutbeddin'i Sind Nehri'nde bırakan Celaleddin onlardan sonra büyük sıkıntılar çekmiştir.

Celaleddin- (Arkasına bakarak bir Tatar'ın üçünü birden esir edecek kadar yaklaştığını görünce Neyyire'yi ve Kutbeddin'i birer kolundan yukarı kaldırarak) *“Yarabbi! Yarabbi! İhsan ettiğin saltanatın her türlü kenaizi içinde yalnız sevdiğim şu iki vücut kalmıştı, onlar da yoluna kurban olsun!”* (Celaleddin Harzemşah, 2022:110)

Savaşın neden olduğu ölüm, yokluk ve acıya şahitlik eden Celaleddin Harzemşah, zor süreçlerden geçmiştir. O baskı altındaki kişiliğini tanımlamak için uğraşır. Celaleddin, sadece vatanı kurtarmayı düşünmektedir. Ailesini ölüme terk etmesi milli duyarlılığının benzersiz olduğunu gösterir. Bu fedakarlığı gerçekleştirme kararı kolay değildir.

Ölümlerle yüz yüze gelen kişiler bu süreçleri kolay atlatamaz. Nitekim Celaleddin'in de atlatma süreci kolay değildir. Bu yüzden kim olduğunu ve ne isteyip istemediğini sorgulayan Celaleddin, zorlu bir varoluş süreci geçirmektedir. O, içsel bir savaş halindedir.

“Neyyire’ m canımdan aziz bilirken yirmi iki senelik kıymetli canına kıydığı Neyyire’ m ahiretten geldiğini iyice ispat etmek için mezarının tozları ile geziyor sanıyorum! İnsan kendi eliyle telef ettiği maşukasının hayalini daima karşısında görür de gönlünde Sevinç kalır mı? Neyyire! Dünyada Yoluna can vermekten büyük devlet göremediğim Neyyire’ yi telef ettim de kendim, bir hançerde şu musibet aleminden kurtarmaya elim varmıyor. Hayatımın mutluluğunu mahvetmeye mecbur eden vazife, beni o mutsuz hayatın azabından kurtulmamaya da icbar ediyor! Felek bana ettiği işkenceden eğlenmeyi o kadar merak etmiş ki beni cehennem duvarlarına Cennet bağlarının resmini yapar gibi gözümün önünde daima kuvvet olan saadeti İhtar edecek bir vücut gezdiriyor.” (Celaleddin Harzemşah, 2022: 152)

Kişiler her ne kadar kıymet verdiği varlıklardan ayrı kalsalar da ayakta kalmak zorundadır. Celaleddin daha sonra ikinci evliliğini yapar. Mihri Cihan Hatun'un önceki eşine benzemesi Celaleddin'i üzer. Mihri cihan daima Celaleddin'i seven ve onun için fedakârlık yapan bir kadındır. Onun varlığıyla Celaleddin, kendini değerli hissetmektedir.

Kahramanlar vatanı kurtarmak için kendini feda ederek kan akıtır. Piyeste askeri stratejinin irdelenmesi düşüncesi üzerinde durulur. Celaleddin'in, askeri dehası ve ölümlerle bile milletini düşünmesi, onun fedakâr ve cefakâr yanını gün yüzüne çıkarmaktadır.

Gıyaseddin'in validesi oğlunu kurtarmak için kendini feda ederek istemediği bir yöneticiyle yeni bir izdivaca karar verir. Fakat oğlu Gıyaseddin'in buna tahammülü yoktur. Gıyaseddin, Burak Hacıp'i öldürmeye çalışır fakat başarılı olamaz. Valide hanım Zahir, yaşanan olayları üzüntüyle karşılar. Tahammül sınırlarını zorlar fakat en sonunda *“Kıyma evladımın canına kıyma, her şeye razıyım!”* ifadesi ile bir fedakârlık örneği sergiler. Sonunda bu karara varmak zorunda kalmıştır.

Namık Kemal'in tiyatrolarında vatan, İstiklal ve aşk adına iyi niyetle fedakârca gayret içinde olan oyun kahramanları görülür. Vatan Yahut Silistre piyesinde vatan için sevdiğini bırakan yüce kahraman İslam Bey'i görürüz. Zavallı Çocuk 'ta Şefika, babasının borcu yüzünden kendini ve aşkını feda etmiştir. Akif Bey'in vatan için biricik karısını bırakarak savaşa gitmesi onun fedakâr yönünü gösterir. Gülnihal'de İsmet Hanım, Muhtar Bey için mutluluğundan fedakârlık yapmıştır. Ailesini vatan için feda eden Celaleddin Harzemşah, onları Allah'a kurban ederek fedakarlıkla insanlığın hizmetine girmektedir.

2. 2. 6. Adalet

Vatan yahut Silistre: Piyeste, adil olma ve Allah'ın adaleti gibi değerler ele alınmaktadır. İslam Bey, “*Sen Allah'ın adaletini bilmez misin?*” (Vatan yahut Silistre, 2009: 15) diyerek adaletin Allah'ın hizmetinden olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

Sıtkı Bey- “*Benim adil yaradanım, benim merhametli Allah'ım.*” diyerek cenabı Hakk'ın, alemleri yaratan Allah'ın sonsuz adaletine sığınmıştır. (Vatan yahut Silistre, 2009: 87)

Adalet olmayan bir toplumda adaletsizlikler baş gösterir. Oyunda adalet olmazsa olmazdır. Fakat adaletsizlikler yapılmasından da bahsedilmiştir. Kanunların koyduğu hükümler adaletten taraf olmayabilir. Haksızlıklar yapılabilir. Sıtkı Bey haksız yere görevinden alınmış ve ordudan kovulmuştur.

Sıtkı Bey- “*Divanı harp, bunda da sizin gibi düşünmedi. Ali'yi kurşuna dizdiler, Ahmet'i de keçe külah ettiler. Zavallıyı vatani içinde yaşamaktan men ettiler. Belki vatani için ölmekten de men ederler.*” (Vatan Yahut Silistre, 2009: 43-46)

Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre adlı piyesinde adalet için ailesinden ayrı yaşamak zorunda olan bir askerden bahseder. Bu asker, Zekiye'nin babasıdır. Suçu olmayan bir albayı adaletsiz karar idama mahkûm etmiştir. Zekiye'nin babası Ahmet Bey, albayı kurşuna dizmek zorunda bırakılır. Fakat suçu olmadığını öğrenince bu askere dokunamaz. Bu yüzden Emre itaatsizlikten dolayı ordudan atılan Ahmet Bey, daha sonra ailesinin yüzüne bakamaz. Bir vakit sonra orduya farklı bir kimlikle (Sıtkı Bey) girer. Kemal, bu oyunda araştırmadan karar veren hakimleri eleştirmekte ve adaletin yanlış uygulanmasını göz önüne getirmektedir.

Akif Bey: Oyun kahramanları kendisine yapılan kötülüğün bedelini ödetmeden rahat yaşayamazlar. Esad Bey, Akif Bey'i kalbinden bıçakladığı zaman Akif Bey, adaleti kendi eliyle sağlamak ister. Akif de kalbindeki bıçağı çıkartıp tekrar Esad Bey'e saplar. Oğlunu yere yığılmış gören Akif Bey'in babası Süleyman Kaptan ise Akif'in ölümünden Diltrüba'yı sorumlu tutar. Bıçağı yerden alarak Diltrüba'yı bıçakla öldürür. Süleyman Kaptan, Diltrüba'dan oğlunun intikamını almak ister. Akif Bey de Diltrüba'ya karşı beslediği sevginin yanında kendisine yapılan ihanet için Diltrüba'ya kin gütmektedir. Onu öldürerek intikam almak ister. Aynı bıçakla Akif Bey, Diltrüba ve Esad Bey'in öldüğü Akif Bey tiyatrosu, oyun kahramanlarının kendi adaletini sağlamak için kötü olaylar silsilesinden oluşan facia bir son ile bitmektedir.

Gülnihal: Namık Kemal Gülnihal adlı tiyatro eserinde yaşadığı dönemde rahatsız olduğu olayları kurgulayarak işler. Dönemin siyasi, sosyal ve kültürel dinamiklerini derinlemesine inceleyerek adalet değerinin eserde ne derecede önemli olduğunu karşımıza çıkarır.

Bu piyeste adalet değeri zıddı ile karşımıza çıkar. Yani zulümle dile getirilir. Zulüm, adaletsizlik ve güç üzerine yapılan düşünsel tartışmalar eserin temel odak noktaları arasında yer alır. Bu, okuyucuya dönemin siyasi yapısını daha iyi anlama fırsatı sunar. Piyeste halkın adalet arayışı ve zulme karşı verdiği mücadele ile Namık Kemal'in savunduğu adalet değerini anlamamıza yardımcı olur.

Bu tiyatrodaki kişilerin kendi elleriyle adaleti sağlamaya çalıştığı görülür. İyinin kötüye karşı hakkını arama davranışı olarak ortaya çıkan adalet değeri, tiyatrolarda mazlumun zalime karşı kin duygusuyla sunulur. Zülfikar, zehirlenen kardeşi için Kaplan Paşa'dan intikamını almak ister. İsmet Hanım ise Muhtar Bey'in öcünü almak için yaşamak ister.

Gülnihal, toplumsal eleştiriyi ve insani dramayı ustalıkla bir araya getirerek kölelik ve adaletsizliğe dikkat çeker. Piyeste, çocuk yaşta köle olan Gülnihal'in etrafında gelişen olayları konu alır. Gülnihal'in kocasının akrabalarından olan düşmanları, gözünün önünde eşini öldürmüştür. Gülnihal'i de esir alarak satarlar. Gülnihal, yaşamının büyük bir kısmını köle olarak geçirir. Toplumsal hiyerarşinin acımasızlığı ve kölelik sisteminin insanlık dışı yönünü yaşayan Gülnihal, İsmet Hanım'ı bu durumlara karşı uyarmakta ve aynı şeylerin onun başına da gelmesini önlemek istemektedir.

Gülnihal- *“Ben de senin gibi on altı yaşındaydım. Ben de senin gibi bir bey sevdim. Bilir misin? Hem de nasıl sevdim? Senin de başında kara sevdalar var. Öyle severdim ki yanına geldiğimde hayatımın en güzel mutluluğunu dünyanın lezzetini canlanmış da çevremde pervane olmuş sanırdım. Konağımı bastılar, beyimin yanımdan ayırdılar. Gönlümden Kopardılar, gözümün önünde parçaladılar. Onun vücuduna her bıçak vurduklarında benim canımda bin yara açılıyordu... Ne şanssızım ki o zaman ölüp öteki dünyaya beyimle beraber gidemedim. Sonunda eziyetten eziyete, dayaktan dayağa, hakaretten hakarete, beladan belaya düşerek buralara kadar geldim. Yaşadığım bin türlü felaket kalbime bir katılık verdi. İçimdeki yaralar giderek kabuk bağladı Gönlümdeki keder de öyle karakterini değiştirdi ki tamamen kine ve intikama dönüştü. Elimden geleni yaptım. Konağa satıldığımın on beşinci günü beni buraya getiren esirciyi gözümün önünde boynunu vurdurarak İntikam aldım.”* (Gülnihal, 2009: 28)

Bu diyalogdan da anladığımız gibi başkahraman olan Gülnihal'in yaşadığı acı dolu hayat ve insanlık dışı uygulamalar onun iç dünyasındaki zorlukları da beraberinde getirmiştir. Gülnihal'in yaşadığı zorluk ve çatışmalar sadece onun bireysel deneyimleri değil, aynı zamanda dönemin toplumsal yapısının bir yansımasıdır. Gülnihal toplumun içinde bulunduğu çalkantılı olaylara dikkat çekerken, insanın evrensel değerlerine ve insaniyete olan inancını da yansıtmaktadır. Gülnihal'in toplumun beklentilerine uyum sağlama çabası ve İsmet Hanım'ın ideallerine sadık kalma arzusu, dönemin farklı sosyal sınıflar arasındaki ilişkileri göstermesi açısından da önemli ipuçları sunar.

Oyunun kilit noktalarından biri, Kaplan Paşa'nın yaptığı zulüm ve haksızlıklardır. Kaplan Paşa, yanlışlığı düşünmeden keyfine göre hüküm sürer. Kimini haksız yere hapse gönderir kimine de türlü türlü zulümler yapar. Kaplan Paşa adlı oyun kahramanı, zalim bir yöneticidir.

Kaplan Paşa'nın baskıcı yönetimi, halk arasında hoşnutsuzluğa yol açmaktadır. Halk, zalim ve baskıcı yönetimden şikayetçidir. Halkına Kan kusturan Kaplan Paşa, iktidar kavgası içindedir. Bunun sonucunda da çevresine verdiği zararlar büyüktür. Muhtar Bey, yönetimin baskıcı tarafına karşı duyduğu öfkeyi ağzından çıkan bu sözler ile eleştirir:

Muhtar- *“Allah'ın üç yüz bin kulu zincir içinde kılıç altında yatar. Sebebi de akrabamdan bir zalim ...Hain herif, bu kadar can aldın, kendi sözünü hala hakkın iradesinden üstün sandın hiç hatırına gelmedi mi? Allah intikam alacak kulunu. Zindandan kaçıırır, mezardan çıkarırır, canım da vücudumda memleketindedir.”* (Gülnihal, 2009: 26) Kaplan Paşa gibi bir yönetici figürü adalet arayışının ve toplumsal düzenin bozulmasının sembolüdür.

Kaplan Paşa'nın annesi Paşo Hanım da onun bu zalimliklerine ortak olmaktadır. İki de zulüm konusunda birbirleriyle yarışır haldedir. Kaplan Paşa'nın annesine söylediği *“Biz adeta ana oğul değil iki ortak katiliz. Gel halimize yakışan neyse aramızda olsun öyle davranalım.”* cümlesi iki zalimin ortaklığı görüşünü doğrulamaktadır. (Gülnihal, 2009: 50)

Oyundaki bazı kahramanlar, Kaplan Paşa'nın liderliğini desteklerken bazı oyun kahramanları ise bu zalim Kaplan Paşa'yı devirmek veya onun otoritesini zayıflatmak amacıyla plan yaparlar. Onun adalet anlayışına başkaldırırlar. Bu başkaldırı, onun toplum içinde yönetim tarzının olumsuz etkilerini göstermektedir. Bu durum aslında Namık Kemal'in yaşadığı Osmanlı'nın son döneminin güç mücadeleleri veya çıkar çatışmalarının bir yansımasıdır. Zulümleri görüp umursamayan insanların varlığı da Gülnihal ve İsmet Hanım arasında geçen diyalogda doğrulanır.

Gülnihal- *“Akrabalarından olan Ali Bey'in şu gördüğü meydanda kellesini uçurdular. Korkunç sahne hala gözümün önündedir! fıskıran kanlar kaynayarak iki karış yüksekliğe fırlıyordu. Konakta yaşayanların sanki bu fıskiye seyrederek gibi eğlenmelerinden, mutluluklarından geçilmiyordu. Küçük kardeşi Kahraman Beyi şu zindan kapısının tam önünde astılar. Hiç hafızamdan silinmez. Zavallı genç adam! İpi koparmak için elini boynuna attı da tırnaklarıyla şahdamarlarını kopardı. Konaktakiler sanki salıncak sefası sürer gibi eğlencedeydiler.”*

İsmet- *“Dadı... Yeter artık sus! Yüreğim burkuluyor.”* (Gülnihal, 2009: 24-25)

Kaplan paşa gibi bir yönetici figürü adalet arayışının ve toplumsal düzenin bozulmasının sembolüdür. Ancak sonunda oyun kahramanları vatanseverlik duyguları ile hareket ederek Kaplan Paşa'ya karşı bir ayaklanma başlatır. Bu ayaklanma, adalet ve özgürlük mücadelesi veren insanların bir araya gelerek ortak bir amaç uğruna mücadele etmesini temsil eder. Halk arasında ayrılıkçı duvarlar yıkılır ve birlikte hareket ederler. Kaplan paşa gibi baskıcı bir yönetici adalet arayışının önündeki engelleri simgelerken halkın birlikte mücadele etmesi de milli birlik ve dayanışmanın önemini vurgular.

Piyesteki güç mücadeleleri ve çatışmalar, Muhtar Bey ve Kaplan Paşa arasındaki etkileşim ve olaylar yoluyla işlenir. Ayrıca eserdeki entrikalar ve hileler de güç mücadelelerinin bir yansımasıdır. Bu durum toplumun baskıcı yönetim karşısında isyan etmesine sebep olmaktadır.

Muhtar Bey, halkın gözünde sevilen bir liderdir. Muhtar Bey Kaplan Paşa'nın kararlarını sorgular ve onun liderliğini benimsemez. Kaplan Paşa'nın otoritesine meydan okuyarak ve halkın çıkarları doğrultusunda hareket ederek halka kendini sevdirmeyi başarmıştır. Halk, Muhtar Bey'in adaleti sağlama ve koruma düşüncelerini takdir eder. Ona sadık kalır. Muhtar'ın liderlik ve adalet anlayışı, halkın desteğini kazanmasını sağlamıştır. Bu yüzden Kaplan Paşa, amcasının oğlu olan muhtar Beyi sevmemektedir. Ona karşı kin duymaktadır. Kaplan Paşa, daima ondan intikam almak ister. Muhtar Bey'e intikam duygusu besleyen Kaplan Paşa, onu işkence ile yok etmek ister.

Kaplan paşa- *“Yüreğimi parçalasalar içinde Muhtarın kininden başka bir şey bulunmaz Muhtarı bir türlü çekemiyorum...Çünkü herkes onu ne kadar seviyorsa benden o kadar nefret ediyor. Çekemiyorum. Çünkü o herkesi düşünüyor herkes de onu düşünüyor. Kimse düşünmüyor. Halkın gözünde yine beni alçak gösteriyor. Çekemiyorum, çünkü o kendini benden büyük görüyor. Çekemiyorum, çünkü o benim yerime gelmeyi arzu etmeye yeltenmiyor, fakat herkes onu benim yerimde görmeye can atıyor. Çekemiyorum, çünkü İsmet*

bile onun uğruna can veriyor. Çektiğim bu azabın intikamını mutlaka alacağım. Elbette istediğim gibi canını yakacağım. Ben ona cehennem azabını dünyada göstereceğim. Kalbini, ciğerini bin parça edeceğim. Nasıl mı yapacağım? İsmet'i elinden alacağım kalbini vücudundan koparacağım...Bin eziyetle gönlünü zehirleyeceğim. Muhtar yaşayacak; İsmet'in sağ iken mezara gömülmüş adam gibi acı acı inlediğini işitecek. Her dakika bin türlü ölüm azabı çekecek. Ben İntikamımı böyle alacağım.” (Gülnehal, 2009: 47-49)

Gülnehal, Muhtar Bey'i olacak olaylara karşı uyarır. Fakat Muhtar Bey'in korkusu yoktur, cesaretlidir. Cesaretini de İsmet Hanım'a olan sevgisinden almaktadır.

Gülnehal- “Beni dinle Beyim! Kendine o kadar fazla güvenme. Senin gönlünde aşk var. Ellerin aslan pençesi, vücudun yıldırım alevi gibi olmuş. Sürekli meydanda dövüşmeye çalışıyorsun. Onda zalim sevdası var. Gelecek sevdası, mal hırsı, kin belası var. Çekememezlik var. Elindekini kaybetme korkusu var. İsmet'i alıp seni kederinden öldürmek rüyası var. Bu his gönlünde yedi başlı ejderha kesilmiş, kimi ısırır, kimi yutar, kimi koparır, kimi vurur, kimi zehirler bilinmez. Bu kadar kuvvetle uğraşılmaz, bu kadar hıyanetle başa çıkılmaz Beyim! kendini sakın Beyim! kendini koru Beyim! İsmet'e acı da dikkatli davran.” (Gülnehal, 2009: 35)

Kişisel ve toplumsal sorumluluklar arasındaki dengeyi sağlama çabası eserin temelini oluşturur. Muhtar Bey, toplumun köklü değerlerine bağlı bir sancak Beyidir. Ancak dönemdeki siyasi çatışma ve ayrılıklar onu kafa karışıklığına iter. Muhtar Bey, konumunun getirdiği sorumlulukları ve toplumsal adaletsizlikleri fark eder. Muhtar Bey'in idealleri ile gerçeklik arasındaki çatışma, dönemin toplumsal çalkantılarını derinlemesine anlamamıza yardımcı olur.

Gülnehal, Muhtar Bey'den adaletin önündeki engelin kalkması için isyan çıkarmasını ister. Muhtar Bey'in manidar sözleri adaletin insani yönünü vurgulaması bakımından önemlidir.

Muhtar Bey- “Tedbirli davranılsın, bir küçük hata, bir büyük maksadı bitirir. Bir koca sancağı batırır. (Kendi kendine konuşur.) Allah'ım sana hangi dille şükredebim? Hem ben mutlu oluyorum hem de memleket.” (Gülnehal, 2009: 136)

Piyeste toplumun adalet ve özgürlük arayışı sorgulanırken aynı zamanda insanların ne kadar güçlü bir şekilde ideallerine bağlı olduğunu da gösterilmektedir. Bu bağlamda Gülnihal, sadece tarihi bir olayı değil, aynı zamanda kahramanların iç dünyasındaki çatışmalarını ve evrensel değerlerini de derinlemesine aktarır.

Celeleddin Harzemşah: Piyes, Türk tarihinde önemli bir figür olan Celeleddin Harzemşah'ın hayatını ve çevresindeki olayları konu alır. Şahın savaşçı ruhu ve adalet anlayışı merkezinde kurgulanan tiyatrodaki halkın refahı ve adaletin sağlanması için mücadele edilir. Ancak Celeleddin, çevresindeki entrikalar ve düşmanlarla yüzleşmek zorunda kalır. Celeleddin Harzemşah adlı tiyatro eseri bir liderin halkına karşı sorumluluğunu vurgular. Bu eser, Celeleddin Harzemşah'ın kişisel ve toplumsal mücadelelerini anlatırken dönemin siyasi ve toplumsal yapısının da portresini çizmiştir.

Onun liderliği milletin refahı için verdiği mücadelelerle örneklenir. Celeleddin Harzemşah, halkın çıkarlarını korumak ve adaleti sağlamak için sık sık güçlü kararlar almaktadır. Bu kararları da uygulamak için cesurca hareket eder. Halkın refahı için kaynakları doğru bir şekilde yönlendirir. Bu da onun liderlik tarzının kudretini gösterir.

Namık Kemal, bu piyeste adalet değerinin karşısı zulüm değerini de ele almaktadır. İslam dünyasında müslümanların çekmiş olduğu sıkıntıları anlatır.

Müslümanlar zulme uğramakta, islam coğrafyalarında oluk kan akmaktadır. Celeleddin Harzemşah, zalimliğe kızar ve bu yaşananlar için derinden üzüntü duyar. Müslümanların çekmiş olduğu sıkıntılara duyarsız kalan kişiler olduğundan söz eder. Celeleddin onlardan değildir. Elinden geleni yapmak için çabalar. Celeleddin Harzemşah tüm bu coğrafyaların, bu zulmü film izler gibi izlemesine içerler.

Celeleddin- *“Ahirette Allah'ın adaleti neyi iktiza ederse razıyım...Olaylara sessiz kalarak dünyada, kıyamete kadar melun olmayı ihtiyar edemem.”* (Celeleddin Harzemşah, 2022: 66)

Savaş dışında çözümler varsa savaş elzem değildir. İnsanların yaşam hakkının elinden alınmaması gereklidir. Çünkü savaş, insanların çocukluğunu ve yaşama haklarını ellerinden alır. Oyun çağındaki çocuğun gözü önünde anne ve babasının öldürülmesine şahitlik etmesi bir travmadır. Çocukların canını acıtan bu drama da islam dünyasının seyirci kalması kabul edilemez bir durumdur. Namık Kemal, bu piyeste ile islam ülkelerinde katledilenlerin ve çocukların çığlıklarını ortaya koymak istemiştir.

Kara Bela: Namık Kemal, bu piyesini toplumsal huzurun sağlanması için temel öge olan adalet değerinin tersi olan adaletsizlik etrafında kurgular. Kişinin yaşadığı adaletsizliği konu alan eser, Namık Kemal'in düşünce yapısını ve özgürlük, adalet gibi değerleri anlamamız için önemli bir kaynaktır.

Kara Bela adlı eser, Behrever Banu'nun yaşadığı zorluklarla mücadele etme ve onurunun zedelenmesi konusunda yaşadığı adaletsizliği vurgular. Ayrıca piyes, toplumda var olan kölelik gibi sorunların adalet değerine derinlemesine bakış sunar. Kölelik hiçbir adalet sisteminde yer almaz. Çünkü adalet herkesin aynı kefede olmasıdır. Kölelik, hadım ağalığı gibi kavramlar da toplumun çeşitli katmanlarını, düşünsel sınıf ayrımlarını yansıtmaktadır. Yazar bu trajedi ile toplumsal değişimin gerçekleşmesi gerektiğini baz alarak okuyucuya mesajlarını iletir. Ahşid'in kölelik kurumunun bir ferdi olduğu toplumun beklentisi ile kendi ideallerinin arasındaki dengeyi sağlama çabası, Hint saraylarının iç yüzünü görmemize yardımcı olur.

Kara Bela 'da Ahşid'in tecavüzüne uğrayan Behrever Banu, kendi ailesi ve Mirza Hüsrev tarafından Ahşid'in cezalandırılmasını ister. Böylece kendi adaletini sağlayacağını düşünür.

Tiyatrolarda genellikle adaleti kişilerin kendi eliyle sağlamak istediği gösterilir. Vatan yahut Silistre'de Sıtkı Bey, haksızlığa uğrarken Zavallı çocuğun Ata'sı, Akif Bey'in Süleyman Kaptan'ı ve Akif Bey 'in kendisi, Kara Bela'nın Mirza Hüsrev'i, adaleti sağlamak için kişileri ölüme mahkûm ederler. Gülnihal'in Muhtar Bey'i ise yönetimdeki olumsuz olaylar ve halka yapılan zulüm sonunda başkaldırıp duruma karşı isyan ederek zalim olan Kaplan Paşa'ya karşı gelir.

2. 2. 7. Kahramanlık

Vatan yahut Silistre: Namık Kemal, vatana olan sadakatinden asla vazgeçmez. Oyun kahramanlarının konuşmaları, kahramanlığın en güzel örneklerini verir. Onlar kayıtsız şartsız bu sevdaları ile ölümü göze almışlardır. Namık Kemal, kahramanlığı şehitlik mertebesi ile yücelterek övgüyle bahsetmiştir.

Bir gönüllü- *"Bey, Bey biz buraya kendi isteğimizle geldik. Gelişimiz ancak bugün içindir. Siz, bir elinizle bize düşmanı gösteriyorsunuz. Bir elinizle kaçacak kapıyı! Saçıma sakalıma ak düşmediğine mi bakıyorsun? Ben yaşadığımı yeterli görüyorum. Kefenimi*

boynuma, şehitliği gözüme aldım. Bağdat'tan buraya kadar o niyetle geldim." (Vatan yahut Silistre, 2009: 32)

Zekiye, vatansever bir kahramandır. Tıpkı İslam Bey ve diğer kahramanlar gibi.

Zekiye- "*Ölüm, canlı olsa da karşıma çıksa üzerine yürümekten çekinmeyeceğim.*" (V.Y.S., 2009: 67) diyerek vatanına olan sadakat ve sevgisini gösterir.

Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre'de vatan mücadelesinden kaçan korkak kişileri İslam Bey aracılığı ile eleştirmiştir. "*Vatan ki herkesin hakkını hayatına muhafaza ederken onun muhafazası lazım gelince vatanın evlatları sınır boyuna kırbaçla sürüyorlar. Vatan kırk milyon can besliyor; hala uğruna isteyerek can verecek kırk kişiye sahip olamamış!*" (V.Y.S., 2009: 15-16)

Vatan Yahut Silistre'nin oyun kahramanları, vatanını sevdiği kadar da cesurlardır. Onlar, adeta ölüme meydan okurlar. İslam Bey yenilgiyi kabul etmez ancak ölüme yenilmeyi kabul edebileceğini dile getirir.

İslam Bey- "*Üç saat çarpıştık, üç saatte arkadaşların hepsi toprak oldu. Hepsi ahirete gitti. Üç yüz kişiydik. On bin süngüye karşı durduk. Başımıza dolu gibi kurşun yağdı. Sonunda süngü süngüye geldik. Osmanlının ne demek olduğunu gösterdik. Hepimiz öldük. Ah hepsi öldü, kişi kaldık. Sağlıkla kalmasaydık Allah da bilir ki ben onlara kavuşmayı istedim. Allah da bilir ki ben herkesin önünde idim. Cephane tükendi, kılıcım kırıldı, kollarımdan tuttular, kollarımı bir türlü kurtaramadım. Beni zorla kaleye çektiler. Ne yapayım ben ölümü kovaladım, tutamadım, esir oldum bari vatandaşlarıma esir olmayayım. Ah vatan! Vatan! senin hayatın tehlikede ben hâlâ sağ duruyorum.*" (V.Y.S., 2009: 36)

Zekiye'nin yaptığı fedakarlığı İslam Bey'e olan aşkı besler. İslam Bey'in vatanına olan sevgisi Zekiye'yi daha da büyötmektedir. Zekiye vatani uğruna her şeyi göze alan İslam Bey'i kahraman bir asker olduğu için daha da sevmektedir.

Zekiye- "*İslam Bey, vatanını düşündükçe ne kadar büyüyorsa, ben de seni düşündükçe gönlümde o kadar büyüklük görüyorum. Söyle bana böyle sözler söyle sanki işittikçe hayatım artıyor, artıyor da vücudumdan taşacak gibi oluyor. Bu sözlerinin sayesinde ben de erkek oldum. Hem gönlüm elbisesinden erkektir. Yarın kavgaya çıksan elbette herkesin önünde bulunacaksın. Ya ben de elbette sana herkesten yakın olurum. Her fedakarlığı göze alırım, belki seninle ölümü paylaşmayız. Yine özgürlük sende yine kahramanlık sende. Sen vatan için*

çalışıyorsun ben senin için. Sen kendi sayende yetiştin, ben senin sayende yetişiyorum.”
(V.Y.S., 2009: 26)

İslam Bey'in *“Ben vatanım için hastayken de ölürüm sağ iken de ölürüm bin kere ölsem dirilsem yine ölürüm.”* Sözleri onun ölümü hiçe sayarak vatan için canını ortaya koyan kahraman bir asker olduğunu göstermektedir. (V.Y.S., 2009: 21)

Akif Bey: Namık Kemal, Esad Bey'in ağzından düşman tehlikesi ile karşı karşıya gelmemiz durumunda galibiyetin halkın kahramanlıkları sayesinde meydana geldiğini bu sözlerle aktarır:

Esad Bey- *“İstanbul'dan çıktım o zaman gördüm ki meğer her taşımızın altında bir aslan yatarmış.”*(A.B., 2009: 30) Ayrıca o cephaneyi ateşe vereceğini, kendisini ve gemisini milletin şanını da göklere çıkaracağını 'söyleyerek cesur bir kahraman olduğunu dile getirir.

Çekilen sıkıntılar, kişinin kendi potansiyelinin ortaya çıkmasını sağlar. Bunların meydana çıkması için de gerekli olan güç kahramanlıktır. Akif Bey, Namık Kemal'in okuyucuya ideal tip olarak gösterdiği bir oyun kahramanıdır. O, hep bir kavganın içindedir. Onun için muharebe meydanı dünyadır. Savaşlarda zorluklar çekerek yiğitlik gösterir. Savaş dışı hayatında da Dilruba'dan gördüğü sıkıntılar karşısında kahramanlığını yitirmez. Namık Kemal'in kahraman tipi vatani söz konusuysa güçsüz olsa bile kudret timsali kesilir.

Akif Bey, babası Süleyman Kaptan'ın onu gerektiğinde şehit olsun diye yetiştirdiğini bilmektedir. Süleyman Kaptan, oğlunun Sinop limanında şehit olduğu haberi üzerine *“Oğlum namusunu lekelememiş ya devletin uğruna şehit olmuş ben zaten onu vatana kurbanlık beslemiştim.”* ifadesi bunu doğrular niteliktedir. (AB, 2009: 31)

Akif Bey Dilruba'yı deli divane sevdiği halde kahraman iradesinden bir gün bile vazgeçmez. O, sadece vatan sevgisi ile değil; millî ahlakı ile yüceliğini gösteren bir kahramanı da temsil etmektedir.

Akif Bey- *“Savaştan kim korkuyor?”* (Akif Bey, 2009: 13)

Akif Bey, Şehit olursa ya da başka türlü kazaya uğrarsa arkasından gözyaşı dökülmemesini, aksine kendisiyle övünülmesini isteyerek gerçek bir kahraman olduğunun altını çizmektedir. O, devletinden canını sakınmaz. Vatani kurtarmak için üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmek ister. Akif Bey, kahramanlığının neticesinde şanlı bayrağı düşmanın tabyasına diker.

Şahin Bey, Akif Bey'in ve askerlerinin kahramanlığını anlatırken “*Kılıçları ile vatanın her köşesine set çektiğini, halkı koruyanın kahraman asker olduğunu, üç yüz kişinin üç bin adamla çarpışarak mağlubiyet yaşamadıklarını, onların kahramanlıklarının dillere destan olduğunu*” dile getirir. (Akif Bey, 2009: 30)

Akif Bey, ecdadının kahramanlığını daima örnek almıştır. Ecdadının vatan için seve seve kanlarını akıtıp şehadet mertebesine ulaştığını bilmektedir. Akif Bey, canını tehlikeye atarak milletine olan borcunu kahramanlığıyla ödemektedir. Babası da Akif Bey'in bu davranışlarından şeref duymaktadır.

Gülnehal: Kaplan Paşa, herkese adaletsiz davranmaktadır. Karşısına Muhtar Bey dışında çıkacak hiç kimse kalmaz. Hepsi ondan korkmaktadır. Muhtar Bey, cesur kahramanlıkları ile ona karşı koymayı başarır. Zülfikar ile Muhtar Bey arasında geçen diyalog bu duruma işaret eder.

Zülfikar- “*Halk reisliği size veriyor. Memleketi şu canavardan kurtarmak için her ne söylenir. Her ne gerekirse yapmaya Allah adına ant içer misiniz?*”

Muhtar Bey- “*Allah şahidim olsun.*” (Gülnehal, 2009: 108)

İsmet Hanım “*Size baş eğmeyeceğiz.*” (Gülnehal, 2009: 56) sözleriyle Kaplan paşanın annesi Paşo Hanım'a karşı cesur bir yüreklilik örneği sergiler.

Gülnehal de başına gelecek olaylara karşı bir hayli cesaretlidir. İsmet Hanım Muhtar Bey'in hapiste olmasına karşı üzüntü duymaktadır. Gülnehal onu bu sözlerle teselli etmekte ve cesaretini dile getirmektedir.

Gülnehal- “*Nişanı ben sana kabul ettirdim. Onun da senin de telef olmanıza ben sebep olacağım. Düşündükçe vücudumun her zerresi bir kıvılcım kesiliyor. Biraz bana fırsat ver, biraz aklım başıma gelsin. Ben vallahi Beyini o köpeğe yedirmem. Şimdi giderim vururum, zehirlerin konağı yakarım. Ne yaparsam yaparım, yarın inşallah sizi kurtarırım.*” (Gülnehal, 2009: 94)

Celaleddin Harzemşah: Tiyatrodaki kahramanlar, ruhen ve bedenen güçlü bir yapıya sahiptir. Bu eserde erkek oyun kahramanı olan Celaleddin hem nefis muhasebesine sahip hem de düşmanla cesurca savaşan bir kahramandır. Onun çok çalışması ve sevdayı bilen bir yüreğe sahip olması gibi özellikleri kahramanlığını olumlu yönde etkiler.

Namık Kemal, bu piyesi ile Celaleddin'in şahsında İslam birliği ülküsünü ve görevini hakkıyla yerine getirmenin bilincini savunur. Celaleddin Harzemşah, görev ve ideali uğruna kendi duyguları ve heveslerinden vazgeçer. O, İslam birliğini ayakta tutmak isteyen yiğit bir hükümdardır. Namık Kemal Celaleddin'in görev aşkını, kahramanlığını, ahlaki yaklaşımını göz önüne serer.

İslami dini değerlerden bir diğeri şehitliktir. Celaleddin'in maksadı şehadettir. Osmanlı Devleti, fethettiği topraklara islam kültürünü taşır. Namık Kemal, Celaleddin Harzemşah piyesinde yetişmiş olduğu ve savunduğu islam kültürünü kural koyucu şekilde işlemiştir. Türk toplumlarının ortak değerlere sahip olduğunu, kişinin vazgeçilmez bir iman ve inanç ile şahadet mertebesine yükseleceğinin altını çizmektedir. Celaleddin Harzemşah "Gazi oldum, şehit de olurum." diyerek şehitliğin önemini vurgular.

Celaleddin Harzemşah bu olaylara tahammül edememekte şehadet dilemektedir. *"Ben bu kadar Din arkadaşımın, silah arkadaşımın vatan uğruna feda olmuş cenazelerini Tatar mezunlarının ayakları altında bırakıp nereye gideyim? Şehadet bundan sonra benim için hayat ahirettedir. Allah yolunda daima beraber bulunduğum bu kadar kahraman cennetin en açık kapısı olan şehadetin şanından mı ayrılacağım. Ben başka cinsten bir mahluk değilim. Vücudum dünyaya direk mi olacak? Şehadet! Şehadet!"* (Celaleddin Harzemşah, 2022: 106)

Celaleddin Harzemşah, cesur bir savaşçı ve lider olarak tanımlanır. Tanpınar'a göre Namık Kemal'in ahlaki anlayışına uygun geldiği için özenle seçilmiştir. Eşsiz bir kumandan ve sevgi dolu olarak tanıdığımız Celaleddin Harzemşah, savaşın en zor zamanlarında bile mücadeleden asla vazgeçmemiştir. (C.H., 2022: 158)

O, başarılı bir komutandır. Bunun yanında yiğit bir aile babası olarak da karşımıza çıkmaktadır. Celaleddin Harzemşah, ayrıntılı bir biçimde değerlendirilerek her yönüyle ortaya konulan askeri bir dehadır. Hem çok yetenekli bir yönetici hem de olağan biçimlerin tarihsel sınırlarını çatışarak aşabilmiş bir kahramandır. Namık Kemal piyesinde tarihi irdelerken ortaya eşsiz bir kahraman çıkarmıştır. Celaleddin Harzemşah toplumunu zararlı etkilerden koruyarak iradesiyle hareket eden bir yol göstericidir.

Tiyatrolardaki oyun kahramanları kutsal değerler adına zafer ve başarı elde edecekleri bir kahramanlık silsilesi gösterirler. Vatani sadece yurdu gibi görmeyip aldığı nefes, içtiği su gibi görürler. Namık Kemal tiyatrolarında genci ve yaşlısıyla, çoluk çocuğuyla, kadınıyla, erkeğiyle Türklerin bir ordu oluşunun somut bir halini anlatmaktadır. Onlar, varoluşunu başkasının mutluluğuna adayanlardır. Tiyatrolardaki şehitlik ülküsü kahramanlık değeri ile

ortaya konulur. Vatan yahut Silistre'nin İslam'ı, Akif Bey, Gülnihal'in Muhtar Bey'i Celaleddin Harzemşah ve Kara Bela'nın Mirza Hüsrev'i birer yiğit komutandır. Celaleddin 'e şehitlik nasip olmuştur.

SONUÇ

Bir toplumun varlığını devam ettirebilmesi için, önemli olan unsurlardan birisi de o topluma ait değerleridir. Geçmiş zamandan bugüne kadar, Türk kültür ve değerlerinin değişmediği görülmektedir. Eğitim ile kazandırılmaya çalışılan değerler, toplumun çoğunluğu tarafından benimsenmiş ve uygulanmaktadır. Toplumlar tarafından benimsenen değerlerin; kuşaklar aracılığıyla nesilden nesile aktarılmasına yardımcı olmak bireylerin üzerine düşen görevlerindedir. Toplumunu bilinçlendirmeye çalışan sanatkarlar da değerler konusu üzerinde durmalıdır. Çünkü sahip olunan değerlerin yok olmaması ve toplumun bilinçlenmesi için bu şarttır.

Olaylara farklı açıdan yaklaşan tiyatro eserleri, kimi zaman insanları güldürerek; kimi zaman da düşündürerek bir şeyler öğretmeyi hedefler. Tiyatrolar, evrensel değerlere odaklanarak hem edebi hem de toplumsal bir mesaj ile okuyucuya ulaşır. Seyirciler farkında olmadan tiyatronun etkisi altına girer. Bu sayede tiyatro, toplumu bilinçlendirmeye katkıda bulunur.

19. yüzyıl Tanzimat dönemi edebiyatının önemli isimlerinden biri olan yazarın edebiyat dünyası için vücuda getirdiği “Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Âkif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah, Kara Bela” isimli piyeslerinin değerlendirildiği bu çalışmada bireyin hayatında büyük bir öneme sahip olan değerlerin göstermeye dayalı metinlerden tiyatro yolu ile bireylere katkısı araştırılmıştır. Namık Kemal’in düşünce hayatımızın canlanması yönünde ortaya koymuş olduğu değerler, bütün yönleriyle yansıtılmaya çalışılmıştır.

Tiyatrolar, değerler açısından ele alındığında Kemal’in aşk, vatanseverlik, sevgi, hürriyet, fedakârlık, adalet, kahramanlık, gibi değerleri işlediği görülür. Bu tiyatrolar, Osmanlı toplumunun siyasi ve toplumsal gerçeklerini yansıtarak milli duyguları işler. Mevcut araştırma, Osmanlı toplumunda hangi değerlerin ön planda olduğunu ve daha çok önemsendiğini göstermek için faydalı olabilir. Bu tez, sadece Namık Kemal’in tiyatrolarının incelendiği ve onun değer dünyasının ortaya konulduğu bir araştırmadır. Türk edebiyatında değerler dünyasını ele alan farklı yapıtlar incelenmeli ve böyle çalışmalar daha da fazlalaştırılmalıdır.

Türk tiyatrosunda önemli bir mihenk taşı sayabileceğimiz Namık Kemal, Tanzimat Dönemi Türk tiyatrosuna fikirleri ile öncülük eder. Topluma fayda sağlamayı amaçlayan bir yazar olarak piyeslerini eğitici ve öğretici çizgide oluşturmuştur. Klasizm ve romantizm

akımının etkisi altında kalan yazar, tiyatrolarının çoğunu toplumu milli bir uyanışa davet etmek amacıyla yazar.

Tarih boyunca Türk milletinin kendi ruhunun ve bakış açısının izlerini Namık Kemal'in tiyatrolarındaki ele aldığı değerlerde buluruz. Toplumsal bir endişe ile kaleme aldığı tiyatroları ideolojik bakımdan zengindir. O, Piyeslerinde bu değerler için hayatını feda edecek insanlar kurgulamıştır. Onun piyeslerindeki ortak nokta insanın özgürlük, adalet ve onur arayışıdır. Böylece okuyucuda derin düşünce ve duygusal tepkiler uyandırır. Tiyatrolar, döneminin önemli yapıtlarından kabul edilir. Günümüzde de edebi değerini korumaya devam eder.

Vatan şairi olarak da tanınan Namık Kemal'in kaleminden vatan sevgisi dökülerek tiyatro eserlerinin tümünde var olur. Türk edebiyatı tarihimizde Namık Kemal dışında vatan ve millet sevgisini aşıl原因an istibdatla mücadele etmek zorunda kalan daha etkili bir yazara örnek verilemez. Namık Kemal, Türk milletinin kahramanlık örneği olarak milletine güneş gibi doğmuştur. O birlik ve beraberliği sağlayan insanı ve milleti terbiye eden düşünceleri ortaya koyan bir vatanperverdir. Tiyatrolardaki vatanseverlik değeri, vatan için sevgilisini terk ederek savaşa gitmek zorunda olan fedakâr oyun kahramanları ile karşımıza çıkar.

Tiyatronun ahlak okulu olduğunu düşünen Namık Kemal'in piyeslerinde özgürlük ve adalet arayışı mücadelesi, okuyucunun toplumsal bilinçlenmesine katkıda bulunur. Okurun adaletsizliklere karşı duyarlılığı artar. Aynı zamanda kölelik ve insan hakları konularına da ilk defa tiyatrolarında yer vermesi, yazarın dönemin toplumsal ve siyasal meselelerine ışık tuttuğunu gösterir. Ayrıca onun tiyatrolarında aşk, bir temadan öte önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Vatan yahut Silistre" adlı tiyatro eserinde Namık Kemal, milliyetçilik ve vatanseverlik değerlerini merkeze alarak Osmanlı toplumunun milli uyanışını anlatır. Namık Kemal ilk bu tiyatro eseri ile vatanperverlik ve kahramanlık duygularını coşkulu bir şekilde dile getirmiştir. Halkta bu duyguları harekete geçirmek isteyen Vatan yahut Silistre adlı tiyatro eseri 1853 yılında Türk-Rus harbinde savaşa katılan İslam Bey ve ardı sıra Silistre müdafaasına katılan genç kız Zekiye etrafında gelişen olayları konu alır. Ayrıca oyun, Türk askerinin vatan uğrunda gösterdiği fedakarlığı da canlandırır. İçinde vatan sevgisi ile dolu olan askerleri anlatan bu eser, Türk tiyatrosunu bulunduğu seviyeden İleri götürerek Namık Kemal'i 'Vatan Şairi' yapmıştır.

Millî Mücadele ve vatan sevgisinin kutsallığını gördüğümüz "Vatan Yahut Silistre" adlı tiyatro eseri, bize bugün bu topraklarda yaşayan insanların rahat ve huzur içinde yaşama sebebinin bedelini zamanında ödeyen insanlar olduğunu ve bundan onur duyan yüce insanların varlığını göstermektedir. Vatanseverliği aşk etrafında şekillendiren Namık Kemal, vatan sevgisinin önemini yeniden ortaya çıkarmıştır.

"Zavallı Çocuk", aşk hikayesi üzerinden kişi hak ve hürriyetinin çiğnenmesinin yol açtığı zararlara dikkat çeker. Daha çok özgürlük değerinin vurgulandığı eserde, kişinin rızası dışında yapılan davranışların kişisel özgürlükleri sınırlamasının önemini vurgularken insani duyarlılığı ve empatiyi öne çıkarır.

"Akif Bey", toplumsal statü ve ahlaki değerler üzerine derinlemesine bir analiz sunar. Aşk üçgeni sonunda yaşanan trajediyi ele alır. Akif Bey, aşk konusu üzerinden deniz zaferlerini işler. Vatanseverlik değerini yüceltir. Bu eser ile milli heyecanlar ortaya çıkartılır.

"Gülnihal" aşkın gücünü ve ahlaki değerleri vurgular. Makam ve mevki çatışmasını adalet değeri üzerinden ele alır. Gülnihal adlı tiyatro eseri, İsmet ve Muhtarın aşkının etrafında gelişen olayları ele alarak özgürlük değerini mercek altına alır. Kurnaz bir kadın olan Gülnihal, İsmet Hanım ve Muhtar Bey'i Kaplan Paşa'nın ayırmasına rağmen birleştirmeye çalışır. Namık Kemal, Gülnihal adlı tiyatro eserinde yaşadığı dönemde rahatsız olduğu olayları kurgulayarak işlemiştir.

"Celaledin Harzemşah", Osmanlı tarihinde önemli bir figür olan Celaledin Harzemşah'ı merkeze alarak dönemin siyasi atmosferini işler. Bu piyes, Harzemşah devletinin son hükümdarı Celaledin Harzemşah'ın Moğollara karşı mücadelesini destansı bir şekilde dile getirdiği eseridir. Namık Kemal, vatanseverlik, şehitlik, kahramanlık gibi ulvi değerleri Celaledin Harzemşah'ın siyasi kişiliği ile harmanlayarak İslam birliği ülküsünü en güzel şekilde ortaya koyar.

"Kara Bela" adlı tiyatro eseri, dönemin siyasi ve sosyal karmaşıklığını, kahramanlar arasındaki çatışmaları içsel mücadeleler yoluyla derinlemesine inceler. Oyun kahramanları, sevgilerini ve nefretlerini ifade ederken aşırıya kaçmazlar. Bu tiyatrodaki piyesle sarayın iç yüzü, kötü karakterli kişilerin ne türlü zararlara yol açabileceği gösterilmek istenmiştir. Saray içindeki entrikaya bir ayna tutularak kişi hak ve özgürlüğü değerinin ön planda olduğu bir piyes ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak Namık Kemal, yüzyıllar geçmesine rağmen eserleri ile okurunu heyecanlandırmakta ve insanlar üzerindeki etkisini devam ettirmektedir. Bu özelliği ile o hiç sönmeyen bir meşale gibidir.

Kemal'in tiyatro eserleri Türk edebiyatı açısından önemli birer şaheserdir. Yapıtlar, değerler dünyası bakımından da oldukça zengindir. Namık Kemal, aşk, sevgi, adalet, hürriyet vb. gibi değerlerin mutlu bir toplum oluşturduğuna inanır. Ayrıca tiyatrolar, edebi ustalıkla toplumun siyasi ve sosyal meselelerine dair derinlemesine bir analiz sunar. Böylelikle, dönemin siyasi karışıklıklarına farklı bir perspektiften bakarak Osmanlı'nın tarihsel ve kültürel bağlamını daha iyi anlarız.

Namık Kemal, tiyatrolarında toplumun sevinçlerini, hüzünlerini, sıkıntılarını sade ve etkileyici bir üslup kullanarak dile getirmiştir. Karmaşık duygu ve düşünceleri okuyucuya aktararak milli ve manevi değerleri tüm incelikleriyle tiyatro eserlerinde sergilemiştir. Ayrıca, diyaloglar aracılığı ile oyun kahramanlarının önem verdiği değerleri de başarıyla yansıtmıştır. Namık Kemal gerek eşsiz fikirleri gerek anlatımdaki slbu ile Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden birisi olmayı başarmıştır.

Namık Kemal, piyeslerinde toplumsal sorunları ustalıkla işlerken hem bireyin içsel çatışmalarını hem de dönemin karmaşıklığını da derinlemesine irdelemiştir. Bu bağlamda Namık Kemal'in piyesleri sadece tarihi olayları değil bireysel çatışma ve değerlerini de anlatan önemli eserlerdir.

Evrensel değerleri ele alan Namık Kemal'in edebi mirası, günümüzde de önemini koruyarak, gelecek nesillere ilham vermeye devam edecektir. Büyük vatansever Namık Kemal'in hatırasını saygıyla yaşatmak için biz de bu değerleri önemsemeli, yaşatmalı ve değerlerimize sahip çıkmalıyız.

KAYNAKÇA

- Afşar, T. (2005). *Aşkın Diyalektiği*. İstanbul: Bulut.
- Akalın, N. (1999). N. Kemal'in Tiyatro Anlayışı. *Bilig* -10/Yazı, 103-113.
- Akün, Ö. (1976). Nâmık Kemal'in Kitap Halindeki Eserlerinin İlk Neşirleri. *Türkiyat Mecmuası*, 18, 1-78.
- Ali Ekrem. (1998). *Namık Kemal*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Baki, H. (1993). *Tanzimat Edebiyatında Roman ve İnsan*. Ankara: Promete Yayınları
- Celkan, H. (1988). Tanzimat Maarifi ve Namık Kemal. *100. Yılında Namık Kemal Sempozyumu Bildiri Özetleri*, 6-8.
- Cevziyye, İ.K. (2004). *Aşıklar Kitabı Ravdatu'l-Muhibbin ve Nuzhetu'l Muştakin*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Çamurdan, E. (2015). *Tanzimat Dönemi Türk Tiyatrosu*. İstanbul: Habitus Yayıncılık
- Çetin, N. (2021). *Değerler Eğitimi*. Ankara: İmbik.
- Çitçi, S. (2006). İntibah Romanında Ele Alınan İki Kadın Tipi. *Turkish Studies*, 1(1), 67-90.
- Dizdaroğlu, H. (1995). *Namık Kemal*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Engin, E. (2014). Namık Kemal'in Tiyatrolarında Kavramlar. *Journal of International Social Research*, 7(29), 352-361.
- Enginün, İ. (1998). Namık Kemal'in Tiyatroları. *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, 75-89.
- Enginün, İ. (2006). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e 1839-1923*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ. (2012). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları I*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Fromm, E. (1979). *Sevme Sanatı*, Çev. Yurdanur Salman. İstanbul: De Yayınevi
- Göçgün, Ö. (2009). *Edebiyat ve Fikir Dünyamızda Namık Kemal*. Ankara: AKM Yayınları.

- Kara, E. (2011). *Namık Kemal'de Din ve Toplum*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Karataş, T, Tavukçu, O.K. (2011). *Namık Kemal*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kavaz, İ. (1991) Yazar- Eser İlişkisi Açısından Edebi Metnin Değeri. *F. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 217-231.
- Kolcu, A.İ (2010). *Namık Kemal'in Poetikası*. Erzurum: Salkım Söğüt Yayınları.
- Lewis, B. (1984). Serbestiyet. *İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası*, XLI/1-4.S.55,57.
- Mardin, Ş. (1996). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nalçaoğlu, H. (2002). *Vatan: Toprakların Altı, Üstü ve Ötesi Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Namık Kemal. (2022). *Mukaddime-i Celâl, Celaleddin Harzemşah*. Ankara: Tema.
- Nazif, S. (1922). *Namık Kemal*. Dersaadet: Kitabevi.
- Özcan, R. (2008). *Türk Romanında Aşk*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale Üniversitesi /Sosyal bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Özcan, R. (2014). *Türk Romanında Aşk*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Parla, J. (Ed. Murat Gültekingil) (2001). *Tanzimat Edebiyatında Siyasi Fikirler Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, J. (2010). *Babalar ve Oğullar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parlatır, N. (1998). Namık Kemal'in Edebiyatımıza Kazandırdığı Sosyal Değerler. *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, 141-148.
- Polat, N. H. (1998). Şahabettin Süleyman'ın Gözüyle Namık Kemal. *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, 149-160.
- Polat, D. (2019). *Tarık Buğra'nın Roman Kahramanlarında Değerler Çatışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

- Reik, T. (2006). *Aşk ve Şehvet Üzerine Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Simonnet, D. (2003). *Aşkın En Güzel Tarihi*. Çev. Saadet Özen. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Stendhal (2004). *Aşk Üzerine*. Çev. Ayberk Erkay, Ankara: Lotus Yayınları.
- Şahin, V. (2010). Namık Kemal'in Mektuplarında Şiir, Tiyatro ve Gazete Üzerine Tenkitler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (13), 211-232.
- Şehsuvaroğlu, L. (2003). *Namık Kemal*. Ankara: Alternatif Yayınları
- Şemsettin, S. (1317). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: İkdam Matbaası.
- Tanpınar, A. H. (2006). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2010). *Yaşadığım Gibi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tansel, F. A. (1967). *Namık Kemal'in Hususi Mektupları*. I. Cilt. Ankara: TTK Yayınları.
- Tansel, F. A. (1969). *Namık Kemal'in Hususi Mektupları*. II. Cilt. Ankara: TTK Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1939). İdeolog Namık Kemal. *İnsan Dergisi*, 2(8), 609-616.
- Yetiş, K. (1998). Namık Kemal'in Dil ve Edebiyat Görüşlerindeki Hareket Noktaları. *Namık Kemal Sempozyumu Bildirileri*, 185-193.
- Yıldırım, S. (2019). Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Toplumsal Gerçekliğin Edebi Esere Yansıması: "Ölüm Kurtarıcı Olursa (Gile-Merd)" Örneği. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (63), 237-251.
- Yiğitbaş, M. (2018). Değerler Dünyası Bağlamında Bir Küçük Ağa Okuması. *Tarık Buğra 100 Yaşında Bilgi Şöleni*. 58-65

NAMIK KEMAL'İN TEZDE İNCELENEN ESERLERİNİN KAYNAKÇASI

Namik Kemal. (2009). Vatan Yahut Silistre. İstanbul: Parıltı Yayıncılık.

Namik Kemal. (2009). Zavallı Çocuk. İstanbul: Parıltı Yayıncılık.

Namik Kemal. (2009). Akif Bey. İstanbul: Parıltı Yayıncılık.

Namik Kemal. (2009). Gülnihal. İstanbul: Parıltı Yayıncılık.

Namik Kemal. (2022). Celaleddin Harzemşah. İstanbul: Tema Yayınları.

Namik Kemal. (1989). Kara Bela. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, soyadı: Gülsüm Durmuş

Yabancı dili: İngilizce

EĞİTİM DURUMU

Lisans: Ahi Evran üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı/Yeni Türk Edebiyatı

YAYINLAR

Durmuş, G. (2024). Değerler Dünyası Açısından Namık Kemal'in Tiyatroları. Altaylardan Anadolu'ya Uluslararası Lisansüstü Öğrenci Kongresi, Kayseri-Türkiye.